

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Larisa Fras

Kako zaposleni na osnovni šoli sprejemajo otroke s posebnimi potrebami

Diplomsko delo

Ljubljana, 2020

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Larisa Fras

Kako zaposleni na osnovni šoli sprejemajo otroke s posebnimi potrebami

Diplomsko delo

Mentor: doc. dr. Milko Poštrak

Ljubljana, 2020

ZAHVALA

Iskreno se zahvaljujem mentorju Doc. dr. Milko Postraku za nasvete, usmerjanje, pomoč in popravke pri pisanju diplomske naloge.

Zahvaljujem se tudi Osnovni šoli Lenart, zaposlenim v oddelkih ONIS in PPVI, ki so bili pripravljeni sodelovati in so mi omogočili, da sem lahko izvedla intervjuje.

Velika zahvala pa gre moji družini, ki mi je ob pisanju diplomske naloge stala ob strani in me podpirala.

KAKO ZAPOSLENI NA OSNOVNI ŠOLI SPREJEMAJO OTROKE S POSEBNIMI POTREBAMI

POVZETEK

Tematika, povezana z otroki s posebnimi potrebami in njihovim sprejemanjem s strani zaposlenih na osnovnih šolah, se mi zdi pomembna. Strokovno osebje – od učiteljev, ravnateljev, specialnih pedagogov do socialnih delavk – se srečuje z otroki s posebnimi potrebami, katerih sposobnosti so različne, prav tako situacije, v katerih se vsi skupaj znajdejo. V diplomski nalogi raziskujem, kako zaposleni sprejemajo otroke s posebnimi potrebami na osnovni šoli. Osredotočam se na mnenja zaposlenih v oddelkih nižjega izobrazbenega standarda (v nadaljevanju ONIS) in oddelkih posebnega programa vzgoje in izobraževanja (v nadaljevanju PPVI) glede vključenosti, odnosov, usposobljenosti ter njihovega dela. Menim, da lahko z mnenjem oziroma oceno, ki so jih podali zaposleni v oddelkih ONIS in PPVI, instituciji predam celovito sliko o njihovih dobrih praksah ter kje bi lahko še kaj izboljšali tako posamezni zaposleni kot celotna institucija.

V teoretičnem uvodu sem predstavila literaturo na to tematiko. Posvetim se otrokom s posebnimi potrebami, znotraj katerih opredelim posamezne skupine otrok z določenimi specifikami oz. primanjkljaji. Predstavim inkluzijo in integracijo otrok s posebnimi potrebami. V nadaljevanju predstavim, kako poteka delo z otroki s posebnimi potrebami med vrstniki ter kakšna je vloga in usposobljenost zaposlenih za delo s takšnimi otroki. Na koncu predstavim še vidik socialnega dela.

S pomočjo empiričnega dela diplomskega dela sem izvedla raziskavo, ki je temeljila na delno standardiziranih intervjujih in kvalitativni obdelavi podatkov. V raziskavi je sodelovalo 8 zaposlenih v oddelkih ONIS in PPVI, ki so v šolskem letu 2019/2020 v oddelkih aktivno delovali, poučevali in bili v stiku z otroki in drugimi zaposlenimi.

V raziskavi sem ugotovila, da je vključenost otrok s posebnimi potrebami dobra. Sicer zaposleni v oddelkih ONIS in PPVI ocenjujejo, da bi kot institucija na tem področju še lahko kaj postorili. Zaposleni pri vključenosti pomagajo na različne načine ter pravijo, da je za uspešno vključenost v njihovo delo potrebno vložiti veliko truda. Zaposleni v oddelkih ONIS in PPVI otroke sprejemajo, odnos med njimi in otroki s posebnimi potrebami je dober. Prav tako kot dobrega ocenjujejo odnos med zaposlenimi v oddelkih rednega programa in otroki s posebnimi potrebami, čeprav se še vedno najdejo izjeme. Odnos vrstnikov je tako dober kot slab, se pa z leti izboljšuje. Usposobljenost med intervjuvanci je dobra, jo pa še izboljšujejo z raznimi izobraževanji in branjem literature. Pri tem bi jim lahko institucija pomagala z raznimi dodatnimi izobraževanji in povabljenimi strokovnjaki na tem področju. Intervjuvanci delo opredelijo kot obremenjujoče, težavno, vendar jih veseli in ga radi opravljajo. Glavna predloga sta, da zaposleni še naprej ohranjajo čut za delo in odnos z otroki ter veselje do le-tega, saj menim, da tudi v otroku to spodbuja veselje do šole, učenja in druženja z vrstniki. Bi pa bilo potrebno na šoli izvajati več supervizij, kar bi jim pomagalo pri obvladovanju različnih situacij.

Ključne besede: otroci s posebnimi potrebami, zaposleni, vrstniki, odnos, vključenost in usposobljenost.

HOW EMPLOYEES ON PRIMARY SCHOOL ACCEPT CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS

GRADUATION THESIS ABSTRACT

The topic about children with special needs and their acceptance by primary school staff seems important to me. All employees - teachers, principals, special educators and social workers - meet children with special needs, whose abilities are different, as well as the situations which employees find themselves in. In my dissertation, I research how employees accept children with special needs in primary schools. I focus on the employees' opinions in the departments of lower education standard (hereinafter referred to as ONIS) and the departments of the special education programme (hereinafter PPVI) regarding inclusion, relationships, qualifications and their work. I believe that with the opinion or assessment given by the employees in the ONIS and PPVI departments, I can give the institution a comprehensive picture of their good practices and where we could further improve both individual employees' and the entire institution's well-being.

In the theoretical introduction, I present the literature on this topic. I dedicate myself to children with special needs, within which I define individual groups of children with certain specifics or deficits. I present the inclusion and integration of children with special needs. Next, I present how working with children with special needs affects their peers and what is the role and qualification of employees who work with such children. Finally, I present the aspect of social work as well. With the help of the empirical part of the paper, I conducted a research based on partially standardized interviews and qualitative data processing. The research involved 8 employees in the ONIS and PPVI departments, who in the 2019/2020 school year actively worked, taught and were in contact with children and other employees in the departments.

In the research, I found that the inclusion of children with special needs is good. However, the employees in the ONIS and PPVI departments estimate that as an institution in this area they could still do something. Employees help with inclusion in a variety of ways and say that successful inclusion requires a lot of effort. The staff of the ONIS and PPVI departments accept children well, and the relationship between them and the children with special needs is good. They also assess that the relationship between employees in the regular program departments and the children with special needs is satisfactory. Although exceptions are still present. Peer attitudes are both good and bad, but they are improving over the years. Qualification of the interviewees is good and constantly improves through various educations and reading literature. The institution could help them with various additional trainings and by inviting experts in this field. Interviewees describe the work as burdensome, difficult, but they enjoy it and find it challenging. My main suggestion is that employees continue to maintain the feeling for this work and relationship with children as I believe that this also encourages joy in children, learning and socializing with peers. However, more supervision would be needed at the school to help them cope with different situations.

Key words: children with special needs, employees, peers, attitude, inclusion and qualifications.

KAZALO VSEBINE

1	PREGLED PROBLEMATIKE	1
1.1	OTROCI S POSEBNIMI POTREBAMI.....	1
1.2	SKUPINE OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI.....	3
1.2.1	Otroci z motnjami v duševnem razvoju.....	3
1.2.2	Slepi in slabovidni otroci.....	4
1.2.3	Gluhi in naglušni otroci	5
1.2.4	Otroci z govorno-jezikovnimi motnjami	6
1.2.5	Gibalno ovirani otroci.....	7
1.2.6	Dolgotrajno bolni otroci	8
1.2.7	Otroci z avtističnimi motnjami.....	8
1.2.8	Otroci z motnjami vedenja in osebnosti	9
1.2.9	Otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja	9
1.3	INKLUZIJA IN INTEGRACIJA OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI.....	10
1.3.1	Integracija	10
1.3.2	Inkluzija	11
1.3.3	Pozitivni in negativni dejavniki za vključitev v večinsko šolo	12
1.3.4	Razlike med integracijo in inkluzijo.....	13
1.4	OTROCI S POSEBNIMI POTREBAMI MED VRSTNIKI	14
1.5	VLOGA IN USPOSOBLJENOST UČITELJA ZA DELO Z OTROKI S POSEBNIMI POTREBAMI.....	15
1.6	VIDIK SOCIALNEGA DELA	18
2	FORMULACIJA PROBLEMA.....	23
3	METODOLOGIJA	25
3.1	VRSTA RAZISKAVE.....	25
3.2	MERSKI INSTRUMENT ALI VIRI PODATKOV	26
3.3	ENOTE RAZISKOVANJA – POPULACIJA, VZOREC.....	26
3.4	ZBIRANJE PODATKOV.....	26
3.5	OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV	27
4	REZULTATI	28
5	RAZPRAVA	33
6	SKLEPI	36
7	PREDLOGI.....	38
8	VIRI.....	40
9	DODATEK.....	44

9.1	MERSKI INSTRUMENT	44
9.2	INTERVJU Z OSEBO A.....	44
9.3	INTERVJU Z OSEBO B.....	46
9.4	INTERVJU Z OSEBO C.....	48
9.5	INTERVJU Z OSEBO D.....	49
9.6	INTERVJU Z OSEBO E	50
9.7	INTERVJU Z OSEBO F	52
9.8	INTERVJU Z OSEBO G.....	53
9.9	INTERVJU Z OSEBO H.....	54
9.10	ODPRTO KODIRANJE.....	55
9.10.1	Odprto kodiranje intervjuja A	55
9.10.2	Odprto kodiranje intervjuja B	57
9.10.3	Odprto kodiranje intervjuja C	60
9.10.4	Odprto kodiranje intervjuja D	63
9.10.5	Odprto kodiranje intervjuja E.....	66
9.10.6	Odprto kodiranje intervjuja F.....	68
9.10.7	Odprto kodiranje intervjuja G	70
9.10.8	Odprto kodiranje intervjuja H	72
9.11	OSNO KODIRANJE.....	76
9.12	ODNOSNO KODIRANJE	82

KAZALO TABEL

Tabela 1: Razlike med konceptoma integracije in inkluzije	13
---	----

1 PREGLED PROBLEMATIKE

»Otroci seveda nimajo posebnih potreb, ker so posebni, kar je nekaj čisto drugega. Vsak je poseben, je unikaten, originalen. Vsak otrok je nova priložnost za odpiranje odprtemu, za življenjsko radost, le odpreti se ji je treba.« (ZA-MISLI, družba za medije, založništvo, internet in komunikacijo, d.o.o., 2012)

1.1 OTROCI S POSEBNIMI POTREBAMI

Velikokrat slišim, da ljudje rečejo, da nek otrok ni normalen, je malo čuden oziroma da je z njim kaj narobe. Te besede se me globoko dotaknejo, in velikokrat razmišljam, kako ljudem pojasniti, da tovrstne označbe niso na mestu, predvsem pa, kako jim povedati, kdo otroci s posebnimi potrebami sploh so, da niso vredni takšnega stigmatiziranja, pri čemer mi prav pride teoretična podpora. V knjigi avtorja Zoran Jelenca (1966) je omenjeno, da si s splošno trditvijo, da je moten tisti otrok, ki se po svojem vedenju opazno razlikuje od svojih vrstnikov in je na nek način izjemen, pravzaprav ne moremo veliko pomagati.

»Ločiti, kaj je normalno in kaj ne, je običajno težko, kajti med normalnim in poprečnim vedenjem in nenormalnim je dolga vrsta vmesnih ali prehodnih oblik, ki otežujejo natančno opredelitev.« (Jelenc, 1966, str. 16)

Normalnost lahko definiramo kot stanje popolnega duševnega, telesnega in socialnega blagostanja in lahko pomeni zdravje, utopijo, povprečje ali proces. Človek je normalen takrat, ko je v harmoniji s sabo in okoljem, v katerem živi. Ko govorimo o kriterijih patološkega, po Jaspersu posameznega psihopatološkega znaka ali simptoma nikoli ne ocenjujemo izolirano, ga ne vrednotimo, temveč ga uporabimo diagnostično (mora se ponavljati in biti del nekega sindroma ali motnje) (Groleger, str. 2002, 112-113). Lesar Irena (2009, str. 34) piše, da pojem normalizacije zagovarja, češ da so osebe s posebnimi potrebami upravičene do enakih pravic in možnosti, kot so na razpolago drugim v njihovem okolju, vključno z možnostmi uresničevanja osebnih preferenc in svobodo izbire.

Canguilhem v svoji knjigi *The normal and the pathological* (1987, str. 87) navaja Lalandovo razlikovanje med normalnim, ki označuje »tisto, kar je tako, kot mora biti«, ter normalnim, ki označuje tisto »kar srečamo v večini primerov določene vrste«, torej povprečja ali moduse (lasten prevod). Canguilhem zapiše, da definirati nenormalnost kot

družbeno neprilagojenost pomeni bolj ali manj prejeti idejo, da se mora posameznik strinjati z dejanskim stanjem take družbe, da se ji prilagodi kot neki stvarnosti, ki je obenem tudi obče dobro (lasten prevod). (Canguilhem, 1987, str. 220)

Sama se sprašujem, ali sploh lahko opredeljujemo, da je nekaj normalno in nekaj ne. Ali ljudje vemo, kaj je normalno, običajno in kakšne situacije nas privedejo do tega, da imamo pravico reči, da nekaj odstopa od normalnega, običajnega, in s tem govoriti o drugačnosti?

Drugačnost nam na nek način pomaga razumeti normalnost. Nezdrava normalnost producira drugačnost, iz katere se lahko vrnemo samo v zdravo normalnost. Normalnost brez poznavanja »zgodbe« producira drugačnost, iz katere se s poznavanjem »zgodbe« lahko vrnemo v normalnost, ki postane boljša. Drugačnost je zgodba, ki jo govori življenje. (Šučur, 1993, str. 114)

Mar se besedi »normalno, običajno« ne razlikujeta od človeka do človeka, od kulture do kulture itd.? Kristanc (1995, str. 304) pravi, da je način, kako ljudje gledajo na duševno, telesno in kako drugače prizadetega človeka, odvisen tudi od tega, v kateri kulturi in času posameznik živi. Prav tako Kristanc (1995, str. 306) navaja D. Brandona, ki pravi, da ljudje pogosto dobijo informacije o ljudeh, ki imajo učne težave, iz negativnih in vsakdanjih predstav. Sicer pa, zakaj bi se pravzaprav spraševali, kaj je normalno in kaj nenormalno, raje v ospredje postavimo otroka samega, njegove vrline, uspehe, kaj najraje je, počne, kje potrebuje več podpore ipd. Nemalo sem bila presenečen, ko sem v knjigi z naslovom Varuh otrokovih dolžnosti (Juhant in Levč, 2013, str. 177-178) zasledila, da starši bolje poznajo otrokovo motnjo kot otroka samega in ga z njo tudi opišejo (beri: zaznamujejo). Prav to sem imela v mislih v uvodnem pisanju, saj si želim, da bi se v ospredje postavili otroci, ne pa njihove motnje in posebne potrebe.

Menim, da je predvsem v vzgojno-izobraževalnih ustanovah pomembno, da se takšni otroci prepoznajo, da se jim lahko na ustrezne načine pomaga, ne pa, da bi se jim posmehovali ali jim s svojimi pogledi in besedami še dodatno oteževali njihovo vlogo v šoli.

V knjigi z naslovom Razvoj inkluzivne vzgoje in izobraževanja – izbrana poglavja v pomoč šolskim timom (Kavkler, Clement Morrison, Košak Babuder, Pulec Lah in Viola, 2008, str. 41) piše, da otroci s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami potrebujejo vzgojno-izobraževalno obravnavo, ta pa se po kakovosti in količini pomembno razlikuje od povprečne pomoči, kakršne so v procesu poučevanja deležni vrstniki, saj jim je zaradi posebnih potreb onemogočena raba učnih gradiv in tehničnih pripomočkov, kot jih uporabljajo njihovi vrstniki.

V 2. členu Zakona o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (Ur. l. RS, 58/11) lahko preberemo, da so to otroci z motnjami v duševnem razvoju, slepi in slabovidni otroci oziroma otroci z okvaro vidne funkcije, gluhi in naglušni otroci, otroci z govorno-jezikovnimi motnjami, gibalno ovirani otroci, dolgotrajno bolni otroci, otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, otroci z avtističnimi motnjami ter otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami, ki potrebujejo prilagojeno izvajanje programov vzgoje in izobraževanja z dodatno strokovno pomočjo ali prilagojene programe vzgoje in izobraževanja oziroma posebne programe vzgoje in izobraževanja.

1.2 SKUPINE OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI

Odločila sem se, da predstavim skupine otrok s posebnimi potrebami, saj ugotavljam, da veliko ljudi misli, da gre za otroke z boleznijo, ki so okuženi, ali za takšne, ki ne znajo živeti sami, ne znajo razmišljati, zato starše pomilujejo, ker imajo toliko več dela s »takšnimi« otroki. Vendar pa so to zgolj otroci, ki potrebujejo ljubezen, spoštovanje, nekateri malo več pozornosti ali pa nekaj več pomoči pri organiziranju življenja. Otroci s posebnimi potrebami ne potrebujejo pomilovanja. [...] ne pozabite, da lahko oznaka ovire poda le splošne smernice o učencu. Nobena nalepka namreč ne more natančno opisati učenca. [...] Ko pravimo, da imajo učenci ovire, mislimo na posebne kategorije izjemnosti, predpisane z zakoni (lasten prevod) (Friend in Bursuck, 2009, str. 21).

1.2.1 Otroci z motnjami v duševnem razvoju

Otroci z motnjami v duševnem razvoju predstavljajo največjo skupino otrok s posebnimi potrebami (Čas, Kastelic in Šter, 2003, str. 14).

Glede na stopnjo intelektualnega in socialno-emocionalnega odstopanja od pričakovanega povprečja govorimo o (Čas, Kastelic in Šter, 2003, str. 14):

- otrocih z lažjimi motnjami v duševnem razvoju,
- otrocih z zmernimi motnjami v duševnem razvoju,
- otrocih s težjimi motnjami v duševnem razvoju in
- otrocih s težkimi motnjami v duševnem razvoju.

Otroci z lažjimi motnjami v duševnem razvoju imajo pogosto težave in motnje, ki v predšolskem obdobju še niso izražene v vsem svojem obsegu, nakazujejo pa se težave na posameznih področjih funkcioniranja, ki opozarjajo na drugačnost otrokovega razvoja. Opazno je upočasnjeno kognitivno funkcioniranje, zmanjšana je sposobnost posploševanja, mišljenje ostaja na konkretni ravni. Spremljajo jih lahko težave in motnje na področju občutenja in zaznavanja, oblikovanja predstav in pomnjenja in kratkotrajne pozornosti. Pogosto imajo takšni otroci tudi govorno-jezikovne motnje, motnje gibanja (groba in fina motorika), čustvene težave, težave v socialnem prilagajanju. Njihovi dosežki so skromni na večini področij dejavnosti (Čas, Kastelic in Šter, 2003, str. 14).

Otroci z zmernimi motnjami v duševnem razvoju imajo neskladen profil sposobnosti. Pridobivanje življenjskih izkušenj jim otežuje nizka stopnja spoznavnega razvoja, govornega, emocionalno-socialnega in gibalnega razvoja, kar je opazno že v predšolskem obdobju. Praviloma imajo otroci z zmernimi motnjami v duševnem razvoju šibko motivacijo za lastno aktivnost, kratkotrajno pozornost in težave pri prilagajanju. Po drugi strani imajo ohranjene zmožnosti za razvoj socializacije, komunikacije, samooskrbe, enostavnih dejavnosti in iger, za aktiviranje potencialov pa že skozi vse predšolsko obdobje praviloma potrebujejo kontinuirano vodenje in različno stopnjo pomoči, prilagojene dejavnosti in vsebine ter prilagojen način izvajanja (Čas, Kastelic in Šter, 2003, str. 14).

1.2.2 Slep in slabovidni otroci

Pri otroku, ki vidi, kmalu opazimo, da je njegovo gledanje zavestno usmerjeno (razveseli se igračke, ki mu jo ponudimo, prepozna nasmejan obraz in se nanj odzove). Ko se začne tak polnočutni otrok odzivati na dogajanje v svoji okolici, se začne tudi hitreje razvijati. Slep otrok se normalno razvija le toliko časa, dokler njegov razvoj ni odvisen od vida. Ko pa pride do te stopnje, se začenjajo pri otroku z okvaro vida kazati motnje in ovire v razvoju, ki jih lahko omilimo s pravilno vzgojo doma in v vrtcu. Zaradi pomanjkanja vidnega zaznavanja pri slepem ali slabovidnem otroku se lahko pojavijo določeni zaostanki v razvoju. Po vidni poti do njega namreč prihaja največja količina vtisov. Zaradi okvare vida pa imajo takšni otroci težave v zaznavanju zunanjega sveta, slabo orientacijo v prostoru, slabo ocenjevanje razdalje, smeri in vzajemnega odnosa predmetov. Spremljanje sprememb procesov in pojavov, opazovanje sprememb v naravi ali tudi nadzorovanje svojih gibov je

zelo oteženo ali celo onemogočeno. Njihove predstave o predmetih so siromašne, lahko tudi neustrezne (Čas, Kastelic in Šter, 2003, str. 20).

Po kriterijih sposobnosti gledanja razlikujemo (Čas, Kastelic in Šter, 2003, str. 20):

- slabovidnost,
- težko slabovidnost,
- slepoto z ostanki vida,
- slepoto z minimalnim ostankom vida,
- popolno slepoto in dojem svetlobe.

Slabovidni otroci in težko slabovidni otroci lahko v prilagojenih pogojih sprejemajo informacije po vidni poti (Čas, Kastelic in Šter, 2003, str. 20).

Slepi otroci z ostankom vida lahko z vidom prepoznavajo manjše objekte, predmet opazijo na razdalji enega do dveh metrov, pri igri in dejavnostih uporabljajo preostali vid, medtem ko slepi otroci z minimalnim ostankom vida vidijo le sence in obris večjih objektov in predmetov. Vid jim služi predvsem pri orientaciji, samostojnem gibanju ter praktičnih aktivnostih (Čas, Kastelic in Šter, 2003, str. 20).

Za otroka, ki ima vsaj minimalne ostanke vida, je pomembno upoštevati preostali vid. Otroka, ki vidi, na ta način dobiva 9/10 vtisov, enako tudi slaboviden ali slep otrok z minimalnim ostankom vida pri opazovanju in spoznavanju sveta okoli sebe uporablja svoj vid, čeprav v omejenem obsegu. Določene izkušnje pridobiva preko ostalih čutil.

Popolnoma slepi otroci informacije iz okolja sprejemajo po vseh preostalih perceptivnih poteh, predvsem preko tipa in sluha. Da bi bila vzgoja slepega ali slabovidnega otroka uspešnejša in da bi ga čim prej pripravili za življenje, mu je potrebno ponuditi ustrezno skrb že od rojstva dalje (Čas, Kastelic in Šter, 2003, str. 20-21).

1.2.3 Gluhi in naglušni otroci

Gluhi in naglušni otroci se med seboj razlikujejo po svojih spoznavnih, zaznavnih, motoričnih, socialnih, čustvenih, komunikacijskih in jezikovnih sposobnostih (Čas, Kastelic in Šter, 2003, str. 25).

Glede na stopnjo izgube sluha ločimo (Čas, Kastelic in Šter, 2003, str. 25):

- gluhe:
- otroke s popolno izgubo sluha in
- otroke z zelo težko okvaro sluha.

- naglušne:

- otroke s težko okvaro sluha,
- otroke z zmerno težko okvaro sluha,
- otroke z zmerno okvaro sluha in
- otroke z blago okvaro sluha.

Prizadetost sluha otežuje opravila, spretnosti in vedenja, ki so nujne sestavine vsakdanjika, ko so gluhi ali naglušni otroci vključeni v slišče okolje. Doživljanje okvare in prizadetosti otroku predstavlja oviro, ki ga omejuje v realizaciji pričakovanih družbenih vlog. Za gluhe in naglušne so tako poleg sposobnosti pomembne še stopnja izgube sluha, vzrok in čas nastanka izgube sluha, razvitost glasovnega razvoja, čas vključitve v intenzivno slušno in govorno obravnavo, družina, v kateri živi, in morebitne dodatne motnje, ki se glede na vzrok izgube sluha lahko pojavljajo (motnje spomina, disfazija ali afazija). Vse to vpliva na njihov razvoj, predvsem na govorni in jezikovni, ter na njihovo vključenost v ožje in širše okolje (Čas, Kastelic in Šter, 2003, str. 25).

Gluhi ali naglušni otroci imajo težave pri razumevanju in uporabi govora in jezika ter z njim povezanih funkcij, posredno pa tudi z vključevanjem v socialno okolje. Glasovno-govorna komunikacija pri njih ni njihova primarna komunikacija, ker ne doživljajo in ne reagirajo na različne situacije preko sluha, pač pa preko vida. Zato je pri gluhih in naglušnih najvažnejši organ za sprejemanje informacij oko, njihov prvi, naravni jezik pa je znakovni jezik. (Čas, Kastelic in Šter, 2003, str. 25)

1.2.4 Otroci z govorno-jezikovnimi motnjami

Otroci z govorno-jezikovnimi motnjami imajo povprečne kognitivne sposobnosti, ki jih lahko spremljajo posebnosti v delovanju centralnega živčnega sistema, ADHD sindrom, specifični primanjkljaji na področju kognitivnega delovanja (strategije, pomnjenje, pozornost), težave pri pridobivanju znanj, sekundarne čustvene ali vedenjske težave. Značilne so težave v govornem izražanju ali pri uporabi jezika. Njihovo govorno-jezikovno vedenje odstopa od pričakovanega glede na otrokovo kronološko starost in njegove neverbalne sposobnosti (Čas, Kastelic in Šter, 2003, str. 28).

Govorne motnje označujejo napačne, motene izreke posameznih glasov govora (artikulacija), težave pri fonaciji (glas) ter hitrosti in ritmu govora (fluentnost). Jezikovne

motnje kažejo oškodovanost ali okrnjenost v razumevanju in/ali uporabi govornega, pisnega in/ali drugega simbolnega sistema. Otrokove težave je zaznati pri razumevanju govora, poimenovanju, branju in pisanju. Motnje jezika predstavljajo specifični primanjkljaj, ki ga opredeljuje oškodovanost v razvoju jezika, kasnejše javljanje in/ali upočasnen razvoj govornega izražanja, ki ga ni možno razložiti z motnjami v duševnem razvoju, senzornimi motnjami in emocionalnimi motnjami oziroma sociokulturno prikrajšanostjo. (Čas, Kastelic in Šter, 2003, str. 28)

1.2.5 Gibalno ovirani otroci

Gibalno ovirani otroci imajo prirojene ali pridobljene okvare, poškodbe gibalnega aparata, centralnega ali perifernega živčevja. Vse naštetu je lahko celo v kombinaciji s slušnimi, vidnimi in govornimi motnjami, z motnjami v duševnem razvoju, prisotne so lahko tudi emocionalne težave. Gibalno ovirani otroci se med seboj razlikujejo po stopnji oviranosti.

Lažje gibalno ovirani otroci imajo motorične izpade zaradi pomanjkanja čutno-gibalnih izkušenj. Prisotne so manjše težave na področju sensorike in percepcije. Otroci imajo razvit govor, vendar je lahko nepopoln, siromašen ali artikulacijsko neizdelan (Čas, Kastelic in Šter, 2003, str. 31).

Zmerno gibalno ovirani imajo motnje gibov, ki povzročajo zmerno funkcionalno prizadetost. Otroci hodijo na krajše in daljše razdalje brez ortopedskih pripomočkov ali z njimi. Prisoten je senzorni in perceptivni primanjkljaj zaradi pomanjkanja čutno-gibalnih izkušenj. Otrok ima govorno motnjo, ki zmanjšuje uspešno komunikacijo z okolico (Čas, Kastelic in Šter, 2003, str. 31).

Težje gibalno ovirani otroci imajo motnje gibov, ki povzročajo težjo funkcionalno prizadetost. Pri gibanju in ostalih dejavnostih so potrebni pripomočki, prav tako pri samostojni hoji. Zaznan je velik izpad na področju percepcije in sensorike. Prisotne so lahko izrazitejšje govorne težave, motnje socialnega vedenja ali organskega izvora (Čas, Kastelic in Šter, 2003, str. 31).

Težko gibalno ovirani otroci imajo malo uporabnih gibov, samostojno gibanje ni možno. V celoti so odvisni od tuje pomoči. Imajo težko prizadetost oziroma izpad na področju senzomotorike in percepcije. Otroci so težko moteni v komunikaciji, sporazumevajo se s pomočjo nebesedne komunikacije. Lahko imajo izrazite težave v

psihosocialnem funkcioniranju in motnje socialnega vedenja (Čas, Kastelic in Šter, 2003, str. 31).

1.2.6 Dolgotrajno bolni otroci

Na podlagi Kriterijev za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oz. motenj otrok s posebnimi potrebam v skupino dolgotrajno bolnih otrok uvrščamo otroke, pri katerih bolezen ne izzveni v najmanj treh mesecih. Dolgotrajna bolezen lahko tudi v določenem obdobju miruje, lahko pa pride do njenih ponovnih zagonov, in s tem do ponovnega poslabšanja otrokovega zdravstvenega stanja. Med dolgotrajne bolezni spadajo kardiološke, endokrinološke, gastroenterološke, alergološke, revmatološke, nefrološke, pulmološke, onkološke, hematološke, dermatološke, psihiatrične in nevrološke bolezni ter bolezni imunskih pomanjkljivosti. Otroci z motnjo pozornosti s hiperaktivnostjo ali brez nje spadajo v skupino dolgotrajno bolnih otrok, kadar je opravljena celostna in timska diagnostika ter postavljena diagnoza otroškega psihiatra in/ali otroškega nevrologa in/ali razvojnega pediatra (Adamek, Cotič Pajntar, Gomboc, Klinc, Meško in Vovk Ornik, 2016, str. 3).

1.2.7 Otroci z avtističnimi motnjami

Otroci z avtističnimi motnjami (MAS) imajo izrazit večji primanjkljaj na področju komunikacije in socialne interakcije kot na drugih razvojnih področjih ter pomembno zoženje interesov oz. ponavljajoče se in stereotipno vedenje. V to skupino sodijo otroci z avtizmom, atipičnim avtizmom, Aspergerjevim sindromom in neopredeljeno pervazivno razvojno motnjo. V procesu vzgoje in izobraževanja vsi otroci z MAS potrebujejo večje prilagoditve pri poučevanju socialnih spretnosti in komunikacije, čim bolj strukturirane učne priložnosti za spodbujanje samostojnosti in organiziranosti in po potrebi tudi program za spreminjanje vedenja (modifikacijo vedenja), kot navaja Pravilnik o organizaciji in načinu dela komisij za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami (2013).

1.2.8 Otroci z motnjami vedenja in osebnosti

V to skupino sodijo (Čas, Kastelic in Šter, 2003, str. 35):

- otroci, ki izražajo razne telesne težave in motnje hranjenja, prebave in izločanja, motnje spanja, težave z dihanjem, alergije in bolečine po telesu.
- otroci z razvadami in navadami, kot so sesanje prstov, grizenje nohtov, vrtenje las, škripanje z zobmi ter motorične navade (t.i. ritmično in samodestruktivno praznjenje, kot je pozibavanje, masturbiranje, tolčenje z rokami, butanje z glavo ob zid ipd.).
- otroci z emocionalnimi in vedenjskimi znaki neustrezne prilagoditve. Gre za otroke s pretirano ali pasivno trmo in togotnimi izbruhi. To so razdražljivi, nevarno agresivni otroci (se agresivno vedejo do vsega: do vrstnikov, živali, rastlin, se znašajo nad igrači, pogosto ščipajo, brcajo, tepejo vrstnike, kričijo, uničujejo igrače, žalijo, trgajo obleko, gumbe ipd.). Včasih so takšni otroci cmeravi, pretirano plahi, izražajo številne strahove, ljubosumnost, so težko predvidljivega vedenja, nesmotrno aktivni itd.
- otroci s težavami in motnjami kontaktov, ki se lahko kažejo kot samotarstvo, izogibanje vrstnikom, ne vključevanje v igro, slabo komuniciranje, strah pred odraslimi, plahost pred vrstniki, promiskuitetni odnos, lahko pa so tudi taki, ki nikoli ali skoraj nikoli ne upoštevajo navodil, dogovorov, opozoril, neprestano nagajajo vrstnikom, izzivajo, grizejo, ščipajo, udarjajo druge otroke, so stalno grobi do odraslih, vrstnikov, živali in stvari. Pri tem ne gre toliko za impulzivne izbruhe (kot pri prejšnji opredelitvi) kot za stalnico v njihovem odnosu.

1.2.9 Otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja

Izraz primanjkljaji na posameznih področjih učenja označuje zelo raznoliko skupino primanjkljajev (motenj), ki se kažejo z zaostankom v zgodnjem razvoju in\ali v izrazitih težavah na katerem koli od naslednjih področij: pozornost, pomnjenje, mišljenje, koordinacija, komunikacija, branje, pisanje, pravopis, računanje, socialna kompetentnost in čustveno dozorevanje. Primanjkljaji vplivajo na posameznikovo sposobnost interpretiranja zaznanih informacij in\ali povezovanja informacij ter tako ovirajo učenje šolskih veščin (branje, pisanje, pravopis, računanje). Težave, motnje pri učenju, ki sodijo v to skupino, so notranje, nevrofiziološke narave in niso primarno pogojene z vidnimi, slušnimi ali motoričnimi okvarami, motnjami v duševnem razvoju, čustvenimi motnjami ali neustreznimi okoljskimi dejavniki, čeprav se lahko pojavljajo skupaj z njimi (Košir, 2008, str. 10-11).

1.3 INKLUZIJA IN INTEGRACIJA OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI

1.3.1 Integracija

Integracija je adaptacija posameznika na obstoječe učno-vzgojno okolje (Krapše, 2004, str. 16).

Pojem integracija, ki smo ga že pred desetletji sprejeli v naš jezik in z njegovo uporabo spreminjali mnoga pojmovanja, je sicer sposojenka. V določenem smislu je nastal kot sinonim za humanizacijo v pojmovanju in odnosu do teh oseb. Ideja in pojem sta nastala v Evropi, kjer je pred desetletji nastal tudi prvi zakon o integraciji. Tako bi lahko s prav tako sposojeno definicijo rekli, da je integracija vključevanje v normalno okolje v največji možni meri (Opara, 2002, str. 161).

Integracija šolo vključuje v proces asimilacije, v katerem mora posameznik, ki se prilagaja, narediti spremembe, da se bo lahko »ujemal« (lasten prevod) (Frederickson in Cline, 2009, str. 71).

Ko govorimo o vzgojno-izobraževalni integraciji, termin integracija označuje proces, v katerem prihaja do čvrstega združevanja, spajanja vseh tistih elementov in okoliščin, ki sodelujejo v skupnem vzgojno-izobraževalnem delu otrok s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami in otrok brez posebnih potreb (Krapše, 2004, str.15).

Za integracijo otrok s posebnimi potrebami v redno osnovno šolo je socialna integracija enako pomembna kot vzgojno-izobraževalna. Zavedati se moramo, da vzgojno-izobraževalne integracije ni mogoče izpeljati brez hkratne socialne integracije oziroma vzgojno-izobraževalna integracija ne more biti uspešna, če otrok s posebnimi potrebami ni socialno integriran (Krapše, 2004, str. 15).

Žnidaršič (2005, str. 201) pravi, da je zgolj formalna integracija v običajno okolje mnogo premalo za uspešno socialno umeščanje, pomembna je predvsem in najprej socialna integracija – sprejetost ali vsaj toleranca, sodelovanje, medsebojna komunikacija in prilagajanje kot bistvo vključevanja v neko sredino. Žnidaršičeva (2005, str. 201) zapiše tudi, da lahko le-ta zaživi šele takrat, ko premagamo predsodke in stereotipe in prizadetost postane izziv do te mere, da bolje spoznamo sebe in druge.

1.3.2 Inkluzija

V zadnjih letih se v naš jezik uvršča še ena sposojenka, in sicer inkluzija. Termin prihaja iz angleško govorečega okolja, iz njihovih pogojev in ideologije (Krapše, 2004, str. 14).

Gre za akomodacijo okolja na raznolikost stilov in potreb (Krapše, 2004, str. 16). Drugi avtorji [...] v njej vidijo vključevanje kot proces sprememb (lasten prevod) (Frederickson in Cline, 2009, str. 69).

Na praksi sem bila med opazovanjem otrok s posebnimi potrebami, zaposlenih in njihovih vrstnikov pozorna na to, kako so se otroci s posebnimi potrebami vključevali v okolje in kako so jim pri tem zaposleni pomagali.

V knjigi z naslovom *Otroci s posebnimi potrebami: integracija in inkluzija* (Založnik, 2006, str.10) piše, da Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, ki ureja pogoje za opravljanje ter določa način upravljanja in financiranja vzgoje in izobraževanja otrok tudi na področju vzgoje in izobraževanja otrok, mladoletnikov in mlajših polnoletnih oseb s posebnimi potrebami, pri določanju ciljev, na katerih temelji tudi inkluzivno izobraževanje, gre še korak dlje, saj poudarja, da so cilji edukacijskega sistema v Sloveniji:

- vzgajanje za medsebojno strpnost, spoštovanje otrokovih in človeških pravic in temeljnih svoboščin, razvijanje enakih možnosti ter razvijanje sposobnosti za življenje v demokratični družbi;
- zagotavljanje enakih možnosti za vzgojo in izobraževanje na območjih s posebnimi razvojnimi problemi;
- zagotavljanje enakih možnosti za vzgojo in izobraževanje otrok iz socialno manj spodbudnih okolij;
- zagotavljanje enakih možnosti za vzgojo in izobraževanje otrok, mladostnikov in odraslih s posebnimi potrebami.

Pravica otrok s posebnimi potrebami do enakih izobraževalnih možnosti ter posledično do inkluzivnega izobraževanja je v večini držav Evropske unije in držav članic OECD zagotovljena že v zakonodaji javnega sistema edukacije, saj je v okviru posameznih izobraževalnih reform v preteklem desetletju potekala tudi reforma vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami (Založnik, 2006, str. 11).

Inkluzijo torej lahko opredelimo kot strategijo zagotavljanja pravic in ustvarjanja čim boljših pogojev za razvoj, vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami v družbi sovrstnikov. Inkluzija otrok s posebnimi potrebami v redne oblike vzgoje in izobraževanja

je torej vrednota tistih demokratičnih družb, za katere je značilno sprejemanje načel enakih možnosti, pravičnosti, nediskriminiranja ter zagotavljanje in promocija pravic do njihovih boljših razvojnih in edukacijskih možnosti v družbi vrstnikov (Založnik, 2006, str. 13).

Vključujoče izobraževanje je res proces, v okviru katerega ljudje poiščejo svoj kontekst, da vidijo, kako se lahko razvijejo, torej gre v principu za proces rasti. Ta družbeni proces ljudi vplete v to, da poskušajo osmisliti svoje izkušnje in si medsebojno pomagati, kadar dvomijo v svoje izkušnje ali njihov kontekst, da uvidijo, kako se stvari lahko premaknejo naprej (lasten prevod) (Clough in Corbett, 2000, str. 41).

1.3.3 Pozitivni in negativni dejavniki za vključitev v večinsko šolo

Med pozitivne dejavnike prištevamo dejstva, da (Založnik, 2006, str. 21):

- vključen učenec s posebnimi potrebami obiskuje šolo v njegovi bližini; ni se mu potrebno voziti v oddaljeno šolo.
- njegovi sošolci bivajo v njegovi soseski, kar pomeni, da je zadovoljen pogoj, da je učenec kar najbolj socialno vključen in da bo lahko v svoji sosesčini tudi sprejet.
- imajo sošolci vključenega učenca možnost razvijati odnos do oseb s posebnimi potrebami in spoznavati drugačnost.
- se učencu uresniči pravica do šolanja skupaj s svojimi vrstniki.

K negativnim dejavnikom štejemo, da (Založnik, 2006, str. 21):

- učenec sedi v razredu, kjer so vsi učenci v povprečju učno uspešnejši od njega.
- ima učenec dodatno strokovno pomoč v obsegu 5 ur tedensko, ki jo izvaja poseben učitelj. Ugotavlja se, da je tovrstna pomoč učencem z nižjimi intelektualnimi sposobnostmi nezadostna in neučinkovita. Ne zaradi premajhnega števila ur, ampak zato, ker ti učenci kljub vloženi energiji in času ne dosežejo pričakovanega znanja.
- učenec obiskuje dopolnilni pouk, kar podaljšuje čas bivanja v šoli, to pa od učenca zahteva še dodatno koncentracijo in energijo.
- je učenec pod pritiski pričakovanj staršev, ker ne pokaže ustreznega učnega uspeha.

Menim, da so ti dejavniki napisani pod negativnimi zaradi dodatnih obremenitev, ki jih otroku nalagajo. Ob tem pa se jim zmanjša število dejavnosti oziroma dodatno učenje.

Pogosto se kot eden izmed argumentov proti inkluziji navaja to, da otroci s posebnimi potrebami nimajo veliko prijateljev med vrstniki. Socialni stiki z vrstniki so odvisni od socialnih veščin otroka s posebnimi potrebami in vrstnikov ter od modela in podpore odraslih (Kavkler, Clement Morrison, Košak Babuder, Pulec Lah, Viola, 2008, str. 14).

1.3.4 Razlike med integracijo in inkluzijo

Oba izraza, tako integracijo kot inkluzijo, prevajamo v slovenščino kot vključevanje otrok s posebnimi potrebami v redne šole (Krapše, 2004, str. 15).

Med pojasnjevalci termina lahko zasledimo tudi trditev, da je pojem inkluzija izrazito kontroverzen pojem. Zagovorniki skušajo razliko med vsebino pojmovoma integracija in inkluzija pojasnjevati z navajanjem, da termin integracija pomeni, da se mora oseba s posebnimi potrebami prilagajati okolju, termin inkluzija pa poleg tega vključuje še prilagajanje okolja tej populaciji (Krapše, 2004, str. 14).

V poglavju z naslovom Uresničevanje systemskega pristopa inkluzivne šole v praksi skozi oči ravnateljice je Irena Kokovnik (2005, str. 43) zapisala: »Na nekem predavanju pred leti sem slišala zanimivo primerjavo med integriranjem otrok s posebnimi potrebami v redno osnovno šolo in inkluzivno šolo: pri integraciji med otroke v zelenih plaščkih pridejo otroci v rumenih, rdečih, oranžnih, modrih plaščkih, mi pa se potrudimo, da barve plaščkov čim prej ob naši pomoči spremenijo v zelene ali take, da vsaj vlečejo na zeleno. Pri inkluziji pa pridejo med otroke v zelenih plaščkih prav tako otroci v rumenih, rdečih, oranžnih, modrih plaščkih, mi pa jim moramo omogočiti take pogoje šolanja, da bodo barve svojih plaščkov lahko obdržali. Otroci v zelenih plaščkih ne bodo zato nič na slabšem, le hitreje se bodo seznanili z mavrično paleto življenja.«

Najpomembnejše razlike med obema konceptoma so nakazane v spodnji tabeli (Krapše, 2004, str.17):

INTEGRACIJA	INKLUZIJA
Modernistični koncept	Postmodernistični koncept
Hierarhična struktura	Mrežna struktura
Univerzalizem	Individualizacija
Prizadevanje za asimilacijo	Ohranitev identitete

Tabela 1: Razlike med konceptoma integracije in inkluzije

Tabela 1: Razlike med konceptoma integracije in inkluzije

V knjigi avtorjev Kavkler, Clement Morrison, Košak Babuder, Pulec Lah in Viola (2008) je citiran Farrell, ki dodatno opredeli razlike med inkluzijo in integracijo, saj meni, da ostane šolski sistem pri integraciji nespremenjen z uvedenimi določenimi ukrepi. Učitelj namreč išče nove načine, s katerimi bi lahko k različnim dejavnostim vključil vse otroke. Inkluzivna praksa pa spodbuja šolske strokovne delavce k razmišljanju o svojem delovanju,

o pristopih poučevanja, o uporabi različnih oblik pomoči in o načinih odzivanja na potrebe vseh otrok.

V inkluzivni šoli ima vsakdo priložnost, da je prisoten v razredu skupaj z vrstniki, da po svojih močeh prispeva k boljšim dosežkom skupine in da je uspešen tudi sam. Potrebna pa je sprememba stališč, saj moramo iskati možnosti, ki bodo posamezniku omogočali uspešno vključevanje namesto poudarjanja primanjkljajev, ki mu posledično vključevanje v šolo onemogočajo (Kavkler, Clement Morrison, Košak Babuder, Pulec Lah, Viola, 2008, str. 13).

Zagovorniki rabe naziva inkluzija trdijo, da ima drugačen pomen kot integracija. Integracija po njihovem mnenju pomeni, da se mora »prizadeti otrok« prilagajati splošnemu okolju, inkluzija pa, da se mora tudi okolje prilagajati temu otroku (Opara, 2005, str. 18).

1.4 OTROCI S POSEBNIMI POTREBAMI MED VRSTNIKI

Nikoli ni prezgodaj ali prepozno začeti izobraževati otrok o raznolikosti. Otroci se namreč učijo od ljudi, ki so drugačni od njih. Če se na raznolikosti privadijo že zgodaj, lažje sprejemajo tako ljudi, ki lahko hodijo, govorijo, kot tudi take, ki izgledajo drugače ali imajo prikrite pomanjkljivosti, kot so na primer učne težave oziroma disleksija (Schwarz, 2006, str. 1-7). (lasten prevod)

Kavkler, Clement Morrison, Košak Babuder, Pulec Lah in Viola (2008, str. 14) navajajo tudi, da vrstniki, ki se šolajo z učenci s posebnimi potrebami, bolje razumejo resničnost med otroki, saj se spoznajo s podobnostmi in razlikami med ljudmi, spoznajo močna in šibka področja posameznika, naučijo se strpnosti, naučijo se pomagati itd. Podobno so navajali že avtorji Greenspan, Wieder in Simons (1998, str. 415), da takšno okolje omogoča, da se mladi s posebnimi potrebami učijo iz spontanih interakcij z vrstniki in jim brez posebnih potreb ponudijo priložnost biti empatični, koristni in skrbni. (lasten prevod)

»Stališča ravnateljev, učiteljev in staršev se nehote odražajo v odnosih in komunikaciji vrstnikov do učencev s posebnimi potrebami.« (Schmidt, 2001, str. 52). Tudi sama menim, da je vedenje učiteljev pomemben dejavnik, ki vpliva na to, kako se bodo vrstniki obnašali do otrok s posebnimi potrebami. »Učitelji morajo učence pripraviti tudi na interakcijo z drugimi, katerih fizične lastnosti, vedenje in potrebe, povezane z učenjem, zahtevajo posebno pozornost.« (lasten prevod) (Smith, Polloway, Patton in Dowdy, 2012, str. 24)

Rezultati raziskovalne naloge z naslovom Stališča zdravih otrok do otrok s posebnimi potrebami (Fabrizio-Filipič, 1997) kažejo na to, da večina zdravih otrok sprejema večino otrok s posebnimi potrebami. Gre za kvalitativno raziskavo, kjer so analizirali odgovore 461-ih učencev osnovne šole v starosti 14, 15 in 16 let. Učenci so povedali, da so pripravljeni na prijateljevanje z vrstniki s posebnimi potrebami. Prav tako so pripravljeni prevzeti aktivnejšo vlogo v odnosih z vrstniki s posebnimi potrebami, jih ščititi in bi odločno protestirali, če bi se drugi neustrezno vedli do njih. Menijo tudi, da bi bili učenci s posebnimi potrebami v večini učno uspešni.

1.5 VLOGA IN USPOSOBLJENOST UČITELJA ZA DELO Z OTROKI S POSEBNIMI POTREBAMI

Slovensko učiteljstvo je nedvomno zelo kakovostno. Ne le v smislu disciplinarnih znanj, temveč tudi v smislu pedagogizacije in obvladovanja tehnologije vzgoje in izobraževanja (Opara, 2005, str. 73). Sama sem na podlagi lastne raziskave in intervjujev, ki jih bom izvedla, želela izvedeti, ali se učitelji v oddelkih s prilagojenim programom zares tudi počutijo tako usposobljeno, kot je navedeno zgoraj.

Pomembno se mi zdi, da učitelji razumejo uporabnika in njegovo okolje, iz katerega prihaja. Raziskovanje življenjskega sveta je zlasti raziskovanje potreb in možnih rešitev v vseh okoljih, kjer ljudje živijo – od družine in stanovanjske soseske do institucionalnih oblik bivanja in varstva (Šugman Bohinc, Rapoša Tajnšek in Škerjanc, 2007, str. 10). Izhajamo iz njihovih posebnosti, potreb in značilnosti, na podlagi katerih izberemo njim ustrezen način vzpostavljanja osebnega stika in izgrajevanja primerne delovnega odnosa (Kustec, 2011, str. 159).

Pri uveljavljanju inkluzivnega vzgojno-izobraževalnega procesa v osnovno šolo ima najpomembnejšo vlogo učitelj. Otroci s posebnimi potrebami so uspešnejši, če ima učitelj do njih pozitivna stališča, je osebno zavzet za njihov napredek, ima pozitivne izkušnje pri tovrstnem delu, išče učinkovite pristope itd. (Kavkler, Clement Morrison, Košak Babuder, Pulec Lah, Viola, 2008, str. 59).

Ob inkluzivni vzgoji in izobraževanju otrok s posebnimi potrebami ima prav učitelj ključno vlogo, saj samo on lahko poskrbi za inkluzivno ozračje, za ustrezne prilagoditve poučevanja in preverjanja znanja v razredu. Vse to pa zmore le s pomočjo šolskega tima (ravnatelj, svetovalni delavci in drugi učitelji). Šolski tim mora učitelja podpreti in okrepiti (Kavkler, Clement Morrison, Košak Babuder, Pulec Lah, Viola, 2008, str. 16).

Učitelji in ostali zaposleni si morajo biti pri delu v oporo, se podpirati in spodbujati, kajti dober in spodbuden odnos je prav tako pomemben, da lahko učitelji in ostali strokovni delavci kvalitetno in sproščeno delajo drug z drugim in delovni elan s pozitivno naravnostjo prenašajo v delo z otroki. Šolski strokovni delavci (svetovalni delavci, mobilni specialni pedagogi, učitelj pomočnik itd.) lahko pomagajo učitelju v razredu pri delu z otroki ali zunaj razreda, lahko pa mu le predlagajo določene strategije in postopke (Kavkler, Clement Morrison, Košak Babuder, Pulec Lah, Viola, 2008, str. 60).

V inkluzivni šoli učitelji in drugi strokovni delavci posebno pozornost namenjajo rizičnim skupinam otrok. To so učenci, ki živijo v revščini, učenci, ki imajo posebne potrebe, Romi, otroci iz drugojezičnih okolij, dečki itd. (Kavkler, Clement Morrison, Košak Babuder, Pulec Lah, Viola, 2008, str. 13).

Običajno se učitelji ne zavedajo, da poleg staršev o otroku dejansko vedo največ. Zato je zelo pomembno, da se zavedajo pomena svojega dela. Navadno tudi dobro poznajo normalen razvoj otroka, kar je zelo pomembno za iskanje pomoči pri drugačnem otroku (Mlakar Agrež, 2006, str. 165). Ko učitelji delajo z otroki, uporabljajo vsa načela, ki jih starši uporabljajo doma: sledijo otrokovemu vedenju, se mu pridružijo v njegovi dejavnosti in spodbujajo interakcijo, nato pa ga postopoma pripravijo do njegove najvišje stopnje razvoja (lasten prevod) (Greenspan, Wieder in Simons, 1998, str. 414).

Menim, da je za učitelje, sploh te, ki učijo otroke s posebnimi potrebami, pomembna empatija, saj se lahko predvsem skozi prizmo sočutenja približajo otroku in ustvarjajo pristen odnos z njim. Tiste vzgojiteljice oziroma učitelji, ki znajo in zmorejo z otroki vzpostavljati empatično vez, so kvalitetni in uspešni (Opara, 2005, str. 73).

Učitelji rednih šol imajo na področju vzgoje in izobraževanja do otrok s posebnimi potrebami višja pričakovanja kot učitelji specialnih ustanov (Kavkler, Clement Morrison, Košak Babuder, Pulec Lah, Viola, 2008, str. 14).

Učitelji v specialnih ustanovah namreč znižajo raven izobraževanja, jemljejo snovi počasneje kot v rednih osnovnih šolah, morda večkrat ponovijo eno snov itd. Strinjam se s trditvijo, da moramo imeti do teh otrok sicer visoka pričakovanja, a jim je potrebno postavljati uresničljive zahteve (Kavkler, Clement Morrison, Košak Babuder, Pulec Lah, Viola, 2008, str. 59).

Če bi kot učitelji na otroke gledali podcenjevalno in z usmiljenjem, bi jim s tem delali več slabega kot dobrega, saj ti otroci to začutijo. Zato moramo tudi njim postavljati pravila in zahteve, ki jim bodo kos. Učitelj otroke, ki jih poučuje, pozna do takšne mere, da ve, kaj

zmorejo, kje se lahko še potrudijo in dosežejo kaj več, pri tem jih je potrebno vzpodbujati, podpirati in jim ne popuščati.

Učitelj mora pri vključevanju otrok s posebnimi potrebami vsaj na začetku namenjati posebno pozornost socialnim veščinam, včasih celo večjo kot izobraževalnim. Od otrokovih socialnih veščin je namreč pogosto bolj odvisna uspešnost vključevanja v okolje kot od intelektualnih sposobnosti (Kavkler, Clement Morrison, Košak Babuder, Pulec Lah, Viola, 2008, str. 15).

Ob vsem omenjenem ne smemo pozabiti na komunikacijo. Uspešna vzgojno-izobraževalna komunikacija je interakcija učitelja in učenca, v kateri poskuša učitelj razumeti in sprejeti misli, občutke, vedenje in fiziološke reakcije učencev ter ustvarjalno reagira (Novšak Brce, 2011, str. 127). Na podlagi komunikacije lahko učitelj ugotovi, ali ima otrok kakšne težave, strahove, kakšne so otrokove prednosti, kar pa lahko vpliva na nadaljnje delo učitelja in učenca.

Vključevanje otrok s posebnimi potrebami se začne uresničevati takrat, ko učitelji in drugi strokovni delavci zares sprejmejo otroka s posebnimi potrebami v svoj razred, šolo in širše družbeno okolje (Kavkler, Clement Morrison, Košak Babuder, Pulec Lah, Viola, 2008, str. 15). Sama se s tem strinjam, saj sem mnenja, da je v veliki meri tudi od učiteljev in njihovega odnosa ter pogleda na otroke s posebnimi potrebami odvisno, kako bodo le-ti sprejeti v šolo in širše družbeno okolje. Učitelji lahko s svojim odnosom vplivajo na druge učitelje, na vrstnike in ostale, da na otroke s posebnimi potrebami in njihovo vključevanje gledajo drugače. S tem lahko posledično pripomorejo k boljši in uspešnejši vključitvi otrok s posebnimi potrebami.

Vzgojiteljeva in učiteljeva naloga je, da s prilagodljivim reagiranjem na posameznega otroka in situacije ustvarja emocionalno in socialno varno ozračje v oddelku, v katerem bo lahko vsak otrok na svoj način izrazil sebe, svoje sposobnosti, zmožnosti in »posebnosti« (Likar, 1997, str. 96).

Pomembno je, da učitelj, ki dela z otroki s posebnimi potrebami, le-te podpira in jih bodri ter vzpodbuja pri izražanju njih samih, da pokažejo, kaj znajo.

1.6 VIDIK SOCIALNEGA DELA

Svetovalni delavec pomaga otrokom, učencem in dijakom pri učenju in razvijanju učinkovitih metod in tehnik učenja ter učnih navad. Svetuje učencem z vzgojnimi in disciplinskimi težavami in jim nudi pomoč pri razvijanju učinkovite komunikacije, urjenju v socialnih spretnostih, razvijanju dobre samopodobe, tehnik sproščanja in podobno. Učence in dijake informira o nadaljnjem izobraževanju, o poklicih in možnostih zaposlovanja in jim svetuje in pomaga pri izbiri nadaljnjega šolanja in pri iskanju štipendij. Koordinira in organizira pomoč učencem pri reševanju finančnih težav za subvencioniranje prehrane, šole v naravi in drugih dejavnosti programa šole (Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, 2010).

Tudi Franc Pediček (1998, str. 110) je v svoji knjigi zapisal, da je šolska svetovalna služba ena najpomembnejših novosti v našem šolskem sistemu od njenih začetkov delovanja v šestdesetih letih prejšnjega stoletja. Šolski psihologiji in poklicnemu svetovanju se je na ta način dodalo socialno in pedagoško svetovanje, tako da ima danes šolsko svetovalno delo tako edukacijsko kot tudi socialno poslanstvo.

Temeljni vzgojno-izobraževalni cilj vrtca oziroma šole ter v tem okviru tudi temeljni cilj svetovalne službe v vrtcu oziroma šoli je optimalni razvoj otroka ne glede na spol, socialno in kulturno poreklo, veroizpoved, narodno pripadnost ter telesno in duševno konstitucijo (Čačinovič Vogrinčič idr., 2008, str. 5).

Menim, da ima šolski svetovalni delavec odgovorno in težko vlogo, saj mora skrbeti za pravice otrok na eni strani, poslušati in razumeti učitelje na drugi in na tretji strani upoštevati še starše, katerim je potrebno stati ob strani. Učiteljem in vzgojiteljem nudi pomoč pri izboljšanju učinkovitosti poučevanja in jim svetuje prijeme in metode za učinkovito delo z učenci in dijaki, ki imajo težave. Poleg tega pripravlja in izvaja predavanja in delavnice za učitelje, vzgojitelje in starše na temo učenja, učnih navad, telesnega, osebnega, socialnega in poklicnega razvoja otrok. Sodeluje z vodstvom vrtca, šole in dijaškega doma pri pripravi razvojnega načrta poučevanja in strokovnega izpopolnjevanja učiteljev in vzgojiteljev. Pomaga pri oblikovanju ustrezne socialne klime in šolskega reda. Skupaj z učitelji soodloča o ponavljanju, napredovanju in prešolanju učencev in dijakov. Pripravlja različne analize, npr. analizo učne uspešnosti učencev, vedenjske problematike, vpisa, uspešnosti učencev in dijakov v nadaljnjem izobraževanju, socialno-ekonomskih razmerah učencev, šolski klimi in kulturi (Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, 2010).

Delo svetovalne službe opravljajo svetovalni delavci, ki so psihologi, pedagogi, socialni delavci, socialni pedagogi in defektologi (Čačinovič Vogrinčič idr., 1999, str.18). V nadaljevanju bom natančneje pisala o profilu socialnega delavca.

Lüssi (1990, str. 92-94) opredeljuje različne načine ravnanja socialnih delavcev. Milošević Arnold in Poštrak (2003, str. 118) zapišeta, da lahko glede na vsebinsko opisane načine ravnanja socialnega delavca te »prevedemo« v profesionalne vloge, ki so po Lüssiju (1990, str. 92-94):

- Svetovanje/svetovalac: cilj svetovanja je sistemsko funkcionalno ravnanje posameznika, ki ga dosežemo tako, da se posameznik čim bolj prilagodi sistemu, ki se pri tem tudi sam spreminja.
- Pogajanje/pogajalec: socialni delavec je v stiku z dvema ali več udeleženci v problemu in se z njimi pogaja o problemu in o vseh njegovih socialnih dimenzijah.
- Interveniranje/izvajalec ukrepov: intervencija pomeni vključitev socialnega delavca v problemsko situacijo udeleženca proti njegovi volji, z namenom, da bi ga zavaroval.
- Zastopanje/zastopnik: socialni delavec v pravnih sistemih nastopa namesto koga od udeležencev v problemu in v odnosu do drugih oseb. To opravlja po uradni dolžnosti ali ga uporabnik posebej pooblasti.
- Priskrbovanje/priskrbovalec: cilj priskrbovanja je materialna pomoč, storitev ali usposobitev osebe za ponovno vključitev v družbeni sistem.
- Oskrbovanje/oskrba: socialni delavec uporabniku stoji ob strani pri vsakodnevnem premagovanju različnih življenjskih težav.

Za socialno delo je pomemben izviren delovni projekt pomoči, ki se soustvarja v delovnem odnosu od srečanja do srečanja. V njem zapišemo prispevek vsakega udeleženega, učenca in odraslega, k rešitvam, o katerih smo se dogovorili v soustvarjalnem procesu. Projekt je deloven, ker konkretizira dogovorjene spremembe, naloge, delež učenca, učitelja in vsakega člana ter časovne okvire. Tudi v šoli govorimo o projektih, ker potekajo v določenem času in so usmerjeni k spremembam, pozitivnim izidom oziroma zaželenim razpletom [...] (Čačinovič Vogrinčič, 2011, str. 23-24).

Prav tako so pomembna načela, katere socialni delavec upošteva in se po njih ravna. [...] načela nujno potrebujemo, da bi izpolnili socialnodelovno ravnanje v delovnem odnosu (Čačinovič Vogrinčič, Kobal, Mešl, Možina, 2005, str. 17). Načela, po katerih se ravna socialni delavci, so:

- načelo vsestranske koristi, koncept Saleebey (kot je navedeno v Čačinovič Vogrinčič, Kobal, Mešl in Možina, 2005, str. 17), govori o tem, da socialni delavec vzpostavlja projekt za rešitve tako, da upošteva interese vseh udeleženi v problemu, kar pomeni, da dogovorjena rešitev vsem prinese uresničljivo korist.
- načelo interpozicije (Lüssi, 1990, str. 88-89) pravi, da si socialni delavec v problemu poišče mesto udeležencev in si prizadeva tam ostati v celotnem procesu reševanja problema.
- načelo komunikacije (načelo kontakta) (Lüssi, 1990, str. 89-90) pove, da socialni delavec išče stik z vsemi udeleženi v problemu.
- socialno-ekološko načelo (Lüssi, 1990, str. 90) pravi, da mora socialni delavec v svojem delovanju za reševanje problema aktivirati, krepiti, podpirati in funkcionalizirati primarno obstoječe socialne mreže ter tistim udeležencem v problemu, ki jim trdna socialna mreža manjka, le-to vzpostaviti v njihovem življenjskem kontekstu, če je to mogoče. Obenem poudarja, da socialni delavec vstopa v naravna socialna medsebojna življenjska razmerja zadržano in skrbno in samo toliko, kolikor je to v danih okoliščinah nujno.
- načelo pogajanja (Lüssi, 1990, str. 90-91) pomeni, da socialni delavec k socialnemu problemu pristopi predvsem s pogajanjem. Iz udeležencev v problemu vselej poskuša napraviti udeležence v pogajanju. Svojo vlogo vidi v tem, da jih usmerja v motivirano problemsko pogajanje in v organizirane pogovore za pogajanje.
- načelo sodelovanja (Lüssi, 1990, str. 91) pomeni, da socialni delavec skuša sodelovati z vsemi v problemu udeleženi osebami. Prizadeva si aktivirati vse sile in usklajevati njihova prizadevanja in delovanje v smeri skupnega cilja.
- načelo odpiranja problema (Lüssi, 1990, str. 91-92) je v tem, da socialni delavec poskuša odpreti poti rešitve z eno izmed naslednjih petih taktik: ne dela oziroma ne pomaga več, loti se kakšne s problemom obremenjene osebe, sproži krizo, okrepi negativno, zahteva kaj nemogočega.

Za uspešno socialno delo je pomemben tudi jezik. Čačinovič Vogrinčič (2010, str. 239) zapiše: »Jezik socialnega dela je jezik za opisovanje sprememb, saj ubesedi uresničljivo, najmanjši možni korak v smeri zelenih izidov. Je jezik spoštljivih in

odgovornih zaveznikov uporabnikov, ki so eksperti iz izkušenj v procesih pomoči. Jezik socialnega dela dosledno upošteva perspektivo moči; v procesu pomoči in podpore raziskujemo vire. Pri sodelovanju z drugimi strokami govorimo jezik socialnega dela, saj omogoči, da jasno opredelimo, poimenujemo posebnosti in delež socialnega dela v skupnih projektih.«

Ko delamo z mladostnikom, moramo vzpostaviti ustrezno komunikacijo z jezikom sprejemanja in opogumljanja. Pogovor mora biti spoštljiv, izhajati moramo iz jasno opredeljene vloge, odgovornega odraslega, spoštljivega in odgovornega zaveznika. Razumeti moramo potrebe mladostnika. Upoštevamo življenjski svet mladostnika in skupaj z njim povečujemo njegovo sposobnost za odgovornost zase in za svoje življenje, torej na podlagi samoomejitvene avtoritete (Poštrak, 2015, str. 278). V okviru le-te bi se naj mladostnik odločal za določene vrste dejavnosti in upoštevanje pravil zaradi lastnega prepričanja, lastnih vrednot, lastne odgovornosti (Poštrak, 2015, str. 278). Ranljivi mladostniki velikokrat ne morejo vzpostavljati take samoomejitvene avtoritete, kjer bi se sam odločal za določene vrste dejavnosti zaradi lastnega prepričanja, vrednot, zato je ena ključnih nalog socialnih delavcev pri delu s takimi mladostniki, da si skupaj z njimi prizadevajo za to, da bodo sposobni prevzeti nadzor nad lastnim življenjem in se avtonomno, odgovorno odločati. Dogovorni pristop to omogoča, omogoča pa tudi učinkovit delovni odnos z mladostnikom (Poštrak, 2015, str. 278).

Pri delu z otroki in mladostniki se moramo izogibati sedmim škodljivim navadam zunanjega nadzora in v komunikaciji ne smemo uporabljati obtoževanja, grajanja, sitnarjenja, groženj, kaznovanja in podkupovanja otrok, da bi jih s tem nadzorovali, saj z njimi odnos samo uničujemo. Na drugi strani pa Glasser predlaga sedem povezovalnih navad, ki jih dosežemo s skrbnostjo, zaupanjem, poslušanjem, podpiranjem, prispevanjem, prijateljstvom, spodbujanjem (Glasser, 2002, str. 19-20).

Socialno delo se razvidno in izredno naslanja na interdisciplinarni teoretski ali znanstveni pristop. Razlog je enostaven: socialna delavka/delavec se namreč srečuje z raznovrstnimi stiskami, težavami in problemi svojih uporabnikov. Srečuje se z življenjskim svetom uporabnikov v vsej njegovi totalnosti ali vseobsegajočnosti. Za stiske, težave ali probleme ne moremo reči, da izvirajo zgolj iz psiholoških ali osebnih, družbenih ali socialnih, vzgojnih ali pedagoških, zdravstvenih ali medicinskih okvirov. Večinoma gre za skupek med seboj prepletenih in povezanih razlogov ter posledic le-teh. Za razumevanje socialnega dela z mladimi je pomembno razumevanje življenjskega sveta mladostnikov in dejavnikov odraščanja (Poštrak, b.d., str. 3). Življenjski svet mladostnika je kompleksen

simbolni svet, v katerem se mladostnik poskuša čim bolje znajti. Poskuša (pre)živeti, zato razvije različne oblike ravnanja, strategije življenja ali strategije preživetja. Z izrazom »strategija preživetja« pojmuje vse tiste oblike, načine ali vzorce ravnanja, vedenja, delovanja, komuniciranja ipd., ki jih je določena oseba razvila v dosedanjem življenju (Poštrak, 2015, str. 271).

Mladostniki so takšni, kot so, tukaj in zdaj, so eksperti iz izkušenj in kot take jih moramo sprejeti. Oni so tisti, ki nam povedo, kako doživljajo neko dogajanje, sebe, okolico. Naloga socialnih delavcev/delavk pa je, da jim verjamejo in delajo na instrumentalni definiciji problema. Hkrati pa je pomembno, da soustvarjajo rešitve skupaj z njimi in ne samo zanje, biti morajo namreč udeleženci v rešitvi. Ko izhajamo iz predpostavke, da so mladi eksperti na podlagi svojih osebnih izkušenj, da so torej oni tisti, ki nam lahko povedo, kako doživljajo dogajanje, je naloga svetovalnih delavcev, da analizirajo njihove pripovedi, ob tem seveda tudi podatke, ki jih zberejo od drugih udeležencev v dogajanju (Poštrak, 2015, str. 270-271).

2 FORMULACIJA PROBLEMA

V diplomskem delu bom raziskovala, kako zaposleni na osnovni šoli (v nadaljevanju OŠ) sprejemajo otroke s posebnimi potrebami. Osredotočila se bom predvsem na odnos zaposlenih v oddelkih nižjega izobrazbenega standarda (v nadaljevanju ONIS) in oddelkih posebnega programa vzgoje in izobraževanja (PPVI) do otrok s posebnimi potrebami ter kako pripomorejo k vključevanju otrok s posebnimi potrebami.

V prvem letniku sem imela možnost opazovati zaposlene (učitelje, socialno delavko, socialno pedagoginjo, specialno pedagoginjo itd.) v oddelkih z nižjim izobrazbenim standardom in oddelkih posebnega programa vzgoje in izobraževanja ter njihovo sprejemanje otrok s posebnimi potrebami. Prav tako me zanima, kako zaposleni v teh oddelkih vidijo sprejemanje otrok s posebnimi potrebami s strani ostalih zaposlenih na OŠ v rednem programu in vrstnikov. Dobila sem občutek, da posamezni zaposleni različno sprejemajo otroke s posebnimi potrebami, zato sem si želela to področje podrobneje raziskati. Pomembno se mi zdi, da je delo učitelja oziroma zaposlenih, ki so v stiku z otroki s posebnimi potrebami, »na nivoju«. Menim, da morajo znati vzpostaviti stik z njimi, komunicirati na različne načine, biti empatični in odprti do drugačnosti.

»Otroci s posebnimi potrebami potrebujejo za intelektualni razvoj pedagoga, ki je človek v pravem pomenu besede: je sočuten, sposoben komunikacije na več ravneh, in sicer z otroki in odraslimi oz. s sodelavci. Poleg svojega dela, ki ga opravi neposredno z otroki, specialni pedagog opravlja naloge, ki vsakodnevno pripomorejo k boljši in večji učinkovitosti šolskega učnega načrta pri posameznikih, ki ne zmorejo redno usvajati zastavljenih ciljev.« (Pinter, 2017, str. 6)

Ugotoviti si želim, ali je vključevanje otrok iz oddelkov ONIS in PPVI dobro in ali se zaposleni in institucija trudijo za to, kakšen je odnos zaposlenih v oddelkih ONIS in PPVI (intervjuvanci) ter kakšen je njihov pogled na odnos zaposlenih v rednem programu in na odnos vrstnikov. Zanima me, kaj vidijo zaposleni v oddelkih ONIS in PPVI kot pozitivno in kaj kot negativno oziroma kaj bi lahko še izboljšati ter kako. Z raziskavo bi rada prikazala primere dobre prakse, ki jih uporabljajo tako zaposleni, ki jih intervjuvam, kot celotna institucija pri vključevanju, odnosih, delu z otroki s posebnimi potrebami. Prav tako me zanima tudi, kje zaposleni vidijo možnost, da bi se lahko stvari/situacije še izboljšale in na kak način, da bi prišli do primerov dobrih praks. S tem želim približati delo in razmišljanja zaposlenih na oddelkih ONIS in PPVI zaposlenim v rednih programih in ravnateljem,

katerim bo lahko raziskava v oporo pri določenih situacijah ali kakšnih novih odločitvah. To, da si želim ugotoviti, kakšno je trenutno stanje na tem področju, je prvi korak, prva izhodiščna točka za izboljšanje odnosov in sprejetosti otrok s posebnimi potrebami v OŠ.

Raziskovalna vprašanja

1. Kako zaposleni na OŠ pripomorejo k vključevanju otrok v institucijo?
2. Odnos zaposlenih na OŠ do otrok s posebnimi potrebami?
3. Kako zaposleni na OŠ ocenjujejo svojo usposobljenost za delo z otroki s posebnimi potrebami?

3 METODOLOGIJA

3.1 VRSTA RAZISKAVE

Moja raziskava je kvalitativna. Raziskovala bom, kako zaposleni na OŠ sprejemajo otroke s posebnimi potrebami. Osredotočila se bom na vključenost otrok s posebnimi potrebami v institucijo – šolo – in odnos zaposlenih do njih.

Mesec (1997, str. 21) pravi, da bomo z izrazom »kvalitativna raziskava« označevali raziskavo, pri kateri sestavljajo osnovno izkustveno gradivo, zbrano v raziskovalnem procesu, besedni opisi ali pripovedi, in v kateri je to gradivo tudi obdelano in analizirano na beseden način brez uporabe merskih postopkov s številiškimi rezultati.

Kvalitativni podatki so podatki, pri katerih so vrednosti spremenljivk navedene z besedami, atributivno, npr: oseba je moškega, ženskega spola; je samska, poročena (Mesec, 1997, str. 18). Kot kvalitativno metodo označujemo npr: odprti intervju, opazovanje z udeležbo, skupinsko razpravo, ker dajo pretežno kvalitativno gradivo (Mesec, 1997, str. 18).

Moja raziskava je tudi empirična. V empiričnih raziskavah zbiramo novo, neposredno izkustveno gradivo, bodisi z opazovanjem ali spraševanjem (Mesec, 2016, str. 84).

Spremenljivke oz. teme raziskovanja:

1. Vključenost na podlagi intervjuvanih zaposlenih (kako ocenjujejo vključenost intervjuvanci, kako pripomorejo k vključenosti kot posamezniki in ali bi lahko še kaj doprinesli k njej).
2. Vključenost na podlagi institucije (Kaj doprinese k vključenosti otrok s posebnimi potrebami institucija kot celota oziroma bi lahko še kaj doprinesla po oceni intervjuvancev).
3. Odnos intervjuvanih zaposlenih do otrok s posebnimi potrebami (Kako vidijo svoj odnos z otroki s posebnimi potrebami; ali bi ga lahko kako izboljšali).
4. Odnos zaposlenih v rednem programu (Kakšen je po oceni intervjuvancev odnos zaposlenih v rednem programu do otrok s posebnimi potrebami; jih sprejemajo ali ne).
5. Odnos vrstnikov (Kakšen je po oceni intervjuvancev odnos učencev rednega programa do otrok s posebnimi potrebami; so otroci s posebnimi potrebami med njimi sprejeti).

6. Usposobljenost zaposlenih (kako jo intervjuvanci ocenjujejo; bi kaj spremenili/dodali k usposobljenosti).
7. Delo zaposlenih (Kako vidijo svoje delo z otroki s posebnimi potrebami).

3.2 MERSKI INSTRUMENT ALI VIRI PODATKOV

Merski instrument je pripomoček, ki ga uporabljamo pri merjenju in usmerja postopek merjenja, opazovalčevo ravnanje pri merjenju dane lastnosti ali preprosto – merjenje (Mesec, 2016, str. 119-120).

Uporabila sem delno standardiziran vprašalnik. Vprašalnik je pripomoček pri standardiziranem (ali polstandardiziranem) intervjuju [...] in vsebuje vrsto pismeno formuliranih vprašanj, ki so sistematično razvrščena v skladu z vsebinskimi in psihološkimi kriteriji (Mesec, 2016, str. 240). Vprašalnik vsebuje 10 vprašanj, povezanih s temo kvalitativne raziskave.

3.3 ENOTE RAZISKOVANJA – POPULACIJA, VZOREC

Populacija mojega raziskovanja so zaposleni na osnovni šoli (v nadaljevanju OŠ) v oddelkih ONIS (oddelki z nižjim izobrazbenim standardom) in PPVI (oddelki posebnega programa vzgoje in izobraževanja), ki so v šolskem letu 2019/2020 v oddelkih aktivno delovali, poučevali in bili v stiku z otroki in drugimi zaposlenimi.

Velikost vzorca predstavlja 8 zaposlenih na OŠ Lenart. Med njimi je 5 učiteljic, 1 socialna delavka, ena varuhinja in 1 spremljevalka otroka s posebnimi potrebami. Moja vrsta vzorca je neslučajnostni, in sicer priročni vzorec, najpogosteje uporabljen v družboslovnih raziskavah. Številne raziskave so namreč izvedene na skupinah ljudi, ki so raziskovalcem najbolj dostopne (Mesec, 2016, str. 153). Vzorec je majhen in nenaključen.

3.4 ZBIRANJE PODATKOV

V svoji raziskavi bom za metodo zbiranja podatkov uporabila delno standardiziran intervju. »To pomeni, da vnaprej predvidimo vsa vprašanja, ki jih bomo zastavili, in vrstni red, po katerem jih bomo zastavili.« (Mesec, 2016, str. 231-232) Ob tem bom pri kakšnem vprašanju zastavila še dodatno vprašanje, če iz osnovnega vprašanja ne bom izvedela dovolj

oziroma bo odgovor po mojem mnenju, v dani situaciji, skop. Vprašanja bodo odprtega tipa, saj možnih odgovorov ne bom navedla vnaprej in bo imel vsak posameznik priložnost, da izrazi svoje mnenje in pove, kar želi. Moja naloga je bila postavljanje vprašanj in podvprašanj tam, kjer sem zaznala, da je to bilo potrebno.

Intervjuje sem izvedla v živo na OŠ Lenart med 2. 12. 2019 in 11. 2. 2020. Za izvedbo intervjujev sem najprej potrebovala dovoljenje ravnatelja, po njegovi odobritvi pa sem se z vsakim zaposlenim posebej dogovorila za datum in uro izvedbe intervjuja. Ob dogovoru za izvajanje intervjujev sem jim predstavila temo moje raziskave in jih vprašala, ali so pripravljeni sodelovati. Za lažje zapisovanje sem se z intervjuvanci dogovorila za zvočno snemanje intervjuja. Le-ti so trajali od 10 do 20 minut.

Posebnosti pri intervjujih ni bilo.

3.5 OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV

Obdelava gradiva je bila kvalitativna. Najprej sem prepisala vse intervjuje, ki sem jih po predhodnem dovoljenju intervjuvancev posnela. Označila sem jih s črkami A, B, C, D, E, F, G in H. Odgovore na vprašanja sem uredila po vrstnem redu, kot sem si jih zastavila v delno standardiziranem vprašalniku. Upoštevala sem celotne pogovore brez parafraziranja. Besedila sem najprej razčlenila v sestavne dele, da sem dobila enote kodiranja, nakar je sledilo odprto kodiranje. Izbranim izjavam sem določila pojem, kategorije in teme. Pojem sem določila tako, da sem se vprašala, kaj mi določena izjava sporoča. Kategorije sem določila tako, da sem se vprašala, o čem izjava govori. Sorodne pojme sem združila v iste kategorije, sorodne kategorije pa v iste teme. Odprto kodiranje sem uredila v tabeli. Pri osnem kodiranju sem v hierarhičnem zaporedju razporedila številke izjav po temah, kategorijah in pojmi, da bi imeli večjo preglednost nad samimi rezultati. Pri odnosnem kodiranju sem dobljene kategorije med seboj primerjala in jih razporedila tako, da sem dobila nekakšno razmerje. Na vrh sem postavila kategoriji *Pogled na delo* in *Pogled na usposobljenost*, ki lahko vplivata na kategorijo *Pogled na odnos*, ki sem jo postavila pod njiju, hkrati pa lahko vse vplivajo druga na drugo. Nato sem iz teh razvejala nekatere ostale kategorije, ki so se navezovala na zgoraj omenjene kategorije, le-te pa so se tudi medsebojno navezovala. Na ta način sem dobila shemo, ki prikazuje vzročno-posledično razmerje.

4 REZULTATI

Prvi dve vprašanji sta se nanašali na to, kako zaposleni, ki sem jih intervjuvala, vidijo vključenost na podlagi institucije in kaj bi lahko kot institucija na podlagi vključenosti še naredili. Intervjuvanci so kot svoj pogled na vključenost največkrat odgovorili, da je dobra (...je zelo dobra. (A1)). Prav tako jih je nekaj od intervjuvancev navedlo, da so otroci vključeni v največji možni meri (Vse, kar se da, se jih pač vključi. (B8)) ter da so povsod vključeni (Otroci s posebnimi potrebami se povsod vključujejo. (D2)). Nekaj se jih ni moglo opredeliti in so odgovorili, da vključenost ni odlična, niti slaba, (Tak tak no, ni idealno, ni pa tudi slabo, no. (F1)). Le en odgovor je bil takšen, kjer je intervjuvanec rekel, da z vključenostjo otroci nič ne pridobijo (Ne bi rekla, da majo gluh oni neke prednosti zdaj, s tem da so priključeni redni šoli. (B2)). Na podlagi odgovorov, ki sem jih dobila, bi lahko sklepala, da je načeloma vključenost na podlagi institucije dobra in so zaposleni, ki učijo v oddelkih ONIS in PPVI, zadovoljni z vključenostjo otrok, ki jih poučujejo.

Dobila sem tudi odgovore na to, kje vse so otroci s posebnimi potrebami vključeni na podlagi celotne institucije. Ugotovila sem, da so največ vključeni v športne dneve (Ko mammo športne dneve. (H6)), nato si pa sledijo različni odgovori. Izpostavili so srečevanje učencev na šoli (...se tukaj srečujejo z učenci iz rednega programa. (C35)), jesenski piknik (Jesenski piknik. (H5)), srečevanje s prvo triado (Učiteljice velikokrat pripeljejo majhne otroke na obisk. (E24)). Iz teh odgovorov lahko vidimo, da so otroci vključeni v veliko različnih dejavnostih, ki se dogajajo na šoli, in so priključeni rednemu programu ter se srečujejo z učenci in učitelji iz redne šole.

Intervjuvanci so povedali tudi, ali bi se lahko vključenost na podlagi institucije izboljšala in če, kako. Največ odgovorov, skoraj vsi, je izražalo mnenje, da bi lahko še kaj postorili kot institucija (Vedno se še kaj da. (G3)), (Sigurno bi lahko kaj. (B6)). Mnenje, kaj bi lahko še postorili in kje bi lahko izboljšali vključenost, pa se je razlikovalo od intervjuvanca do intervjuvanca. Navedli so, da bi jo lahko izboljšali tako, da bi otroke vključili v projekte, (Mogoče bi se dalo s kakimi projekti, posebnimi ne, še kje vključit. (A3)). Lahko bi jo izboljšali z navezovanjem stikov s starejšimi vrstniki (Lahko pa bi mi šli na obisk še k starejšim razredom. (C10)), z večjo udeležbo v šoli v naravi (...da bi se več priključevali raznim šolam v naravi ali pa kaj podobnega. (F6)). Omenili so tudi, da bi si želeli več financiranja s strani šole (Kakšno financiranje dodatnih dejavnosti. (E5)).

Odgovori na to, kako lahko zaposleni pomagajo pri vključenosti, so bili različni. Največ jih je odgovorilo, da pripomorejo k vključenosti tako, da vzpodbujajo otroke k druženju (**Jaz jih vedno vzpodbujam in jim vedno rečem, naj se gredo družiti.** (H11)). Sicer so intervjuvanci navajali različne načine, na katere pomagajo. Eni pomagajo pri nastopih (**Ko so kakšni nastopi, pomagam.** (A4)), otroke vključujejo pri športni vzgoji (**Jaz in učitelj športne v rednem programu vključujema otroke, imajo skupaj športno.** (F7)), plavalnih tečajih (**Se pač trudim, da gremo vsako leto na plavalni tečaj.** (B9)). Manj je bilo odgovorov, da niso prepričani, če sami kako pomagajo (**Pa kaj te vem.** (G5)) ali pa da ne vedo, kje bi lahko pripomogli k vključenosti (**Nimam pa ideje, kje točno bi lahko kaj sama postorila.** (D6)). Zaposleni imajo različne poglede na vključenost, največ jih je reklo, da je potrebno vložiti veliko truda (...**zahteva to veliko dela.** (G8)) in da je za otroke vključenost dobra (**Je že fajn, da so vključeni.** (B1)). Nekateri izmed odgovorov pogleda na vključenost so, da je vključenost težje izvedljiva (**Je to bolj težko izvedljivo.** (A6)), otroci s posebnimi potrebami si niso želeli v redni program (**Včasih je še bil problem it v redni program.** (F24)), a se jim zdaj ni težko vključiti, ker imajo v rednih programih prijatelje. (...**zdaj pa več ne, ker so si našli tam kolege.** (F25)). Punce se redkeje družijo med seboj (...**se pa manj med sabo družijo kot pa fantje.** (F26)), fantje se prej vključijo (**Fantje se mi zdi, da prej najdejo družbo, se prej vključijo.** (F22)). Pravijo tudi, da je vključevanje težko (**Težko je, ne.** (G10)). Povedo tudi, da si eni želijo biti vključeni, spet drugi ne (**Tisti, ki si to želijo, eni si tudi ne želijo sodelovat.** (H2)) in da ne uporabijo sile, saj jih ne silijo v vključevanje (**Če presodim, da pa kaj od tega za naše otroke tud ni vredu, da so pod stresom, je prezahtevno, pa tudi rečem ne.** (E7)).

Pri pogledu na odnos zaposlenih je bilo veliko različnih odgovorov, iz katerih sem ugotovila, da imajo radi otroke (**Rada imam te otroke.** (A11)) in jih sprejemajo (**Sprejet jih moraš takšne, kot so.** (C19)). V odnosu do otroka je pomemben tudi čut za otroka (...**otroka začutit...** (D16)), potrebno se jim je približati (**Če se jim približaš na neki način, se tudi oni odprejo.** (G15)), jim prisluhniti (**Jim je pač treba prisluhniti.** (D13)). Zaposleni povedo, da so povezani z učenci (**Jaz sem si blizu z učenci.** (C25)), imajo razumevajoč odnos, (**Jih razumem.** (H43)). Nekateri povedo, da jim občasno zmanjka potrpežljivosti (**Včasih nam te že zmanjkuje z leti.** (E17)) in je potrebno veliko prilagajanja (**Moreš se prilagodit otroku.** (D14)), tudi strogosti (...**moreš pa bit tud strog...** (B21)), a se jim ne smejo smiliti (**Ne smejo se ti preveč smilit.** (C20)). Povedo, da ne delajo razlik v odnosih (...**enak odnos kot do vseh..** (F10)), imajo stekane trdne vezi (...**se ena taka vez med nami stke.** (A10)) in dober odnos z otroki (**Moj odnos zelo dober.** (A7)).

Intervjuvanci povedo, da se lahko odnos venomer izboljšuje (Vedno se da kaj izboljšat, ja. (D12)) in vselej razmišljajo, kje (Vedno doma razmišljaš, kaj bi še lahko. (B29)). Pravijo, da bi se lahko izboljšal na način, da bi imeli več strpnosti (...včasih tudi malo več strpnosti. (E11)), boljšo reakcijo v določenih situacijah (Bi mogla delat malo več na tem, kako odreagirat v določeni situaciji. (F14)) ter boljše sprejemanje otrok z večjimi težavami (...malo več sprejemanja tudi drugačnih otrok. (E12)). Nekateri pa povedo, da ni možen boljši odnos, kot je (Ne vem, pa oni vedo, da jih mam jaz rada. (H17)).

Odnos zaposlenih v rednem programu zaposleni na oddelkih ONIS in PPVI, ki sem jih intervjuvala, označujejo kot dobrega (Zelo lepo ravnaajo z njimi. (E20)), kot odnos, enak zaposlenim v oddelkih ONIS in PPVI (Ne vidim neke razlike. (D18)) in kot korekten odnos (Je korekten odnos. (E18)). Učitelji se jim prilagajajo (Se jim učitelji tudi prilagodijo temu primerno. (A15)), vložijo trud v odnos (...se potrudijo... (E21)), se z otroki pozabavajo (...se znajo z njimi pohecat. (H28)). Vidijo, da se zaposlenim v rednem programu otroci smilijo (...ful na taki ravni, da vidiš, da se jim smilijo. (B33)). Nekateri pravijo, da so eni odnosi super, pri drugih bi lahko bili boljši (Nekateri so super, pri nekaterih pa bi bilo lahko boljše. (F20)), odnos je odvisen od prepričanja učiteljev (...odvisno tudi od prepričanj učiteljev. (F19)) in od posameznega učitelja (Odvisno od učiteljev. (F15)). Intervjuvanci menijo, da zaposleni v rednem programu sprejemajo otroke (V bistvu so se že zelo dobro navadili na te naše otroke. (G20)), jim namenijo pozornost (Se vedno ustavijo, jim dajo pozornost. (B34)), so zadovoljni, ko srečajo te otroke (Jaz mislim, da so oni zelo zadovoljni, ko gredo v ta razred. (H22)). Le malo jih je mnenja, da jih zaposleni v rednem programu vidijo kot nezmožne (...si mislijo, da itak nič ne zmorejo. (B31)) in da se še najde kdo, ki jih ne sprejme (Mogoče pride zmes še kaka izjema. (G21)). Intervjuvani zaposleni tudi pravijo, da pri zaposlenih v rednem programu opažajo pomanjkanje informacij, saj bi lahko imeli boljši vpogled (Želim si, da bi imeli boljši vpogled v same učence. (C28)), trenutno pa ne vedo dovolj o otrocih s posebnimi potrebami. Povedo, da si želijo, da bi imeli zaposleni iz rednega programa več vedenja o takih otrocih (...bi si jaz želela, da si oni razširijo obzorja. (C34)). Si pa zaposleni iz rednega programa, po oceni intervjuvancev, želijo spoznavati oddelke ONIS in PPVI, saj poznajo učence (Nekateri recimo poznajo učence... (C30)) in se vključijo v te oddelke (...nekateri vzamejo tudi kakšno uro in jih poučujejo. (F18)).

Ugotovila sem, da so odnosi med otroki s posebnimi potrebami in vrstniki tako dobri kot slabi (Različni odnosi so. (C37)). Povedo, da znajo biti punce bolj nesramne kot fantje (Pri puncih je mogoče tak zato, ker znajo bit najstnice besedno kar zlobne. (F27)). Intervjuvanci povedo, da je med vrstniki opaziti sprejetost (Mislim, da so kar dobro sprejeti. (F21)), da

otroci vzpostavijo stik med seboj (...se znajo našim otrokom nasmejati, mu kaj reči. (D23)), da so med otroki določena poznanstva (Jih nekako že poznajo. (E26)). Vrstniki jim namenijo pozornost, (So zelo pozorni. (D19)), torej jih otroci s posebnimi potrebami zanimajo (...da jih opazujejo. (D24)). Povedo, da so otroci z leti vedno bolj sprejeti (Je velik napredek od še na primer 10 let nazaj, so bolj sprejeti. (G28)) in se otroci med sabo dobro razumejo (...se otroci tudi med seboj pogovarjajo, družijo, si pomagajo. (C14)), vrstniki pa se do njih lepo vedejo (Mamo tudi take učence, ki se na to ne ozirajo, se do njih lepo vedejo, jima dajo prostor. (H36)). Na drugi strani pa intervjuvanci povedo in najbolj izpostavijo norčevanje (...da bi se kdor koli iz rednih oddelkov norčeval, kar smo tudi že imeli (H30)) ter da jih nekateri ne sprejemajo (Vmes se še kaki najde, da jih ne sprejme. (G23)). Vidiijo jih kot drugačne (...jih ima za drugačne. (G24)), nekateri ne vzpostavijo stikov (Nekateri učenci se držijo samo bolj ob strani, opazujejo. (C38)). Eden od vprašanih izpostavi, da vrstnikom manjkajo določene informacije o tej temi in ne vedo dovolj o otrocih s posebnimi potrebami (...da nimajo predstave. (D22)).

Zaposleni v oddelkih ONIS in PPVI menijo, da so dobro usposobljeni (Se mi pa zdi, da ja, da sem strokovno usposobljena. (B43)). Povedo, da se na faksu že nekaj naučijo (faks da kar nekaj podlage. (F28)), vendar teorija ni dovolj (...ni vse teorija. (G34)), da pa jih največ naučijo izkušnje (Imamo toliko izkušenj. (E29)). Nekateri so ocenili, da so pri delu uspešni (...sem pri delu uspešna. (E35)), včasih tudi neuspešni (...včasih pa sem tudi neuspešna. (E37)). Izpopolnjevali bi se lahko z izobraževanji (...se je vedno potrebno na novo izobraževati. (E30)), tudi kakšnimi dodatnimi izobraževanji (Lahko bi se še kaj izobraževala. (H39)), delavnicami (S čim takšnim, kot so delavnice. (C46)), seminarji (...seminar ne bi škodil. (F33)). Želijo si več znanja o novih motnjah otrok (...te novodobne motnje, o katerih manj vemo. (E31)), o delu z otroki s čustvenimi in vedenjskimi motnjami (...predvsem, kako delati z otroki s čustvenimi in vedenjskimi motnjami. (F35)) in več znanja o vzgojnih problemih (...pa bi rabla kaj več vedeti o kakšnih vzgojnih prijemih. (F31)). Menijo, da se vedno lahko kaj naučiš (Menim, da znanja ni nikol dovolj. (C41)) ter da je dolžnost zaposlenih, da se izpopolnjujejo (...to tudi moja naloga, da se strokovno izpopolnujem. (B48)) z branjem in učenjem (Ja, lahko bi še kje kaj novega prebrala. (G32)) ali da posežejo po literaturi (...sem taki raziskovalni tip in če kdaj kaj ne vem, posežem po literaturi. (D33)). Izvedela sem, da bi jim po njihovem mnenju institucija lahko pomagala z izobraževanji (Mogoče to, da bi šli na več kakšnih takih izobraževanj. (F36)), predavanji na šoli (...kaka taka predavanja... (D36)), da bi pripeljali gosta, ki bi z njimi podelil izkušnje (...da bi kdo delil tudi kakšne izkušnje z nami. (C47)) ter več skupinskega pogovarjanja o doživljanju

posameznih učiteljic (Pogrešam, da se nena malo več tudi o tem, kaj me doživljamo v razredih, če mam kakšna vprašanja, dileme, o tem pogovarjamo. (G36)). Potrdilo, da svoje delo dobro opravljajo, so pohvale staršev (Starši nas pohvalijo, da je zelo dobra. (A19)) ter da so odraz usposobljenosti otroci sami (Se vidi tudi pri otrocih. (D31)).

Intervjuvanci, zaposleni na oddelkih ONIS in PPVI, vidijo delo z otroki s posebnimi potrebami kot težavno delo (Je takrat kar težko. (C62)), zahtevno (Je zahtevno. (A24)), obremenjujoče (Mi je obremenjujoče. (F38)), naporno (...psihična obremenitev. (F40)), rutinsko (Čeprav je to neka rutina, ki mora bit za njih. (B54)), razgibano (Naš program je razgiban. (B52)). Za to delo sta pomembni potrpežljivost in empatija (...potrebna velika mera potrpežljivosti in empatije. (A33)), doslednost (Z njimi sem dosledna. (B22)), prilagodljivost (...moreš bit fleksibiln. (B53)), velika mera strpnosti (Naši otroci rabijo več časa, mi pa večjo potrpežljivost, (D17)) ter predvsem čut za delo z otroki (To moraš delat s srcem, drugače nimaš tu kaj iskat. (G31)). Nekateri to delo dojemajo kot poslanstvo (...da je vsakemu to blagoslov. (H23)). Učitelj/zaposleni mora biti pri svojem delu v pomoč otrokom (...jim poskušam čim bolj pomagat. (C65)), vlagati trud v medsebojno razumevanje otrok (Pa mi se za to, morem rečt, zelo trudimo. (H34)), torej zatreti slabe odnose med otroki (Sproti pa rešujemo, če pride do kake negative in poskušamo to rešiti. (G29)). Nekateri vlogo zaposlenega povezujejo tudi s tem, da morajo spremljati otroka (Moreš vseeno opazovat otroka, bit pozorn. (D28)), ga animirati (Res naredim vse, da se dobro počutijo. (G19)), razumeti (Nekak razumem in otroke in starše. (A32)) – učitelji morajo biti kot vodje (...biti moreš kot vodilo nekomu v učilnici. (C59)). Zaposleni so izrazili veselje ob opravljanju dela, saj so povedali, da ga radi opravljajo (Jaz sem se v tem delu našla. (D7)), ker jim otroci polepšajo dan (Ko pridejo k meni s teh oddelkov otroci, jaz mam dan lepši. (H14)), delo jih izpopolnjuje (...za mojo dušo... (D9)) in veseli (V tem uživam, res. (G42)). Rezultati ankete prav tako pokažejo, da ne obžalujejo svoje poklicne odločitve (Mi za to ni bilo nikoli žal. (C54)).

5 RAZPRAVA

Izkušnje inkluzivnih praks kažejo, da inkluzija prinaša neprecenljive darove vsem, ki jo sprejemajo (Kiswarday, 2014, str. 46). Zanimalo me ne, ali je to res in kakšnega mnenja so zaposleni v oddelkih ONIS in PPVI glede vključenosti otrok v institucijo. Ugotovila sem, da je večina zaposlenih zadovoljnih z vključenostjo in pravijo, da je za otroke dobro, da so enakovreden del učno-vzgojnega procesa, vendar pa je kljub temu s strani zaposlenih potrebno vložiti veliko truda. Ugotovila sem, da bi jim pri tem institucija lahko pomagala z različnimi projekti, z dodatnim financiranjem s strani šole, da bi se lahko na primer šole v naravi posledično udeležilo več otrok s posebnimi potrebami. Sicer so le-ti vključeni v veliko različnih dejavnosti, ki jih institucija zagotavlja, kot so jesenski pikniki, športni dnevi, srečevanja s prvo triado. Tovrstni dogodki so torej namenjeni tako otrokom iz rednih oddelkov kot oddelkov ONIS in PPVI, tako da se lahko otroci iz različnih oddelkov med seboj srečujejo, družijo, spoznavajo. Vključenost in uspešnost tovrstnega sodelovanja pa je odvisna tudi od otrok, če si ti tega sploh želijo ali ne. Učitelji sami k temu pripomorejo tako, da to vzpodbujajo ter pomagajo pri različnih dejavnostih, aktivnostih.

Družba, vključno z učitelji, učenci in drugimi udeleženi, nima vedno pozitivnih stališč do otrok s posebnimi potrebami (Magajna, idr., str.71), iz tega razloga me je zanimal odnos zaposlenih v oddelkih ONIS in PPVI do njih. Z raziskavo sem ugotovila, da imajo delavci, ki z njimi delajo, otroke radi, jih sprejemajo in imajo z njimi razumevajoč odnos. Nekateri povedo, da jim sicer občasno zmanjka potrpežljivosti, čeprav se zavedajo, da je pri delu s takšnimi otroki le-ta zelo pomembna, a izpovedano stališče je povezano z delom, ki ga opravljajo, saj sem ugotovila, da ga intervjuvanci vidijo kot napornega, obremenjujočega, zahtevnega, kar, razumljivo, vodi do občasne nepotrpežljivosti. Sicer sem ugotovila tudi, da delo v večini zelo radi opravljajo, otroci jim polepšajo dan in odločitve za tovrstno delo ne obžalujejo. V večini so do svojega odnosa tudi kritični in povedo, da bi ga lahko še izboljšali, imeli več strpnosti ter bolje odreagirali v določenih situacijah. Presenetilo me je, da so odnos zaposlenih v rednem programu enačili z njihovim odnosom in povedali, da je dober, da sprejemajo otroke, se z njimi pozabavajo, saj sem v formulaciji problema predpostavljala in bila mnenja, da le-ta vendarle ni tako dober. Sicer so nekateri izpostavili, da bi lahko bil boljši, kar povezujem s tem, da je vsak odnos odvisen od posameznika in njegovega prepričanja.

V članku avtorice Kiswarday (2014, str. 45-46) piše, da je inkluzija tudi proces, ki vzgojitelje, učitelje in druge izvajalce vzgoje in izobraževanja spodbuja k odkrivanju inovativnih, s sodobno tehnologijo podprtih interaktivnih oblik poučevanja in učenja, ki bi varovalno, podporno in predvsem motivacijsko in učinkovito ustvarjale spodbudno učno okolje zlasti za tiste skupine otrok in mladostnikov, ki so zaradi različnih vzrokov izpostavljeni marginalizaciji, izključevanju ali neuspešnosti. Zanimala me je usposobljenost zaposlenih v oddelkih ONIS in PPVI, kako bi jo ocenili. Ugotovila sem, da je njihova usposobljenost dobra, da pa jih največ naučijo izkušnje. Nekaterih stvari pa kljub temu, da te otroke poučujejo, (še) ne vedo, zato si želijo več znanja o vzgojnih problemih in o novodobnih motnjah. Ugotovila sem tudi, da bi jim lahko institucija pri izpopolnjevanju pomagala na način, da bi zagotovila še kakšna dodatna izobraževanja, seminarje, da bi pripeljali strokovnjake, s katerimi bi lahko delili izkušnje in praktične primere. Ugotovila sem, da je inkluzija in spoznavanje otrok dobro tudi za zaposlene iz rednega programa, saj jim po mnenju intervjuvancev primanjkuje informacij in vpogleda v oddelke z otroki s posebnimi potrebami, poleg tega si želijo spoznavati oddelke ONIS in PPVI, se v njih vključevati, zaradi česar nekateri izkoristijo proste ure in gredo v te oddelke in otroke s posebnimi potrebami poučujejo, hkrati pa tudi sami osebno rastejo.

V raziskavi me je zanimal tudi odnos vrstnikov do otrok s posebnimi potrebami. Ugotovila sem, da so tako dobri kot slabi. V večini otroci sicer vzpostavljajo stike med seboj, vrstniki jih sprejemajo, jim namenijo pozornost, se do njih lepo vedejo. Se pa še vedno zgodi, da se iz njih norčujejo in jih imajo za drugačne. Na tem mestu mora priti v ospredje vloga učitelja, da poskuša zmanjšati ta negativna stališča, kar pa mu uspe predvsem tako, da je dober model učencem, da sam ne kaže negativnih stališč, da ni nestrpen, nepotrpežljiv z otrokom in da vselej ustrezno ukrepa, ko opazi, da drugi kažejo takšna stališča do otrok (Magajna idr., str. 71). Ugotovila sem, da je prvenstvena naloga zaposlenih v oddelkih ONIS in PPVI vlaganje truda v medsebojne odnose med otroki. Z vlogo vodij v razredu dajejo pozitiven zgled in skrbijo za odpravljanje medsebojnih napetosti in zatiranje slabih, negativnih odnosov.

Večjih težav pri samem raziskovanju nisem imela. Intervjuje sem opravljala na OŠ Lenart, katero sem obiskovala tudi sama, tako sem se lažje dogovorila za intervjuje, saj sem določene učitelje že poznala, prav tako ravnatelja, ki mi je izvajanje izpraševanja odobril. Zaposleni, ki so v moji raziskavi sodelovali, so bili pripravljeni odgovarjati na moja vprašanja, v intervjujih so bili zgovorni, pogovor je bil tekoč, spontan in brez motenj.

Metodologija, ki sem jo uporabljala, se mi je za mojo raziskavo zdela primerna, predvsem pa učinkovita. Upoštevala sem postopke, navodila, napotke ki so mi jih skozi vsa štiri leta

dajali profesorji in so se izkazali za pomembne. Vesela sem, da so intervjuvanci privolili v snemanje pogovorov, saj mi je to olajšalo delo, lahko sem se bolj osredotočila na pogovor in ga kasneje prepisala doma.

V prihodnje bi želela bolj poglobljeno raziskovati še mnenja in poglede staršev otrok s posebnimi potrebami v povezavi z vzgojno-izobraževalnimi institucijami; kako oni vidijo in doživljajo odnose ter vključenost svojih otrok, s kakšnimi izzivi se srečujejo in kako vse to vpliva na njihovo osebno življenje.

6 SKLEPI

V raziskovalni nalogi sem prišla do sledečih sklepov:

1. Vključenost otrok s posebnimi potrebami v celotno institucijo zaposleni v oddelkih ONIS in PPVI ocenjujejo kot dobro.
2. Otroci s posebnimi potrebami so največkrat enakovredno vključeni pri športnih dnevih. Tem sledijo ostale aktivnosti in dogodki, del katerih so.
3. Pri boljši vključenosti bi lahko institucija še kaj postorila. Zaposleni so izpostavili, da bi lahko na primer pomagala pri navezovanju stikov s starejšimi vrstniki, z boljšim financiranjem ter posledično večjo udeležbo otrok s posebnimi potrebami v šoli v naravi.
4. Zaposleni v oddelkih ONIS in PPVI k vključenosti največ pripomorejo s tem, da otroke vzpodbujajo k druženju. Sicer pomagajo še na veliko drugih načinov.
5. Ob omembi vključenosti se pojavijo različni pogledi in mnenja. Večina pa se jih strinja, da je zanje potrebno vložiti veliko truda.
6. Zaposleni v oddelkih ONIS in PPVI imajo otroke radi in jih sprejemajo. Njihov medsebojni odnos ocenjujejo kot dobrega. Za pristno povezavo z otrokom je pomemben čut zanje in znati jim prisluhniti. Tako se lahko odnos venomer izpopolnjuje in bogati. Pri nekaterih bi bila sicer občasno potrebna večja strpnost.
7. Odnos zaposlenih v rednem programu je po oceni intervjuvancev dober. Otroke s posebnimi potrebami sprejemajo in jim namenijo dovolj pozornosti. Sicer se še najde kdo izmed zaposlenih, ki jih ne sprejme, a je to velikokrat pogojeno z dejstvom, da imajo premalo informacij o otrocih s posebnimi potrebami, spodbudno pa je, da kažejo željo po spoznavanju oddelkov ONIS in PPVI in se vanje aktivno vključujejo.
8. Odnos vrstnikov je tako dober kot slab. Večina jih sprejetost otrok s posebnimi potrebami s strani vrstnikov ocenjuje kot zadovoljivo in da se ta z leti vedno bolj izboljšuje. Še vedno pa jih je nekaj, ki jih ne sprejemajo in se iz njih norčujejo.
9. Strokovna usposobljenost zaposlenih v oddelkih ONIS in PPVI je dokaj dobra. Največ pa je pridobijo z izkušnjami.
10. Intervjuvanci svoje znanje in veščine izpopolnjujejo na raznih izobraževanjih, katere jim ponuja šola, ter z dodatnimi seminarji, katere poiščejo zaposleni sami. Sicer pa navajajo različne stvari, s katerimi se posamezni zaposleni izpopolnjujejo.

11. Intervjuvanci so izrazili željo, da bi jim institucija za izboljšanje usposobljenosti lahko pomagala s še kakšnimi izobraževanji, predavanji na šoli, raznimi gosti, specializiranimi za ta področja, s katerimi bi lahko delili izkušnje in izmenjali primere dobre prakse.
12. Da zaposleni svoje delo dobro opravljajo, se kaže v povezanosti z otroki, najbolj pa v pohvalah s strani staršev.
13. Delo, ki ga opravljajo zaposleni v oddelkih ONIS in PPVI, je obremenjujoče, težavno, naporno. Vanj je potrebno vložiti veliko truda, prav tako je pri samem delu potrebna velika mera strpnosti. Ključen dejavnik za dobre učno-vzgojne rezultate je čut za delo z otroki s posebnimi potrebami.
14. Vloga zaposlenih je, da razumejo otroka, so energični, pomagajo otrokom, vlagajo trud v medsebojno razumevanje otrok, blažijo napetosti in zatirajo slabe odnose med otroki.
15. Zaposleni v oddelkih ONIS in PPVI to delo radi opravljajo, saj jih veseli in ne obžalujejo svoje odločitve za ta poklic, saj jim otroci polepšajo dan in jih vsak dan naučijo nekaj novega o strpnosti in sprejemanju.

7 PREDLOGI

V povezavi z obravnavanim problemom bi predlagala sledeče:

1. Institucija naj še naprej v takšni meri skrbi za vključenost otrok v razne aktivnosti in dogodke, zaposleni pa naj pri tem aktivno pomagajo, predlagajo razne ideje, mišljenja, predloge.
2. Svetovala bi, da poskusijo z večjim vključevanjem otrok v šole v naravi, saj sem mnenja, da bi to otrokom predstavljalo pozitivno izkušnjo, tako tistim v rednih programih kot otrokom s posebnimi potrebami.
3. Zaposlenim svetujem, da tudi v bodoče ohranjajo enak odnos do otrok s posebnimi potrebami, ga morda približajo še komu od zaposlenih, ki do zdaj z njimi ni uspel vzpostaviti tesnejšega stika, saj so dober vzgled tako njim kot tudi vrstnikom.
4. Zaposlenim v oddelkih ONIS in PPVI predlagam, da informacije o poučevanju in situacijah, ki sem jim dogajajo v razredih, medsebojno delijo, si izmenjajo izkušnje in občasno olajšajo dušo. Obenem naj enako poteka z zaposlenimi v oddelkih rednega programa, katerim naj še bolj približajo svoje oddelke in jim razširijo obzorje informacij in znanja, ki ga potrebujejo za delo z otroki s posebnimi potrebami.
5. Vsem vpletenim predlagam, da še naprej skrbijo za dober odnos z vrstniki in da v največji možni meri zatrejo slabe odnose, najbolj pa norčevanje vrstnikov. To bi lahko dosegli tako, da bi starejše vrstnike pripeljali v te oddelke, jim pokazali, kaj ti otroci delajo, pripravili medgeneracijska druženja, kjer bi izmenjevali znanja in informacije med otroki s posebnimi potrebami in otroki iz rednega programa.
6. Predlagam, da so še naprej samoiniciativni in vešči pri iskanju novega znanja.
7. Instituciji in vodstvu le-te predlagam, da v goste pripelje različne strokovnjake, ki bi podelili izkušnje z zaposlenimi, da bi le-ti dobili drugačen, poglobljen vpogled v svoje delo, določene smernice, po katerih bi se ravnali, ali preizkušene prijeme in strategije za ravnanja v različnih situacijah. Tako bi lahko prišli do skupnih rešitev in izboljšanja odzivov na več ravneh.
8. Prav tako predlagam, da se na šoli izvaja več supervizij, v katerih bi si lahko zaposleni v oddelkih ONIS in PPVI podelili lastne izkušnje, zgodbe, pomisleke, saj bi jim tovrsten način dela pomagal pri razbremenitvi in pridobitvi novega znanja z

delitvijo drugačnih izkušenj, različnih prijemov, kar bi jim vsekakor pomagalo pri obvladovanju različnih situacij, v katerih se znajdejo v razredu in tudi izven njega.

9. Za konec predlagam, da ohranjajo dosednji čut za delo in odnos z otroki ter veselje do le-tega, saj menim, da to tudi v otrocih spodbuja veselje do šole in druženja z vrstniki.

8 VIRI

1. Adamek, A., Cotič Pajntar, J., Gomboc, L., Klinc, A., Meško, J. & Vovk Ornik, N. (2016). *Dopolnitev navodil h kurikulumu za vrtce v programih s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za otroke s posebnimi potrebami*. Pridobljeno 20.2.2020 s https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Izobrazevanje-otrok-s-posebnimi-potrebami/Vrtci/5d10286a9e/DOPOLNITEV_Navodil_h_Kurikulumu_za_vrtce_ZA_DOB.pdf
2. Canguilhem, G. (1987). *The Normal and the pathological*. Pridobljeno 30.3.2020 s https://www.researchgate.net/publication/15240622_The_normal_and_the_pathological/link/5937eed14585151e4315c2b6/download
3. Clough, P. & Corbett, J. (2000). *Theories of Inclusive Education: A student's guide*. London: Paul Chapman Publishing.
4. Čačinovič Vogrinčič, G., Bregar Golobič, K., Bečaj, J., Pečjak, S., Resman, M., Bezić, T., Dobnik Žerjav, M., Grgurevič, J., Niklanović, S. & Šmuk, B. (1999). *Programske smernice: Svetovalna služba v osnovni šoli* [pdf]. Pridobljeno 6.4.2020 s https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/Drugi-konceptualni-dokumenti/Programske_smernice_za_svetovalno_sluzbo_v_osnovni_soli.pdf
5. Čačinovič Vogrinčič, G., Bregar Golobič, K., Bečaj, J., Pečjak, S., Resman, M., Bezić, T., Dobnik Žerjav, M., Grgurevič, J., Niklanović, S. & Šmuk, B. (2008). *Programske smernice: Svetovalna služba v osnovni šoli* [pdf]. Pridobljeno 31.3.2020 s http://www.ucne-tezave.si/files/2016/10/Programske_smernice_OS.pdf
6. Čačinovič Vogrinčič, G. (2010). Soustvarjanje pomoči v jeziku socialnega dela. *Socialno delo*, 94(4), 239-246.
7. Čačinovič Vogrinčič, G. (2011). Soustvarjanje v delovnem odnosu: izvirni delovni projekt pomoči. V L. Šugman Bohinc (ur.), *Učenci z učnimi težavami* (str. 15-114). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
8. Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N. & Možina, M. (2005). *Vzpostavlanje delovnega odnosa in osebnega stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
9. Čas, M., Kastelic, L. & Šter, M. (2003). *Navodila h kurikulumu za vrtce v programih s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za otroke s posebnimi potrebami*. Pridobljeno 20.2.2020 s https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Sektor-za-predsolsko-vzgojo/Programi/kurikulum_navodila.pdf
10. Fabrizio - Filipič, N. (1997). Stališča zdravih otrok do otrok s posebnimi potrebami. V K. Destovnik (ur.), *Uresničevanje integracije v praksi: Vzgoja in izobraževanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami: zbornik prispevkov s strokovnega simpozija v Portorožu od 13. do 15. februarja 1997* (str. 259-270). Ljubljana: CenterKontura.
11. Frederickson, N. & Cline, T. (2009). *Special educational needs, inclusion and diversity: Second edition*. Berkshire: Open University Press.
12. Friend, M. & Bursuck, W. D. (2009). *Including Students with Special Needs: a Practical Guide for Classroom Teachers*. New Jersey: Pearson Education.

13. Glasser, W. (2002). *Nesrečni najstniki...kako naj starši in učitelji poiščejo stik z njimi*. Radovljica: MCA.
14. Greenspan, S. I., Wieder, S. & Simons R. (1998). *The Child with Special Needs: Encouraging Intellectual and Emotional Growth*. Massachusetts: Da Capo Press.
15. Groleger, U. (2002). Motnje razpoloženja: normalno in patološko. V J. Romih, & A. Žmitek (ur.), *Meje psihiatrije* (str. 110-123). Pridobljeno 30.3.2020. s <https://www.pb-begunje.si/?m=00200052>
16. Jelenc, Z. (1966). *Motnje in težave našega šolarja*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
17. Juhant, M. & Levc, S. (2013). *Varuh otrokovih dolžnosti*. Mavčiče: Čmrlj, komuniciranje in ustvarjalnost.
18. Kavkler, M., Clement Morrison, A., Košak Babuder, M., Pulec Lah, S. & Viola, S. (2008). *Razvoj inkluzivne vzgoje in izobraževanja-izbrana poglavja v pomoč šolskim timom*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
19. Kiswarday, V. R., (2014). Inkluzija kot priložnost. *Vzgoja (Ljubljana)*, 16(61). Pridobljeno 16.5.2020 s <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-K6D1835I>
20. Kokovnik, I. (2005). Uresničevanje sistemskega pristopa inkluzivne šole v praksi skozi oči ravnateljice. V M. Sardoč, & M. Kavkler (ur.), *Konferenca Izobraževanje otrok s posebnimi potrebami: od dobre teorije k učinkoviti praksi* (str. 43-46). Ljubljana: Pedagoški inštitut.
21. Košir, S. (2008). *Otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja: navodila za prilagojeno izvajanje programa osnovne šole z dodatno strokovno pomočjo*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije.
22. Krapše, Š. (ur.). (2004). *Otroci s posebnimi potrebami*. Nova Gorica: Educa.
23. Kristanc, S. (1995). *Ljudje s posebnimi potrebami in dvojna diskriminacija*. Socialno delo, 34(5). Pridobljeno 30.3.2020 s <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-C37Q665E/71bbb45a-c7bd-40ba-ab79-1e9edc4d0cdb/PDF>
24. Kustec, K. (2011). Participatorni pristopi pri delu z otroki in mladostniki s posebnimi potrebami. V K. Destovnik, & A. Tasič (ur.), *Usposabljanje strokovnih delavcev za uspešno vključevanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami v vzgojo in izobraževanje v letih 2008, 2009, 2010 in 2011* (str. 159-164). Ljubljana: SOUS – Skupnost organizacij za usposabljanje oseb s posebnimi potrebami v Republiki Sloveniji.
25. Lesar, I. (2009). *Šola za vse? : ideja inkluzije v šolskih sistemih*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
26. Likar, L. (1997). Sodelovanje in usposabljanje vzgojiteljev in učiteljev za delo z integriranimi otroki. V K. Destovnik (ur.), *Uresničevanje integracije v praksi: Vzgoja in izobraževanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami: zbornik prispevkov s strokovnega simpozija v Portorožu od 13. do 15. februarja 1997* (str. 95-99). Ljubljana: CenterKontura.
27. Lüssi, P. (1990). Sistemski nauk o socialnem delu. *Socialno delo*, 29(1/3). Pridobljeno 5.4.2020 s <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-H6P2GWCR/40810aed-b461-417d-bfd9-08c65bef0069/PDF>
28. Magajna, L., Pečjak, S., Peklaj, C., Čačinovič Vogrinčič, G., Bregar Golobič, K., Kavkler, M. & Tancig, S. (2008). *Učne težave v osnovni šoli: problemi, perspektive, priporočila*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
29. Mesec, B. (1997). *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

30. Mesec, B. (2016). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 1: Načrtovanje raziskave*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
31. Milošević Arnold, V. & Poštrak, M. (2003). *Uvod v socialno delo*. Ljubljana: Študentska založba.
32. Mlakar Agrež, M. (2006). Vsak otrok je drugačen. V mednarodni znanstveni posvet, *Upoštevanje drugačnosti – korak k šoli enakih možnosti* (str. 164-169). Moravske Toplice: Zveza društev pedagoških delavcev Slovenije.
33. Novšak Brce, J. (2011). Komunikacija med učiteljem in učencem. V K. Destovnik, & A. Tasič (ur.), *Usposabljanje strokovnih delavcev za uspešno vključevanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami v vzgojo in izobraževanje v letih 2008, 2009, 2010 in 2011* (str. 125-128). Ljubljana: SOUS – Skupnost organizacij za usposabljanje oseb s posebnimi potrebami v Republiki Sloveniji.
34. Opara, B. (2002). Nekateri problemi terminologizacije v defektologiji. V K. Destovnik (ur.), *Osebe s posebnimi potrebami v procesu inkluzije ter vloge defektologov in specializiranih institucij*. Ljubljana: Društvo defektologov Slovenije.
35. Opara, B. (2005). *Otroci s posebnimi potrebami v vrtcih in šolah: vloga in naloga vrtcev in šol pri vzgoji in izobraževanju otrok s posebnimi potrebami: uresničevanje vzgojno-izobraževalnih programov s prilagojenim izvajanjem in z dodatno strokovno pomočjo*. Ljubljana: Centerkontura.
36. Pediček, F. (1998). *Ob prenovi šole. Kritični pedagoški pogledi*. Ljubljana: Jutro.
37. Pinter, B. (2017). *Raznolikost poučevanja in dela v šoli s prilagojenim programom*. Pridobljeno 16.10.2019 s <http://www.2os-zalec.si/files/2017/10/Raznolikost-pou%C4%8Devanja-in-dela-v-%C5%A1oli-s-prilagojenim-programom.pdf>
38. Poštrak, M. (b.d.). *Kaj posebnega lahko ponudi socialno delo z mladimi*. Pridobljeno 5.4.2020 s https://www.google.com/search?ei=GwySXIntOr-clfAPks6j-AI&q=milko+po%C5%A1trak+kaj+posebnega+lahko+ponudi+socialno+delo+z+mladimi&oq=milko+po%C5%A1trak+&gs_l=psy-ab.1.0.35i39l2j0i22i30.38721.45184..48127...0.0..0.218.969.0j4j2.....0....1..gws-wiz.....0.0iXNSI3GCF4
39. Poštrak, M. (2015). Koncepti socialnega dela z mladimi. *Socialno delo*, 54(5), 269-280.
40. Pravilnik o organizaciji in načinu dela komisij za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami (2013). Ur. l. RS 88/13
41. Schmidt, M. (2001). *Socialna integracija otrok s posebnimi potrebami v osnovno šolo*. Maribor: Pedagoška fakulteta.
42. Schwarz, P. (2006). *From disability to possibility: the power of inclusive classrooms*. Portsmouth: Heinemann.
43. Smith, T. E. C., Poloway, E. A., Patton, J. R., & Dowdy, C. A. (2012). *Teaching students with special needs in inclusive settings*. New Jersey: Pearson Education.
44. Šučur, T. (1993). Kaj je drugačnost? *Socialno delo*, 32(3-4). Pridobljeno 30.3.2020 s <https://www.revija-socialnodelo.si/mma/KajJeDrugacnost-1993-3-4.pdf/2019110612212205/>
45. Šugman Bohinc, L., Rapoša Tajnšek, P. & Škerjanc, J. (2007). *Življenjski svet uporabnika: raziskovanje, ocenjevanje in načrtovanje uporabe virov za doseganje zelenih razpletov*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

46. Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (Uradni list RS, št. 58/11, 40/12 – ZUJF, 90/12 in 41/17 – ZOPOPP)
47. Založnik, B. (ur.). (2006). *Otroci s posebnimi potrebami: integracija in inkluzija*. Nova Gorica: Educa, Melior
48. ZA-MISLI, družba za medije, založništvo, internet in komunikacijo, d.o.o. (2012). *Vsak otrok je poseben*. Pridobljeno 4.3.2020 s <https://za-misli.si/teorija/podobe/190-vsak-otrok-je-poseben>
49. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. (2010). *Opis poklica: Svetovalni delavec v vzgoji in izobraževanju*. Pridobljeno 31.3.2020 s https://www.ess.gov.si/ncips/cips/opisi_poklicev/opis_poklica?Kljuc=633
50. Žnidaršič, D. (2005). Drugačnost skozi prizmo socialnopedagoške prakse. *Socialna pedagogika (Ljubljana)*, 9(2). Pridobljeno 3.4.2020 s <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-EPGCI53F/2d4ba7d8-2fe1-415b-b12e-4d9fc62689d1/PDF>

9 DODATEK

9.1 MERSKI INSTRUMENT

1. Kako bi ocenili vključenost otrok s posebnimi potrebami v šolo?
2. Kaj bi lahko kot institucija na področju vključenosti otrok s posebnimi potrebami še postorili?
3. Ali na kakšen način tudi sami pripomorete k vključevanju otrok s posebnimi potrebami in ali bi lahko kot posamezniki na tem področju še kaj postorili? (vključenost v športne dejavnosti, izlete itd.)
4. Kako bi opisali vaš odnos do otrok s posebnimi potrebami?
 - a.) Bi ga lahko še kje izboljšali, se še bolj povezali z njimi?Če je odgovor: Ne (ali mi lahko malo bolj pojasnite ta odgovor),
Da (na kakšen način?)
5. Kako vidite odnos zaposlenih v rednem programu do otrok s posebnimi potrebami?
6. Kako menite, da so otroci sprejeti med vrstniki?
7. Kako bi ocenili vašo usposobljenost za delo z otroki s posebnimi potrebami?
 - a.) Bi lahko pri usposobljenosti še kaj dodali, se še kaj novega naučili?Če je odgovor: Ne (Opišite, kako ste usposobljeni)
Da (Kje so vaše šibke točke? Kako bi lahko kot posameznik izboljšali vašo usposobljenost?)
8. Kje bi vam lahko šola kot institucija pomagala pri usposabljanju za delo z otroki s posebnimi potrebami?
9. Kako vidite svoje delo z otroki s posebnimi potrebami?

9.2 INTERVJU Z OSEBO A

J: Kako bi ocenili vključenost otrok s posebnimi potrebami v šolo?

A: Jaz mislim, da **je zelo dobra** (A1). Ker nas tudi prvi razredi obiskujejo, ko pridejo na to šolo, potem na kosilu so skupaj, na igralih, tak da jaz mislim, da je zelo dobra vključenost.

J: Kaj bi lahko na področju vključenosti otrok s posebnimi potrebami še postorili kot institucija?

A: **Ja, mogoče kakšne prireditve** (A2). Sicer so vključeni ne, so že parkrat nastopali. **Mogoče bi se dalo s kakimi projekti, posebnimi ne, še kje vključiti** (A3).

J: Ali na kakšen način tudi sami pripomorete k vključevanju otrok s posebnimi potrebami in ali bi lahko kot posamezniki na tem področju še kaj postorili? (vključenost v športne dejavnosti, izlete itd.)

A: Mislim, **ko so kakšni nastopi, pomagam**, (A4) kot smo za materinski dan nastopali na primer, **kaj drugega pa je težko pričakovat**, (A5) ker ne zmorejo, ker je to taka populacija otrok, da pač že zaradi tega, ker so gibalno ovirani ne in **je to bolj težko izvedljivo**. (A6)

J: Kako bi opisali vaš odnos do otrok s posebnimi potrebami?

A: Jaz sem tu že 25 let. Tak da jaz vsaj mislim, da je **moj odnos zelo dober**. (A7) Otroci me sprejemajo, so veseli, pokažejo s čustvi, na primer z objemom, stiskom.

J: Bi ga lahko še kje izboljšali, se še bolj povezali z njimi?

A: **Jaz mislim, da ne**. (A8)

J: Ali mi lahko bolj pojasnite ta odgovor?

A: Ker res **mamo en taki odnos, da smo kot neka velika družina**. (A9) To se vidi tudi na naših prireditvah, ki jih imamo posebej za materinski dan pa ob zaključku šolskega leta, da **se ena taka vez med nami stke** (A10), sej pravim, da smo kot neka družina ne. **Rada imam te otroke**, (A11) **jih sprejemam takšne, kot so** (A12), kajti tudi oni ti marsikaj dajo, ne.

J: Kako vidite odnos zaposlenih v rednem programu do otrok s posebnimi potrebami?

A: Tudi jaz mislim, da **jih vsi sprejemajo na nek način, ne** (A13), vsak po svoje, ker tudi **jih pohvalijo, če se tudi kje srečamo** (A14), to so tudi zelo mirni otroci, nimajo vedenjskih težav tako kot otroci v

redni šoli, so prijazni, odprti in brez zavor, povejo, kaj mislijo, in jih tudi sprejemajo učitelji. Zato **se jim učitelji tudi prilagodijo temu primerno** (A15).

J: Kako menite, da so otroci sprejeti med vrstniki?

A: Med vrstniki, to je zdaj tudi odvisno od mogoče od vzgoje otrok od doma, kak jih sprejemajo tudi njihovi starši in potem ker kaj se pa tiče šole, v šoli se o tem pogovarjajo z učitelji. Sej pravim, obiskat nas pridejo vsako leto nove generacije, ki pridejo na to šolo, tudi z vrtcem imamo stike, z varstveno-delovnim centrom tudi. Vrtec nas povabi tudi na njihovo kakšno prireditev, tak da jih vrstniki že poznajo, tako da se mi zdi, da **so sprejeti tudi med vrstniki v rednem programu**. (A16) Zdaj **mogoče kakšen posameznik se vedno najde, da jih tak ne sprejme, ne** (A17).

J: Kako bi ocenili vašo usposobljenost za delo z otroki s posebnimi potrebami?

A: Jaz mislim, da **je zelo dobra**, (A18) ker vidiš po počutju otrok, potem tudi **starši nas pohvalijo, da je zelo dobra**, ne (A19).

J: Bi lahko pri usposobljenosti še kaj dodali, se še kaj novega naučili?

A: **To ne, kaj se tiče usposobljenosti** (A20), bi pa rabli več pomoči. Sploh pri gibalno oviranih otrocih, da mam še mogoče kaki kader preko javnih del, ko gremo kam ven, ker potem vedno iščemo neko spremljevalko še zraven, kakšno učiteljico. Edino to, pri pomoči, pri dvigovanju otrok smo zelo vezani zdaj na neko okolje, ne moremo iti v Maribor in si kaj ogledati, ker je že težko za prevoz, ker so otroci na vozičku in tu bi res rable pomoč, bolj fizično kot strokovno. Strokovne pomoči jaz mislim, da mam.

J: Kako bi lahko kot posameznik izboljšali vašo usposobljenost?

A: **Udeležujem se študijskih skupin** (A21). Kot pravim, **rezultat so potem otroci, ker vidiš, ko dobro delaš, da se otroci dobro počutijo, so veseli, pridno delajo, so marljivi**. (A22)

J: Kje bi vam lahko šola kot institucija pomagala pri usposabljanju za delo z otroki s posebnimi potrebami?

A: Mogoče **več dodatnih izobraževanj** (A23), da bi nas vključili, ker mam samo srečanje defektologov enkrat letno, mam sicer tudi prireditve, olimpijado, tu smo vključeni. Nekoč smo bili tudi v športne igre, zdaj zadnje čase več ne dobimo vabila. Potem so glasbene revije, kjer smo tudi vključeni. Jaz mislim, da je to dovolj. Torej kot sem rekla, edino kaka izobraževanja s strani ministrstva, da bi še kaj dodatno, novo, ker ta, ki so meni že znana, ni nič novega.

J: Kako vidite svoje delo z otroki s posebnimi potrebami?

A: Delo vidim, glede na motnje otrok, ker so heterogene skupine, da **je zahtevno** (A24). Zahtevno predvsem s temi gibalno oviranimi otroci, ker tudi ni nekih didaktičnih pripomočkov, pač si sam, koliko pač po logiki vidiš glede na motnjo, pa **si pač sam dosti tudi iščeš, kaj boš delal z njimi, nič ti ni prav povedano** (A25). Tak kot to, ko ministrstvo razpiše učbenike, pa si učitelji zberejo, kaj bodo učili in potem učijo, tu pa je **zelo težko to, ker so tak različni otroci** (A26), da ne moreš za vse, ki so v skupini, da isto snov uporabljaš in vse isto učiš, ker vsak je svoj individuum. **Tak da tudi izkušnje so pomembne** (A27), to pol že z leti vidiš in točno prepoznaš otroke, pa kaj rabi, kaj mu zadošča. **Tudi potrpežljivost je pomembna** (A28), jaz pridem včasih iz službe s polno glavo, zato ker pač opravljam to delo in mislim, če bi si jaz to nalagala kot neko breme, potem bi izgorela. Ampak otroci so takšni, **jezen ne moreš bit na njih** (A29), ker si vedno rečeš, sej zato je tukaj, ker je pač drugačen in mu niti to ne bi pomagalo. Niti ne razume, al pa neko kreganje, ne bi vedo, zakaj si povzdignil glas ali karkoli. Tak da **domov pridem včasih s polno glavo** (A30), **v šoli pa se enostavno obvladuješ** (A31) ,jaz sem verjetno tud malo taki karakter, ki vedno malo mislim, kaj pa če bi jaz mela takega otroka. Vedno se postavim tudi v vlogo starša, **nekak razumem in otroke in starše** (A32). Zato je **potrebna velika mera potrpežljivosti in empatije** (A33).

9.3 INTERVJU Z OSEBO B

J: Kako bi ocenili vključenost otrok s posebnimi potrebami v šolo?

B: Po eni strani **je že fajn, da so vključeni** (B1), da se tudi oni navadijo nekega realnega sveta, ne da je vedno vse njim prilagojeno, ker se pač vedno vsi trudimo, da se pač njim vse prilagaja, morajo se pa tudi oni soočiti z nekim realnim svetom, ker pač vedno ne bodo v šoli, tak da pač iz tega vidika se mi zdi okej, da so vključeni. Drugače pa **ne bi rekla, da majo glih oni neke prednosti zdaj, s tem da so priključeni redni šoli** (B2) glede na to, da nimajo nekih stvari, ki bi ble za njih vseeno dobrodošle. Okej, mamu mavrično učilnico, mamu neke blazine, valje, kar se je do zdaj nabavilo, če pa pogledaš neke šole, kot so Gustav Šilih, majo vseeno bolj prilagojene neke prostore. Zaj, **sama vključenost je okej** (B3), mislim, da je fajn pa predvsem za redno šolo, da se soočijo z našimi učenci, da vidijo, da ni vse tak lepo pa prav na svetu, kot si pač oni mislijo. Neka **obojestranska inkluzija je fajn, pa ni fajn** (B4). **Še vedno so deležni takšnih in drugačnih pogledov** (B5), če glih mamu vedno, ko pride prvi razred na novo, pridejo k nam, jih spoznajo, mamu delavnice, tak da naši učijo njih nekaj, ne vem šivanja, lepljenja, take dejavnosti, da se tudi naši počutijo malo pomembne, da lahko nekoga nekaj naučijo, ne, pa tudi zato, da se že takrat prvičari soočijo z našo šolo. Tak da, sej je fajn tota vključenost.

J: Kaj bi lahko na področju vključenosti otrok s posebnimi potrebami še postorili kot institucija?

B: Ja, **sigurno bi lahko kaj** (B6). Zaj pač je odvisno vse od vodstva, ne. Mislim, sej je posluh, to nena morem reči, da ga ni, ampak vedno se gleda prvo na redno šolo, pol pa smo mi, ne. Recimo tudi nimamo mi neke vodje v naši programih posebej, ampak se recimo vse dogovarjamo z ravnateljem. Smo dosegli, da kupi neke blazine pa to, kar mi res rabimo, seveda pa če maš ti nekoga, ki je nonstop vključen v naše programe, pa bi se lahko z njim zmeno neke stvari, bi mi več stvari dosegli. **Ko mamu skupne športne dneve, so naši normalno vključeni** (B7), je pa res, da na kakšnem krosu pa to naši težko sodelujejo. Težko je, ker je naših otrok vseeno malo, da bi mi meli neke posebne dejavnosti, kjer bi naši bli še bolj vključeni. Zdaj bomo spet probali s specialno olimpijado, da bodo naši tekmovali, ampak to ni v sklopu šole, to so pač neka tekmovanja, kjer so oni lahko vključeni z drugimi otroki s posebnimi potrebami. **Vse, kar se da, se jih pač vključi** (B8), tud recimo prireditve. En cajt smo meli, da so naši nastopali za materinski dan v telovadnici, ampak pol pa vidiš, da nimajo naši nič od tega. To je za njih samo taki stres, da katastrofa. Pol se tam vsakemu samo smilijo, veliko truda pa se vloži v to, da jih pripraviš na to, da gredo nastopat, pa samo zato, da se še oni pokažejo, da pač hodijo na toto šolo in jim to povzroči taki stres, pač ne, ne. Zato zdaj tudi več ne sodelujemo, gredo včasih kaj nastopat z zborom, ampak zdaj mamu mi svoje prireditve. Mamu v predprostoru za mame in tu se res vidi, kaj se naši lahko vse naučijo.

J: Ali na kakšen način tudi sami pripomorete k vključevanju otrok s posebnimi potrebami in ali bi lahko kot posamezniki na tem področju še kaj postorili? (vključenost v športne dejavnosti, izlete itd.)

B: Jaz **se pač trudim, da gremo vsako leto na plavalni tečaj** (B9), da so tam vključeni tako kot ostali. Ja, **vsak lahko k temu pripomore** (B10) in če mam že jaz neko idejo in sodelavke, da lahko daš to med njih, pa se pol malo povežeš itak, da se da. **Jaz se zdaj trudim, da bomo šli na specialno olimpijado** (B11), en čas so to že hodili, zdaj pa že nekaj časa ne, ker je bil to spet denar. Ampak mamu take učence, s katerimi se vse to da in zmorejo tekmovali. **Jaz se zelo trudim** (B12), zato pa tečem s tistimi, ki to zmorejo, da lahko pol tekmujejo na krosu.

J: Kako bi opisali vaš odnos do otrok s posebnimi potrebami?

B: Ko sem začela študirat, nisem mela prav predstave, eno je teorija. **Z njimi ne moreš delat, če se ti smilijo** (B13), to je prvo. **Oni niso nič bogi** (B14), so bolj srečni v svojem svetu kot pa mi vsi. Ko sem prišla na prakso, **sem se jih prvo malo vstrašila** (B15), sploh zaradi tega, ker nimajo komunikacijskih veščin in nekaterih skorajda ne razumeš. **Ne veš, kaj bi kateri otrok rad od tebe** (B16), eni so posesivni, malo se vstrašiš tak, sploh če nimaš nekih izkušenj. Malo sem se vstrašila na začetku, ni pa blo tak, da bi rekla, joj, jaz pa tega ne bi delala. **Jaz sem takoj vedla, da sem se prav odločila** (B17). **Z našimi otroci se lahko jaz zelo povežem** (B18), jaz **se v službi tlko nasmejim** (B19), ker so prave face, so tak neposredni, pride pa te objame, ne znajo se zlagat. **Z njimi moreš bit prijatelj** (B20), ampak **moreš pa bit tudi strog** (B21), zato ker oni klko so omejeni, te znajo tudi izkoristit. **Z**

njimi sem dosledna (B22) in morem met neko avtoriteto (B23), ker drugače to ne gre. Moji vejo, da se lahko na mene vedno zanesejo (B24), dostikrat sem jim mama (B25) in vse, zelo so taki, da si ti tista mama v šoli pa se pri tebi cartajo, zelo rabijo to toplino. Moreš pa met neki čut za njih (B26), ker drugače ne moreš z njimi delat.

J: Bi ga lahko še kje izboljšali, se še bolj povezali z njimi?

B: Vedno vidiš, da mogoče kdaj kaki pristop ni bil pravi (B27), pa pač se zato si tu, hvalabogi, da si tlko časa kot si z njimi, da maš to čas popraviti. Prvo leto, ko sem prišla, sem bla čist drugačna kot pa zdaj, ne. Nisem mela mogoče tak totega materinskega čuta, tak da se mi je blo na začetku ful težko to cartat, sem bla bolj kot učitelj, ampak pol vidiš, da to pri njih ne gre, pa se zato spremeniš, ne. Do enih sem bla včasih tud bolj stroga, pa povzdignila glas, pa pol vidiš, da to nekomu celo paše, se ti bo smejal, pa pač spremeniš način. Vedno znova ugotavljaš, da si lahko boljši (B28). Vedno doma razmišljaš, kaj bi še lahko (B29), ker sam sebe boš lažje spremenil kot če ti bo nekdo drugi to govorilo, moreš pač sam pri sebi to ugotoviti in delat na tem.

J: Kako vidite odnos zaposlenih v rednem programu do otrok s posebnimi potrebami?

B: Taki odnos, kot da se jim smilijo ful (B30) oziroma kot da si mislijo, da itak nič ne zmorejo (B31), pač nimajo vpogleda v to, sej logično, ker jih tud noben ni s tem seznanjeno nikoli. Dokler ti nena delaš z njimi, si res misliš, da so neki revčeki, ki nič ne morejo. Po moje niti nimajo predstave o tem, kaj pomeni, da ma nekdo znižane sposobnosti, niso vsi enaki, eni pišejo s pisanimi črkami, eni pa dejansko nič ne. Tud vidim, da nimajo vpogleda v to, kako je moje delo, pa sej jih ne obsojam, sej jaz tud ne vem za vsakega, kaj dela v razredu. So pa ful tak, da če se srečamo z učitelji, pa ful tak vzpostavijo stik z našimi otroci (B32), ampak ful na taki ravni, da vidiš, da se jim smilijo (B33). Niso pa tak, da bi pa šli samo mimo, se vedno vstavijo, jim dajo pozornost (B34), pa naši to tud rabijo ne. Jih majo tak za svoje (B35), ampak tak, da so zlo bogi pač (B36).

J: Kako menite, da so otroci sprejeti med vrstniki?

B: Vidim, da je fajn, da smo nekak priključeni redni šoli, pa ko grejo mimo, ker je tu gospodinjstva učilnica pa učilnica za tehniko, da ko grejo mimo, da vidijo, da vsem ni tak lepo kot njim v življenju, mogoče pač to. Nimajo pa nobenega odnosa tak ne (B37), niti jih ne ogovorijo (B38) pa nič. Bo pa mogoče naprej za življenje za njih to dobro, da so se srečali tudi z nekom, ki je tlko star kot on pa je precej omejen oziroma celo gibalno zelo oviran. Zlo se jih tak se mi zdi tudi bojijo (B39), kar tud povejo, ampak jaz ne dovolim, da ostane pri tem, jih vedno poskušam povezat. Ne dovolim, da se delajo norca z njih, kar se je tud že zgodilo (B40).

J: Kako bi ocenili vašo usposobljenost za delo z otroki s posebnimi potrebami?

B: se mi zdi, da je naš faks tak, da klko si hoto zvedet, si pač zvedo in si lahko dost zvedo. Dobila sem vpogled v same motnje, v vse, kar se lahko zgodi ob rojstvu, po rojstvu (B41), ampak to nikoli ni tak, kot si si tam prebral. Praksa te pol največ nauči (B42), nauči te, kak sploh z njimi delat. Se mi pa zdi, da ja, da sem strokovno usposobljena (B43). Na začetku se ti mogoče zdi, ko prideš na novo, da ne vem, če vse prav delam, ampak moreš zaupat sam sebi, sej konc koncev sem naredla faks. Ampak z izkušnjami pač največ pridobiš (B44).

J: Bi lahko pri usposobljenosti še kaj dodali, se še kaj novega naučili?

B: Jaz še vedno berem o stvareh, vedno se nekaj novega učim (B45). Jaz se trudim za izboljševanje, hodim na izobraževanja (B46). Po navadi so neka izobraževanja tudi obvezna, jaz pa se sama še na kaka dodatna izobraževanja prijavim (B47). Vedno se da kaj izboljšat in se mi zdi, da je to tud moja naloga, da se strokovno izpopolnujem (B48).

J: Kje bi vam lahko šola kot institucija pomagala pri usposabljanju za delo z otroki s posebnimi potrebami?

B: S tem, da te ravnatelj že sam prijavi na izobraževanja (B49), ampak naš ravnatelj te po navadi pozove, da se prijaviš na kakšna izobraževanja. Tudi s tem, da se včasih na naši šoli organizirajo kaka predavanja (B50), kjer bi povabili kakega predavatelja. Pa mogoče s kakšnimi še dodatnimi delavnicami (B51).

J: Kako vidite svoje delo z otroki s posebnimi potrebami?

B: Naš program je razgiban (B52), zelo moreš bit fleksibiln (B53). Čeprav je to neka rutina, ki mora bit za njih (B54), te vsaki dan lahko čaka nekaj nepredvidljivega (B55). Pa zelo zanimivo delo (B56), tako zelo različno delo (B57).

9.4 INTERVJU Z OSEBO C

J: Kako bi ocenili vključenost otrok s posebnimi potrebami v šolo?

C: Tukaj je zdaj to lažje, smo že prostorsko umeščeni v redno šolo. Ampak vseeno vidim, da tistega sprejemanja pa vseeno ni (C1). Tukaj se srečujemo z ostalimi samo občasno (C2), na kakšnih prireditvah, športnih dnevih, v jedilnici. In zato se je potrebno za vključenost zlo truditi (C3), da ozaveščamo otroke, da so drugačni. Ti naši otroci se nekako lažje vključijo, družijo (C4), kot pa jih oni v rednem programu sprejmejo (C5).

J: Kaj bi lahko na področju vključenosti otrok s posebnimi potrebami še postorili kot institucija?

C: Vedno je še kaj za dodat (C6). Mi se zelo trudimo (C7), da se prepletajo razne dejavnosti. Iščemo vedno neke nove poti (C8). Ena izmet pomembnih stvari, pa je to, da se otroci že od prvega razreda seznanjajo s tem in nas pridejo obiskat. Pomembno je, da se tudi razredi med seboj povezujejo (C9), da ostanemo povezani z rednim programom. Lahko pa bi mi šli na obisk še k starejšim razredom (C10), ker zdaj se večinoma srečujemo s prvo triado, pa da pridejo tudi oni k nam in to imamo namen izpeljat v tem šolskem letu.

J: Ali na kakšen način tudi sami pripomorete k vključevanju otrok s posebnimi potrebami in ali bi lahko kot posamezniki na tem področju še kaj postorili? (vključenost v športne dejavnosti, izlete itd.)

C: Ja definitivno. (C11) Ker sem tukaj učiteljica, razredničarka, moram skrbet za to. (C12) To se vse prepleta, ker zdaj da rečem, da ne bom tega počela, potem ne bi mogla biti niti zaposlena tu, ker vseeno peljem otroke na kakšne prireditve (C13) in že pride do nekega povezovanja med njimi, se otroci tud med seboj pogovarjajo, družijo, si pomagajo. (C14) Tak da to nekaj vzpodbujam. (C15) Zelo se trudim, da jih ne preveč zaščitim, (C16) ampak da jim res omogočim in jih vzpodbujam, da se družijo z otroci iz rednega programa. (C17)

J: Kako bi opisali vaš odnos do otrok s posebnimi potrebami?

C: Zaščitniški, (C18) sprejet jih moraš takšne, kot so, (C19) ne smejo se ti preveč smilit, (C20) ker to je najslabše, kar lahko za njih narediš. Zelo se trudim vzpostaviti z njimi pristen odnos, (C21) da čutijo pri meni varnost. (C22)

J: Bi ga lahko še kje izboljšali, se še bolj povezali z njimi?

C: A, seveda, to se vedno trudim. (C23) Iskat neke nove poti, neke nove načine, da se jim približam. (C24) To potem po enih 22 letih službe že nekako podzavestno počneš. Jaz sem si blizu z učenci, (C25) ne moreš jih držat na distanci, (C26) nikakor.

J: Kako vidite odnos zaposlenih v rednem programu do otrok s posebnimi potrebami?

C: Tak bom rekla, želim si, da bi bil boljši. (C27) Želim si, da bi imeli boljši vpogled v same učence. (C28) Nimajo neke prave predstave, (C29) čeprav sem trudim širit informacije tudi učiteljem v redne programe. Nekateri recimo poznajo učence, (C30) tudi nekateri pridejo in jih poučujejo in jih že poznajo, (C31) nekateri pa nimajo ravno vpogleda v to. (C32) Nekak ne razumejo potem zakaj je tam malo učencev v razredu, zakaj zdaj oni rabi tam pomoč ne, niti ne pomislijo, da nekdo rabi pomoč, ki lahko hodi, pri intimni negi, pri hranjenju, ne razumejo, ne razmišljajo v to smer. (C33) Tu bi si jaz želela, da si oni razširijo obzorja. (C34)

J: Kako menite, da so otroci sprejeti med vrstniki?

C: Tukaj imajo učilnice gospodinjstva in tehnike in se tukaj srečujejo z učenci iz rednega programa, (C35) z nekaterimi se že poznajo, se pozdravljajo. (C36) Različni odnosi so (C37), ne. Nekateri učenci se držijo samo bolj ob strani, opazujejo, (C38) nekateri pa kar pridejo, pogledajo. (C39) Tud

od naših otrok je odvisno (C40), če so zelo komunikativni, potem je to lažje, kot pa eni, ki se bolj za sebe držijo.

J: Kako bi ocenili vašo usposobljenost za delo z otroki s posebnimi potrebami?

C: Menim, da znanja ni nikoli dovolj, (C41) tak da, sej pravim, vedno se je treba nekaj novega naučit. (C42) Vedno nekaj novega najdem, tak da usposobljen nisi nikoli dovolj. (C43) Kljub diplomi, kljub izkušnjam, vedno je treba rasti in se razvijati. (C44)

J: Bi lahko pri usposobljenosti še kaj dodali, se še kaj novega naučili?

C: Seveda, na različnih področjih, (C45)

J: Kako bi lahko kot posameznik izboljšali vašo usposobljenost?

C: S čim takšnim, kot so delavnice. (C46)

J: Kje bi vam lahko šola kot institucija pomagala pri usposabljanju za delo z otroki s posebnimi potrebami?

C: Kot sem rekla, delavnice, kar pa je potem povezano s financami in tudi časovno je to tudi problem. Pomembno pa se mi zdi, da bi kdo delil tudi kakšne izkušnje z nami (C47) na kakšnih primerih, s katerimi se je oseba kot učiteljica srečevala z otroki, kako potem z njimi delat, kako je oseba z njim delala. Potrebujemo uporabne zadeve, teorija je teorija. (C48)

J: Kako vidite svoje delo z otroki s posebnimi potrebami?

C: Tukaj pridobiš zelo veliko mero kontrole, discipline, (C49) saj je tem otrokom velikokrat potrebno ponavljat kakšna navodila, pravila, kar koli. (C50) Moreš met živce (C51) po domače povedano. Meni je to delo že odkar sem se vpisala na fakulteto všeč, (C52) sem se zavestno za to odločila (C53) in mi za to ni bilo nikoli žal. (C54) Je pa res, da je naporno, (C55) te zelo izčrpa, (C56) tudi fizično včasih, ne samo psihično, (C57) saj govorimo tudi o otrocih na vozičkih. Zdi se mi, da je potrebno kot učitelj dati tem otrokom veliko energije, (C58) biti moreš kot vodilo nekomu v učilnici, (C59) ker če ti ne daš njim tega, potem ne bo nič ne. Ampak edino tak jaz vidim delo z njimi, da vložim v to delo veliko energije, volje, moči, potrpljenja. (C60) Ampak tudi potrpljenja ti včasih zmanjka, (C61) ker kateri dan nisi dobre volje, nisi dobro razpoložen in je takrat kar težko. (C62) Ampak nekaj se potem na to navadim, (C63) vsaj jaz in potem tak funkcioniraš v razredu, da sem umirjena, (C64) jim poskušam čim bolj pomagat, (C65) če je karkoli narobe, da prepoznam, če se oni slabo počutijo ali je kaj narobe, (C66) ker tukaj nisem jaz pomembna, ampak oni.

9.5 INTERVJU Z OSEBO D

J: Kako bi ocenili vključenost otrok s posebnimi potrebami v šolo?

D: V redu, (D1) se mi zdi, da je fajn ta program tu posebej. Se otroci s posebnimi potrebami povsod vključujejo. (D2)

J: Kaj bi lahko na področju vključenosti otrok s posebnimi potrebami še postorili kot institucija?

D: Ja, bi se mogoče lahko otroci več vključevali v kakšne aktivnosti, prireditve, izlete. (D3) Sej načeloma, ko so kakšne športne prireditve, so vključeni. (D4)

J: Ali na kakšen način tudi sami pripomorete k vključevanju otrok s posebnimi potrebami in ali bi lahko kot posamezniki na tem področju še kaj postorili? (vključenost v športne dejavnosti, izlete itd.)

D: Ja, bi lahko. (D5) Se mi pa zdi, da če je kaj takšnega, se tak skupaj vsedemo in pomenimo z učiteljicami, se skupaj zmenimo, zato so timi za kakšne take stvari. Nimam pa ideje, kje točno bi lahko kaj sama postorila. (D6)

J: Kako bi opisali vaš odnos do otrok s posebnimi potrebami?

D: Ne vem, jaz sem se v tem delu našla (D7) in mi je to tak se mi zdi pisano na kožo, (D8) pa za mojo dušo (D9) bi tak rekla. Tak da jaz rada to delam (D10) in mi ni žal, da sem se za to odločila. (D11)

J: Bi ga lahko še kje izboljšali, se še bolj povezali z njimi?

D: Vedno se da kaj izboljšat ja. (D12)

J: Na kakšen način?

D: Se mi zdi, da jim je pač treba prisluhniti, (D13) ker je vsak dan pri njih drugačen. En dan bo imel otrok mogoče zavoro pri gibanju in se ne bo znaš, drug dan na čustvenem področju. Moreš se prilagodit otroku (D14) in njegovemu dnevu. In to je pa od mene odvisno, če vidim, če prisluhnem (D15) in je treba vsaki dan posebej otroka začutiti (D16) in kaj mu bolj kateri dan paše, kaj otrok rabi. Mogoče tisto, da se res vedno znova zavedaš, da naši otroci rabijo več časa, mi pa večjo potrpežljivost, (D17) da res počakaš, zadihaš, stopiš korak nazaj in počakaš, da otrok sam naredi, da razume, da izhaja iz njega in ne iz mene.

J: Kako vidite odnos zaposlenih v rednem programu do otrok s posebnimi potrebami?

D: Ne vidim neke razlike, (D18) se mi zdi, da so zelo pozorni, (D19) da so lepi odnosi. (D20) Ni čutiti neke razlike, jaz je ne vidim.

J: Kako menite, da so otroci sprejeti med vrstniki?

D: Nekateri so zelo pozorni do naših otrok, (D21) nekateri pa lahko vidiš, da nimajo predstave. (D22) Vidiš pri nekaterih, da se znajo našim otrokom nasmejati, mu kaj reči, (D23) vidim, da jih opazujejo (D24) nekateri tudi posmehujejo, (D25) ampak ko pride do tega, takrat odrasli pristopimo, ker se mi zdi da je nas, da to ustavimo, smo na to pozorni in jim razložimo kaj o teh stvareh.

J: Kako bi ocenili vašo usposobljenost za delo z otroki s posebnimi potrebami?

D: Jaz, se mi zdi, da dobro opravljam svoje delo, no. (D26) Sej pravim, moreš met neki čuti, (D27) moreš vseeno opazovat otroka, bit pozorni (D28) in se mi zdi, da mi dobro gre. (D29) Z otroki dobro sodelujem, (D30) kar se vidi tudi pri otrocih, (D31) saj so zadovoljni z mano in tudi starši mi dajo potrditev, da delam dobro. (D32) Meni je to super, no.

a.) Bi lahko pri usposobljenosti še kaj dodali, se še kaj novega naučili?

D: Ja, se mi zdi, da sem taki raziskovalni tip in če kdaj kaj ne vem, posežem po literaturi, (D33) se mi zdi, da je fajn kaj prebrat, tudi kaj slišat, saj mam skozi na šoli kaj, pride kdo, (D34) pač se postaviš v tisto vlogo do otroka in bolj daš na tisto pozornost, tak da se da. More bit volja in res neka želja, da se otroku maksimalno pomaga. (D35)

J: Kje bi vam lahko šola kot institucija pomagala pri usposabljanju za delo z otroki s posebnimi potrebami?

D: Se mi zdi, da kaka taka predavanja, (D36) da res kaki strokovnjaki pridejo, (D37) mogoče tudi lahko takrat kaj individualno vprašaš, ne, mogoče da imaš možnost individualno izpostaviti kak problem ali pa kako rešitev iskati v povezavi z otroki in bi mi lahko potem kaki strokovnjak individualno svetoval. (D38)

J: Kako vidite svoje delo z otroki s posebnimi potrebami?

D: Moje delo je v redu, (D39) jaz sem zadovoljna, (D40) nisem učiteljica, sem spremljevalka, si v nekem procesu, sodeluješ pri vseh stvareh. Se mi zdi tako res posebno delo, no. (D41) Z otroki sem zelo povezana. (D42) Se mi pa zdi, da je odvisno od tebe, kak bo otrok napredoval (D43) in se mi zdi, da je to pomembno. Delo mi je zelo v veselje, (D44) se mi pa zdi, da če nisi za to, da če ne prisluhneš, (D45) ne čutiš, (D46) jaz mislim, da težko to delaš. Moreš se povezati z otrokom, (D47) ker če te otrok ne začuti, ne moreš z njim delati, sodelovati.

9.6 INTERVJU Z OSEBO E

J: Kako bi ocenili vključenost otrok s posebnimi potrebami v šolo?

E: Pri nas se vključujemo, ko potekajo kakšne skupne prireditve, proslave, dnevi dejavnosti. (E1) Glede na vsebine, ki so primerne tudi za naše otroke, se vključujejo po svojih zmožnostih. (E2) Se kar povezujemo (E3), tako da smo kot neka enotna institucija, nismo mi tak, da bi bili čisto ločeni, razen pouk, ki poteka po prilagojenem programu.

J: Kaj bi lahko na področju vključenosti otrok s posebnimi potrebami še postorili kot institucija?

E: Ja, vedno se da kaj izboljšat, ne. (E4) Tak da mogoče še kakšno financiranje dodatnih dejavnosti, (E5) ker so otroci iz različnih družin, z različnimi ovirami in si mogoče kakšne ekskurzije tudi težje privoščimo, ker so mogoče dražje in to potem ne gre. V tem smislu mogoče.

J: Ali na kakšen način tudi sami pripomorete k vključevanju otrok s posebnimi potrebami in ali bi lahko kot posamezniki na tem področju še kaj postorili? (vključenost v športne dejavnosti, izlete itd.)

E: Ja, glede na to, da smo vključeni v različne time, ki jih mam na šoli, se trudim, da otroke vključujem, kjer se da. (E6) Res pa je, da so kdaj kakšne dejavnosti, kje bi pa pač morali biti zraven, ampak če presodim, da pa kaj od tega za naše otroke tudi ni vredno, da so pod stresom, je prezahtevno, pa tudi rečem ne. (E7) Drugače se pa potrudim, da so zraven integrirani v tistih procesih, ko oni to zmorejo.

J: Kako bi opisali vaš odnos do otrok s posebnimi potrebami?

E: Praktično jaz že delam z otroci s posebnimi potrebami 37 let, tak da v bistvo v tlik letih se res že oblikujejo neki odnosi, ja. Vsekakor odnos mora bit primeren, (E8) ker drugače na tem delovnem mestu ne moreš niti delat. Jaz jih sprejemem takšne, kot so, (E9) pri otrocih so raznorazne težave, na socialnem, na učnem področju, tudi starši znajo bit kakšen problem, tak da je vse to potrebno vkomponirat v nek odnos, ki je ok, da lahko potem tudi delamo v redu.

J: Bi ga lahko še kje izboljšali, se še bolj povezali z njimi?

E: Ja, vsekakor se vedno da kaj naredit še boljše. (E10) Mogoče včasih tudi malo več strpnosti, (E11) malo več sprejemanja tudi drugačnih otrok, (E12) ker k nam prihajajo otroci z vedno večjimi težavami, niso vsi tako učljivi, kot so otroci v rednem programu, in to zna bit velikokrat težko, (E13) veliko je potrebnega prilagajanja, (E14) taktnosti, (E15) da se dosežejo določeni cilji. Dosti potrpežljivosti, (E16) včasih nam te že zmanjkuje z leti. (E17)

J: Kako vidite odnos zaposlenih v rednem programu do otrok s posebnimi potrebami?

E: Mislim, da je korekten odnos, (E18) velikokrat učitelji tudi povedo, da se od njih kaj naučijo, marsikaj spoznajo, kar prej niso. Velikokrat so tudi včasih ble debate, ah, saj jih je pa samo 5 v razredu, napram naših, ko jih imamo po 20, potem pa ko sami tudi učitelji učijo pri nas določene predmete, potem ugotovijo, kakšne so težave in kako se je potrebno s temi otroci tudi truditi v vseh učnih korakih, da pridemo do nekega znanja (E19), tako da potem tudi vidijo, da je upravičeno tako, kot je in večinoma zelo lepo ravnaajo z njimi (E20) in se potrudijo, (E21) pa tudi otroci jih imajo radi.

J: Kako menite, da so otroci sprejeti med vrstniki?

E: Načeloma pri nas že dolgo poteka šolanje na tak način, ko so redni programi in naši programi, tako da so že navajeni takega načina in teh otrok. (E22) Včasih se pojavijo kakšni učenci, ki pridejo na novo v nižjih razredih, da kdaj kakšna opazka prileti, (E23) ampak to poskušamo v kali zatret. Zato učiteljice velikokrat pripeljejo majhne otroke na obisk (E24) k nam, da pridejo pogledat, zakaj smo mi tukaj in jim poskušamo razložiti. Tu in tam pride do kakšnega otroškega trenja (E25), ampak nič kaj tak alarmantnega, da bi lahko rekli, da je pa to potem zaskrbljujoče. Jaz mislim, da so se otroci tudi že navadili na te naše otroke, ker se tudi pomikajo po šoli, po drugih prostorih in jih nekako že poznajo. (E26)

J: Kako bi ocenili vašo usposobljenost za delo z otroki s posebnimi potrebami?

E: Usposobljene smo tak vse te učiteljice za to delo, (27) vse imamo končano tole specialno pedagoško izobrazbo. (E28) Glede na to, da pa imamo toliko izkušenj (E29) že zaradi delovnih let, mislim, da smo že kar usposobljene. Res pa je, da se vedno pojavljajo novi primeri, nove oblike otroških motenj, za katere se je vedno potrebno na novo izobraževati. (E30)

a.) Bi lahko pri usposobljenosti še kaj dodali, se še kaj novega naučili?

E: Recimo kakšen avtizem pa te stvari, ko so te novodobne motnje, o katerih manj vemo, (E31) pa je tudi fajn, da se udeležujemo kakšnih izobraževanj (E32) o metodah, oblikah dela.

J: Kje bi vam lahko šola kot institucija pomagala pri usposabljanju za delo z otroki s posebnimi potrebami?

E: Ja, mogoče, ampak ker so sredstva omejena, ne moremo iti ravno na vsa izobraževanja, ki bi bila nam všeč. Tudi **kakšna izobraževanja več na naši šoli mogoče**, (E33) ampak ta so po navadi na splošno, za vse. Mogoče za nas bi bilo **dobrodošlo kakšno specialno pedagoško izobraževanje**. (E34)

J: Kako vidite svoje delo z otroki s posebnimi potrebami?

E: To pa jaz mogoče težko ocenjujem, bi kdo drug lažje ocenil. Ampak jaz mislim, da **sem pri delu uspešna**. (E35) **Vesela sem, ko mi kaj uspe**, (E36) ko vidim kakšne majhne korake pri otroku, ki ima večje težave, **včasih pa sem tudi neuspešna**, (E37) žal, takrat sem tudi razočarana, ampak če vidiš, da ne gre, ne gre.

9.7 INTERVJU Z OSEBO F

J: Kako bi ocenili vključenost otrok s posebnimi potrebami v šolo?

F: **Tak tak no, ni idealno, ni pa tudi slabo, no**. (F1) **Vključujejo se v določene aktivnosti**. (F2) Gre, no, pa **tudi učenci se med sabo dobro razumejo**. (F3)

J: Kaj bi lahko na področju vključenosti otrok s posebnimi potrebami še postorili kot institucija?

F: **No, ja, mogoče bi še šlo kaj**, (F4) **vedno so neke rezerve**. (F5) Na primer, **da bi se več priključevali raznim šolam v naravi ali pa kaj podobnega**. (F6)

J: Ali na kakšen način tudi sami pripomorete k vključevanju otrok s posebnimi potrebami in ali bi lahko kot posamezniki na tem področju še kaj postorili? (vključenost v športne dejavnosti, izlete itd.)

F: **Jaz in učitelj športne v rednem programu vključujema otroke, imajo skupaj športno**, (F7) skupaj igrajo kak šport.

J: Kako bi opisali vaš odnos do otrok s posebnimi potrebami?

F: **Odvisno od dneva**. (F8) Večkrat **mi naredijo sive lase**, (F9) ko razlagam kako matematiko, pa ne gre, drugače pa **enak odnos kot do vseh**, (F10) lahko delajo iste bedarije, lahko so pridni, včasih še celo bolj kot otroci iz rednega programa, so pozorni, **rada jih imam**. (F11)

J: Bi ga lahko še kje izboljšali, se še bolj povezali z njimi?

F: **Včasih se mi zdi, da bi bila lahko malo bolj potrpežljiva** (F12) oziroma ko vidim, da se trudijo, ampak včasih v elementu **kar malo zgubiš potrpljenje**, (F13) ampak pol, ko se peljem domov, pa premlevam situacijo, vidiš, da to ni blo najbolj pametno, tak da, ja, **bi mogla delat malo več na tem, kako odreagirat v določeni situaciji**. (F14)

J: Kako vidite odnos zaposlenih v rednem programu do otrok s posebnimi potrebami?

F: **Odvisno od učiteljev**. (F15) **Nekateri so tak, kot da mi nismo nič**, (F16) zakaj sploh so tu ti otroci, nekateri pa imajo dober odnos z našimi otroki, (F17) nekateri vzamejo tudi kakšno uro in jih **poučujejo**, (F18) če nas ni, nekateri ne. Pač **odvisno tudi od prepričanj učiteljev**, (F19) vidiš tudi po tem, ko nekateri ne prenašajo DSP-jev, bom rekla tak, **nekateri so super, pri nekaterih pa bi bilo lahko boljše**. (F20)

J: Kako menite, da so otroci sprejeti med vrstniki?

F: Glede na to, da en moj ima punco iz rednega programa, **mislim, da so kar dobro sprejeti**. (F21) **Fantje se mi zdi, da prej najdejo družbo, se prej vključijo**. (F22) Punce pa niti ne. Fantje, se pozna, da so vključeni z rednim programom pri športni. (F23) **Včasih je še bil problem it v redni program**, (F24) **zdaj pa več ne, ker so si našli tam kolege**. (F25) Punce pa se pozdravijo, si kaj rečejo, sploh če so kake sosedo, se pa manj med sabo družijo kot pa fantje. (F26) **Pri puncah je mogoče tak zato, ker znajo bit najstnice besedno kar zlobne**. (F27)

J: Kako bi ocenili vašo usposobljenost za delo z otroki s posebnimi potrebami?

F: Pa tak bom rekla, **faks da kar nekaj podlage**, (F28) ampak **ogromno ti pa pol prinesejo izkušnje**, (F29) sicer sem rekla, da **bi včasih rabla kje še kako pomoč**, (F30) največ težav mi delajo vzgojni problemi, ampak glede samega poučevanja, to še gre, to ni tak grozno, ampak same vzgojne

problematike pa bi rabla kaj več vedeti o kakšnih vzgojnih prijemih, (F31) kako pripraviti otroka do tega, da dela. Pa kako predavanje, (F32) kak seminar ne bi škodil. (F33)

a.) Bi lahko pri usposobljenosti še kaj dodali, se še kaj novega naučili?

F: Ja, še vedno se lahko kaj novega naučiš. (F34) Tak, da ja.

J: Kako bi lahko kot posameznik izboljšali vašo usposobljenost?

F: Naučiti predvsem, kako delati z otroki s čustvenimi in vedenjskimi motnjami. (F35) Ker v mojem razredu je ogromno kombiniranih motenj, so z lažjo motnjo v duševnem razvoju. Imam enega s selektivnim mutizmom, potem grozno čustveno vedenjske težave, čustvene težave, labilnost, otroka, ko je prevzel težave neke starejše ženske, oponaša vse tiste bolezni, ki jih lahko imajo starejši, kot da je v domu za stare. In teh motenj je vedno več.

J: Kje bi vam lahko šola kot institucija pomagala pri usposabljanju za delo z otroki s posebnimi potrebami?

F: Kaj te vem, mogoče to, da bi šli na več kakšnih takih izobraževanj. (F36)

J: Kako vidite svoje delo z otroki s posebnimi potrebami?

F: Delo s temi otroki me veseli (F37) in mi je obremenjujoče. (F38) Nimam težave s tem, da zjutraj ne bi šla delat, da mi ne bi blo, rada delam z njimi, (F39) ampak je pa psihična obremenitev, (F40) velikokrat si kaj domov nesem, (F41) čeprav se trudim, da si ne bi. In doma premlevam, se sekiram, ker ne morem nič, če se otroku doma kaj dogaja, (F42) al pa v čem živi, ker na to nimam vpliva, da na vzgojo staršev nimaš vpliva. Bom rekla tak, da tu si še morem malo počistit glavo, na kaj mam vpliv, kje lahko jaz pomagam in kje ne morem pomagat in na kaj nimam vpliva. Je zelo lepo delo, (F43) ampak zna bit psihično naporno, tak da počitnice prav pridejo.

9.8 INTERVJU Z OSEBO G

J: Kako bi ocenili vključenost otrok s posebnimi potrebami v šolo?

G: Na naši šoli so učenci vključeni v vse dejavnosti, ki jih imamo na šoli, (G1) pač glede na sposobnosti jih vključimo v dejavnosti, (G2) recimo na proslave, so se tudi že starši navadli. Po navadi dobijo naši največji aplavz, naši otroci so svojstveni.

J: Kaj bi lahko na področju vključenosti otrok s posebnimi potrebami še postorili kot institucija?

G: Kaj te jaz vem, vedno se še kaj da, (G3) jaz sem zdaj že res dolgo tu in na začetku vem, da niti nismo smeli nastopit, tak da že to je danes dobro. Mogoče že kaj, ampak smo zdaj res v vse vključeni. (G4)

J: Ali na kakšen način tudi sami pripomorete k vključevanju otrok s posebnimi potrebami in ali bi lahko kot posamezniki na tem področju še kaj postorili? (vključenost v športne dejavnosti, izlete itd.)

G: Pa kaj te vem. (G5) Je pa res, da zadnje čase prihajajo k nam vedno težji primeri in težko tudi vedno nekoga nekam vključim. (G6) Po svoje že probam, (G7) ampak zahteva to veliko dela, (G8) še polek tega, da je potrebno v razredu že dost se angažirat, da sploh se kaj naučimo. (G9) Težko je, ne. (G10)

J: Kako bi opisali vaš odnos do otrok s posebnimi potrebami?

G: Prijazna sem do njih, (G11) razumevajoča, (G12) njih moreš v bistvu začutit, (G13) jim prisluhnit, (G14) ker v bistvu če se jim približaš na neki način, se tudi oni odprejo. (G15) Je fajn, (G16) nimam problemov s tem, radi hodijo v šolo, so veseli, tudi če jih kdaj skregam, (G17) me majo še naprej radi, so taki srčni.

J: Bi ga lahko še kje izboljšali, se še bolj povezali z njimi?

G: Zdaj jaz kot sama mislim, da sem dost povezana z njimi. (G18) Res naredim vse, da se dobro počutijo. (G19)

J: Kako vidite odnos zaposlenih v rednem programu do otrok s posebnimi potrebami?

G: V bistvu so se že zelo dobro navadili na te naše otroke, (G20) mogoče pride zmes še kaka izjema, (G21) ampak večinoma je dober odnos. (G22)

J: Kako menite, da so otroci sprejeti med vrstniki?

G: Vmes se še kaki najde, da jih ne sprejme (G23) ali pa jih ima za drugačne (G24) ampak to se vidi, da je od vzgoje doma marsikaj odvisno. V šoli se zelo trudimo, da ne prihaja do kakšnih trenj. (G25) Vsi jih sprejemamo (G26) in to odražamo na vrstnike. (G27) Je velik napredek od še na primer 10 let nazaj, so bolj sprejeti. (G28) Sproti pa rešujemo, če pride do kake negative in poskušamo to rešiti. (G29)

J: Kako bi ocenili vašo usposobljenost za delo z otroki s posebnimi potrebami?

G: Jaz mislim, da sem usposobljena. (G30) Že takrat, ko sem jaz hodla, je blo rečeno, da če nimaš duše, je to brezveze poučevati, to moraš delati s srcem, drugače nimaš tu kaj iskat. (G31)

a.) Bi lahko pri usposobljenosti še kaj dodali, se še kaj novega naučili?

G: Ja, lahko bi še kje kaj novega prebrala, (G32) da se malo izpopolnjujem še v tem, ker je že dolgo, od kaj sem hodla na faks. Te pa izkušnje marsikaj naučijo, (G33) ni vse teorija. (G34)

J: Kje bi vam lahko šola kot institucija pomagala pri usposabljanju za delo z otroki s posebnimi potrebami?

G: Pri kakšnih izobraževanjih bi blo fajn. (G35) Včasih bi rade šle tudi kam malo dlje, na kako izobraževanje. Jaz pogrešam, da se nena malo več tudi o tem, kaj me doživljamo v razredih, če mam kakšna vprašanja, dileme, o tem pogovarjamo. (G36)

J: Kako vidite svoje delo z otroki s posebnimi potrebami?

G: Jaz vidim to ko neko poslanstvo. (G37) Si niti ne predstavljam, da bi kaj drugega delala, no (G38). Včasih me tak razkurijo, ampak tisto se takoj pozabi, (G39) sproti rešimo stvari, (G40) oni vejo, kaj mam jaz rada in kaj si želim, jaz vem za njih, (G41) pa mislim, da v tem uživam, res. (G42)

9.9 INTERVJU Z OSEBO H

J: Kako bi ocenili vključenost otrok s posebnimi potrebami v šolo?

H: Oni so vključeni vedno. (H1) Tisti, ki si to želijo, eni si tudi ne želijo sodelovati. (H2) Mam dva fanta, ki bi jim najverjetneje največja kazen bila, da bi morala iti v večnamenski prostor, pa tam recimo dežurat, jima je verjetno nerodno. Drugače jih pa vključimo, ko so kaki naravoslovni dnevi, (H3) pa jih vključimo zraven k rednim programom, pa jih recimo vključimo tudi na jesenski kros, (H4) jesenski piknik, (H5) tudi ko mam športne dneve. (H6) Pri malici se lahko gredo tudi tja družiti, če se želijo, ampak večini se to ne da. (H7)

J: Kaj bi lahko na področju vključenosti otrok s posebnimi potrebami še postorili kot institucija?

H: Mi res delamo na tem, da so vključeni, (H8) da se ne počutijo manjvredne. Kaj pa vem, se mi zdi, da smo v večini vse izčrpali. (H9) Nočemo pa jih siliti recimo, (H10) da bi se mogli za vsako ceno med odmori družiti z rednim programom.

J: Ali na kakšen način tudi sami pripomorete k vključevanju otrok s posebnimi potrebami in ali bi lahko kot posamezniki na tem področju še kaj postorili? (vključenost v športne dejavnosti, izlete itd.)

H: Jaz jih vedno vzpodbujam in jim vedno rečem, naj se gredo družiti, (H11) ampak nič na silo. (H12)

J: Kako bi opisali vaš odnos do otrok s posebnimi potrebami?

H: Tote otroke mam res najrajši, jaz jih mam tak rada. (H13) Ko pridejo k meni s teh oddelkov otroci, jaz mam dan lepši. (H14) Za moje pojme so ti otroci nekateri dost bolj zreli kot otroci iz rednega programa. Meni so najbolj luškani. Bolj se najdem tudi po čustveni plati z njimi, (H15) pa tudi veliko od njih nazaj dobiš. (H16) Čisto so drugačni, bolj pošteni, bolj iskreni, pa zelo bistri, znajo v hlevu vse naret, na njivi vse naret, jaz jih mam res rada.

J: Bi ga lahko še kje izboljšali, se še bolj povezali z njimi?

H: Ne vem, pa oni vedo, da jih mam jaz rada. (H17) So tudi tak iskreni in mi vse povejo. (H18) Tak da mogoče bi se dalo, da bi jih mela še bolj rada, ampak ne vem, kak bi jih mela še bolj rada, (H19) pa čutijo oni vse to, pa jaz ne delam razlike, meni so vsi isti. (H20) Pa te tukaj še mogoče bolj cenim, bolj spoštujem, (H21) sicer mam pa vse otroke rada, ampak tote mam pa še posebej rada.

J: Kako vidite odnos zaposlenih v rednem programu do otrok s posebnimi potrebami?

H: Jaz mislim, da so oni zelo zadovoljni, ko gredo v ta razred, (H22) ko majo te otroke iz tega programa, manj jih je, niso tlko naporni, niso tlko glasni, niso tlko zahtevni. Tak da jaz mislim, da vsak učitelj, ki dela v teh oddelkih ali pa pride sem kaj nadomeščat, da je vsakemu to blagoslov. (H23) Vsi rečejo, da je bolj lušno delat s temi otroki. Sicer je včasih res mogoče treba več truda vložiti, da jim neke stvari razložiš, da oni razumejo. (H24) Pa mogoče je malo težji ta preklap, ker so tam vseeno z rednimi učenci, ki mogoče bolj razumejo neke stvari, ampak potreben je preklap, ne moreš od njih zahtevati to, kar zahtevaš od učencev v rednem programu. (H25) Klko se jaz pogovarjam z učitelji, so veseli in spoštujejo te otroke. (H26) Jaz nimam slabih izkušenj z odnosi učiteljev v rednem programu do teh naših otrok. (H27) Se znajo z njimi pohecat. (H28) In če zjutraj z levo nogo vstaneš, pa greš k njim, jaz ti povem, da se boljše počutiš. (H29)

J: Kako menite, da so otroci sprejeti med vrstniki?

H: Če bi se zgodilo, da bi se kdorkoli iz rednih oddelkov norčeval, kar smo tudi že imeli, (H30) smo tudi to potem razčistili, kaznovali z ukrepi, hočemo mi to v celoti zatreti, (H31) jaz sem na to tak jezna, da slišim, da se kdo kaj norčuje. Mamo tudi take otroke, ki se z njimi zagotovo ne bi družili, (H32) to so taki bolj snobovski, čist iskreno povedano, ker so tak vzgojeni. Eni so pa tak vzgojeni, da imajo pozitiven odnos do kakršnekoli drugačnosti, (H33) pa ni nikoli problema. Pa mi se za to, morem reči, zelo trudimo, (H34) ker mi smo tukaj vseeno ena osnovna šola in mi mormo delati na tem, da se ti otroci ne bodo slabo počutili in na tem je treba delati. Pa tudi morem reči, da pridejo učenci iz redne šole k njim, (H35) pa če nima kateri od teh otrok soplesalca za valeto, se pol združijo in plešejo skupaj. Mamo tudi take učence, ki se na to ne ozirajo, se do njih lepo vedejo, jima dajo prostor. (H36) Mislim, da so taka druženja v pozitivno smer (H37) in bi moglo bit več takih šol v Sloveniji.

H: Kako bi ocenili vašo usposobljenost za delo z otroki s posebnimi potrebami?

G: Jaz kvalificirana nisem za otroke s posebnimi potrebami, (H38) sem samo socialna delavka. Lahko bi se še kaj izobraževala, (H39) ampak pri mojih letih se mi več ne splača. (H40) Ampak upam pa, da znam z njimi delati. (H41) Ker tudi če bi pa bila kvalificirana, pa da tega ne bi imela v sebi, tega čuta za otroke, bi verjetno vseeno težko delala z njimi. (H42) Jaz mislim, da oni čutijo, da jih imam rada, jih razumem, (H43) jim pomagam. (H44)

a.) Bi lahko pri usposobljenosti še kaj dodali, se še kaj novega naučili?

H: Sigurno bi se še lahko kaj naučila, (H45) se še kaj izobraževala, (H46) šla na kako dokvalifikacijo, (H47) ampak zdaj pri teh mojih letih, ne vem, bi mi blo preveč naporno. (H48)

J: Kje bi vam lahko šola kot institucija pomagala pri usposabljanju za delo z otroki s posebnimi potrebami?

H: Ja, bi lahko s kakšnimi izobraževanji, (H49) tečajji, (H50) ampak se mi zdi, da šole zdaj bolj vlagajo v mlajši kader, jaz pa več za to nisem aktualna. (H51)

J: Kako vidite svoje delo z otroki s posebnimi potrebami?

H: Zelo pozitivno, (H52) mislim, da to delo tudi meni daje zdravje, (H53) pa neko energijo, (H54) pa neki pogon (H55) pa tak srečna sem z njimi in to mi je najbolj pomembno. (H56) Če nisi za to, nimaš takega čuta, pol boljše, da ne delaš z njimi, (H57) ker lahko narediš več slabega kot koristi.

9.10 ODPRTO KODIRANJE

9.10.1 Odprto kodiranje intervjuja A

Zaporedna izjava	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
A1	... je zelo dobra.	Dobra vključenost	Pogled na vključenost	Vključenost na podlagi institucije
A2	Ja, mogoče kakšne prireditve.	Prireditve	Izboljšanje vključenosti	Vključenost na podlagi institucije
A3	Mogoče bi se dalo s kakimi projekti, posebnimi, ne, še kje vključiti.	Projekti	Izboljšanje vključenosti	Vključenost na podlagi institucije

A4	...ko so kakšni nastopi, pomagam...	Pomoč pri nastopih	Pomoč zaposlene	Vključenost na podlagi zaposlene
A5	...kaj drugega pa je težko pričakovat...	Prevelika pričakovanja glede vključenosti	Pogled na vključenost	Vključenost na podlagi zaposlene
A6	...je to bolj težko izvedljivo.	Zaradi ovir otrok je vključenost težje izvedljiva	Pogled na vključenost	Vključenost na podlagi zaposlene
A7	...moj odnos zelo dober.	Dober odnos z otroki	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
A8	Jaz mislim, da ne.	Ni možen boljši odnos, kot je	Izboljšanje odnosa	Odnos zaposlene
A9	...mamo en taki odnos, da smo kot neka velika družina.	Razred je kot družina	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
A10	...se ena taka vez stke...	Trdne vezi	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
A11	Rada imam te otroke...	Rada ima otroke	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
A12	...jih sprejemam takšne, kot so...	Sprejemanje otrok	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
A13	...jih vsi sprejemajo na nek način...	Sprejemanje otrok	Sprejemanje	Odnos zaposlenih v rednem programu
A14	...jih pohvalijo, če se tudi kje srečamo...	Jih pohvalijo	Pogled na odnos	Odnos zaposlenih v rednem programu
A15	...se jim učitelji tudi prilagodijo temu primerno.	Učitelji se jim prilagajajo	Pogled na odnos	Odnos zaposlenih v rednem programu
A16	...so sprejeti tudi med vrstniki v rednem programu.	Sprejetost med vrstniki	Sprejemanje	Odnos vrstnikov
A17	...mogoče kakšen posameznik se vedno najde, da jih tak ne sprejme...	Nekateri jih ne sprejmejo	Nesprejemanje	Odnos vrstnikov
A18	...je zelo dobra...	Dobra usposobljenost	Pogled na usposobljenost	Usposobljenost
A19	... starši nas pohvalijo, da je zelo dobra...	Pohvala staršev	Dobro opravljanje dela	Usposobljenost
A20	To ne, kaj se tiče usposobljenosti...	Ne more biti boljše	Pogled na usposobljenost	Usposobljenost
A21	Udeležujem se študijskih skupin...	Študijske skupine	Izpopolnjevanje	Usposobljenost
A22	... rezultat so potem otroci, ker vidiš, ko dobro delaš, da se otroci dobro počutijo, so veseli, pridno delajo, so marljivi.	Odraž usposobljenosti so otroci	Dobro opravljanje dela	Usposobljenost
A23	...več dodatnih izobraževanj...	Izobraževanja	Pomoč institucije	Usposobljenost
A24	...je zahtevno...	Zahtevnost dela	Pogled na delo	Delo

A25	...si pač sam dosti, tudi iščeš, kaj boš delal z njimi, nič ti ni prav povedano.	Biti moraš iznajdljiv	Pogled na delo	Delo
A26	...zelo težko to, ker so tak različni otroci...	Težavno delo	Pogled na delo	Delo
A27	Tak da tudi izkušnje so pomembne...	Pomembnost izkušenj	Pogled na delo	Delo
A28	Tudi potrpežljivost je pomembna...	Potrebna je potrpežljivost	Pogled na delo	Delo
A29	...jezen ne moreš bit na njih...	Ne moreš biti jezen na otroke	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
A30	...domov pridem včasih s polno glavo...	Obremenjujoče delo	Pogled na delo	Delo
A31	...v šoli pa se enostavno obvladuješ...	Potrebno je obvladovanje	Pogled na odnos	Odnos
A32	...nekak razumem in otroke in starše...	Razumevanje otrok	Vloga zaposlenih	Delo
A33	...potrebna velika mera potrpežljivosti in empatije.	Potrebni sta potrpežljivost in empatija	Pogled na delo	Delo

9.10.2 Odprto kodiranje intervjuja B

Zaporedna izjava	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
B1	...je že fajn, da so vključeni...	Za otroke je vključenost dobra	Pogled na vključenost	Vključenost na podlagi zaposlene
B2	...ne bi rekla, da majo glih oni neke prednosti zdaj, s tem da so priključeni redni šoli...	Z vključenostjo otroci nič ne pridobijo	Pogled na vključenost	Vključenost na podlagi institucije
B3	...sama vključenost je okej...	Dobra vključenost	Pogled na vključenost	Vključenost na podlagi institucije
B4	...obojestransko inkluzija je fajn, pa ni fajn...	Vključenost ni odlična niti slaba	Pogled na vključenost	Vključenost na podlagi institucije
B5	Še vedno so deležni takšnih in drugačnih pogledov...	Otroci s svojo motnjo pritegnejo razne poglede	Nesprejemanje	Odnos vrstnikov
B6	...sigurno bi lahko kaj...	Lahko bi še kaj postorili	Izboljšanje vključenosti	Vključenost na podlagi institucije
B7	Ko mam skupne športne dneve, so naši normalno vključeni...	Športni dnevi	Možnost vključevanja	Vključenost na podlagi institucije
B8	Vse, kar se da, se jih pač vključi...	Vključeni v največji možni meri	Pogled na vključenost	Vključenost na podlagi institucije

B9	...se pač trudim, da gremo vsako leto na plavalni tečaj...	Plavalni tečaj	Pomoč zaposlene	Vključenost na podlagi zaposlene
B10	...vsak lahko k temu pripomore...	Vsak posameznik lahko pripomore k izboljšanju	Izboljšanje vključenosti	Vključenost na podlagi institucije
B11	Jaz se zdaj trudim, da bomo šli na specialno olimpijado...	Trudi se za specialno olimpijado	Pomoč zaposlene	Vključenost na podlagi zaposlene
B12	Jaz se zelo trudim...	Potrebno vložiti veliko truda	Pogled na vključenost	Vključenost na podlagi zaposlene
B13	Z njimi ne moreš delat, če se ti smilijo...	Ne smejo se nam smiliti.	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
B14	Oni niso nič bogi...	Otroci niso ubogi	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
B15	...sem se jih prvo malo vstrašila...	Sprva boječ odnos	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
B16	Ne veš, kaj bi kateri otrok rad od tebe...	Včasih ne veš, kaj otrok želi	Pogled na delo	Delo
B17	Jaz sem takoj vedla, da sem se prav odločila...	Rada opravlja to delo	Vesetje ob opravljanju dela	Delo
B18	Z našimi otroki se lahko jaz zelo povežem...	Trdne vezi	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
B19	...se v službi tlko nasmejim...	Otroci ji polepšajo dan	Vesetje ob opravljanju dela	Delo
B20	Z njimi moreš bit prijatelj...	Prijateljski odnos	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
B21	...moreš pa bit tud strog...	Strogost	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
B22	Z njimi sem dosledna...	Doslednost	Pogled na delo	Delo
B23	...morem met neko avtoriteto...	Avtoriteta	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
B24	...vejo, da se lahko na mene vedno zanesejo...	Zanesljivost zaposlene	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
B25	...dostikrat sem jim mama...	Vloga mame	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
B26	Moreš pa met neki čut za njih...	Pomemben je čut v odnosu do otroka	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
B27	Vedno vidiš, da mogoče kdaj kaki pristop ni bil pravi...	Kritičnost do odnosa z otroki	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
B28	Vedno znova ugotavljaš, da si lahko boljši.	Venomer se lahko izboljšuje	Izboljšanje odnosa	Odnos zaposlene
B29	Vedno doma razmišljaš, kaj bi še lahko...	Razmišljanje, kje se lahko še izboljša	Izboljšanje odnosa	Odnos zaposlene
B30	Taki odnos, kot da se jim smilijo ful...	Otroci se jim smilijo	Pogled na odnos	Odnos zaposlenih v rednem programu

B31	...si mislijo, da itak nič ne zmorejo...	Vidijo jih kot nezmože	Nesprejemanje	Odnos zaposlenih v rednem programu
B32	...ful tak vzpostavijo stik z našimi otroci...	Se pogovarjajo z otroci	Sprejemanje	Odnos zaposlenih v rednem programu
B33	...ful na taki ravni, da vidiš, da se jim smilijo...	Otroci se jim smilijo	Pogled na odnos	Odnos zaposlenih v redne programu
B34	...se vedno ustavijo, jim dajo pozornost...	Namenijo jim pozornost	Sprejemanje	Odnos zaposlenih v rednem programu
B35	Jih majo tak za svoje...	Vzamejo jih za svoje	Sprejemanje	Odnos zaposlenih v rednem programu
B36	...ampak tak, da so zlo bogi pač.	Zdijo se jim ubogi	Pogled na odnos	Odnos zaposlenih v rednem programu
B37	Nimajo pa nobenega odnosa tak ne...	Ne kažejo nobenega odnosa	Pogled na odnos	Odnos vrstnikov
B38	...jih ne ogovorijo...	Ne vzpostavijo stika	Pogled na odnos	Odnos
B39	Zlo se jih tak, se mi zdi, tudi bojijo...	Boječ odnos	Distanca	Odnos
B40	Ne dovolim, da se delajo norca z njih, kar se je tud že zgodilo.	Norčevanje	Slab odnos	Odnos
B41	Dobila sem vpogled v same motnje, v vse, kar se lahko zgodi ob rojstvu, po rojstvu...	Pozna vse motnje	Pogled na usposobljenost	Usposobljenost
B42	Praksa te pol največ nauči...	Praktično delo je najbolj poučno	Pogled na usposobljenost	Usposobljenost
B43	Se mi pa zdi, da ja, da sem strokovno usposobljena.	Dobra usposobljenost	Pogled na usposobljenost	Usposobljenost
B44	...z izkušnjami pač največ pridobiš.	Izkušnje največ naučijo	Pogled na usposobljenost	Usposobljenost
B45	...še vedno berem o stvareh, vedno se nekaj novega učim.	Branje in učenje	Izpopolnjevanje	Usposobljenost
B46	...hodim na izobraževanja...	Izobraževanje	Izpopolnjevanje	Usposobljenost
B47	...se sama še na kaka dodatna izobraževanja prijavim...	Dodatna izobraževanja	Izpopolnjevanje	Usposobljenost
B48	...to tud moja naloga, da se strokovno izpopolnjujem.	Dolžnost zaposlenih, da se izpopolnjujejo	Izpopolnjevanje	Usposobljenost
B49	S tem, da te ravnatelj že sam prijavi na izobraževanja...	Izobraževanja	Pomoč institucije	Usposobljenost

B50	Tudi s tem, da se včasih na naši šoli organizirajo kaka predavanja...	Predavanja na osnovni šoli	Pomoč institucije	Usposobljenost
B51	...s kakšnimi še dodatnimi delavnicami.	Dodatne delavnice	Pomoč institucije	Usposobljenost
B52	Naš program je razgiban	Razgibano delo	Pogled na delo	Delo
B53	Moreš bit fleksibiln...	Prilagodljivost	Pogled na delo	Delo
B54	Čeprav je to neka rutina, ki mora bit za njih...	Rutinsko delo	Pogled na delo	Delo
B55	...vsaki dan lahko čaka nekaj nepredvidljivega...	Nepredvidljivo delo	Pogled na delo	Delo
B56	...zelo zanimivo delo...	Zanimivo delo	Pogled na delo	Delo
B57	...zelo različno delo.	Razgibano delo	Pogled na delo	Delo

9.10.3 Odprto kodiranje intervjuja C

Zaporedna izjava	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
C1	... tistega sprejemanja pa vseeno ni.	Nekateri jih ne sprejmejo	Nesprejemanje	Odnos vrstnikov
C2	...se srečujemo z ostalimi samo občasno...	Z rednim programom se ne srečujejo pogosto	Pogled na vključenost	Vključenost na podlagi institucije
C3	...potrebno za vključenost zelo trudit...	Potrebno vložiti veliko truda	Pogled na vključenost	Vključenost na podlagi zaposlene
C4	...naši otroci se nekako lažje vključijo, družijo...	Otroci vzpostavijo stike med seboj	Sprejemanje	Odnos vrstnikov
C5	...kot pa v rednem programu sprejmejo...	Otroci iz rednega programa jih težje sprejmejo	Nesprejemanje	Odnos vrstnikov
C6	Vedno je še kaj za dodat.	Lahko bi še kaj postorili	Izboljšanje vključenosti	Vključenost na podlagi institucije
C7	Mi se zelo trudimo...	Potrebno vložiti veliko truda	Pogled na vključenost	Vključenost na podlagi institucije
C8	Iščemo vedno neke nove poti.	Raziskovanje novih poti	Izboljšanje vključenosti	Vključenost na podlagi institucije
C9	Pomembno je, da se tudi razredi med seboj povezujejo...	Povezovanje med razredi	Možnost vključevanja	Vključenost na podlagi institucije
C10	Lahko pa bi mi šli na obisk še k starejšim razredom...	Navezovanje stikov s starejšimi vrstniki	Izboljšanje vključenosti	Vključenost na podlagi institucije
C11	Ja, definitivno.	Lahko bi še kaj postorili	Izboljšanje vključenosti	Vključenost na podlagi institucije

C12	...moram skrbet za to.	Se čuti odgovorno za vključenost	Pogled na vključenost	Vključenost na podlagi zaposlenega
C13	...peljem otroke na kakšne prireditve...	Pelje otroke na prireditve	Pomoč zaposlene	Vključenost na podlagi zaposlenega
C14	...se otroci tud med seboj pogovarjajo, družijo, si pomagajo...	Otroci se dobro razumejo	Sprejemanje	Odnos vrstnikov
C15	...to nekaj vzpodbujam...	Vzpodbujanje vključenosti	Pomoč zaposlene	Vključenost na podlagi zaposlenega
C16	Zelo se trudim, da jih ne preveč zaščitim...	Ne želi jih zavijati v vato	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
C17	...jim res omogočim in jih vzpodbujam, da se družijo z otroki iz rednega programa...	Spodbujanje k druženju	Pomoč zaposlene	Vključenost na podlagi zaposlenega
C18	Zaščitniški...	Zaščitniški odnos	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
C19	...sprejet jih moraš takšne, kot so...	Sprejemanje otrok	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
C20	...ne smejo se ti preveč smilit...	Ne smejo se nam smiliti	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
C21	Zelo se trudim vzpostaviti z njimi pristen odnos...	Pristnost odnosa	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
C22	...da čutijo pri meni varnost.	Občutek varnosti	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
C23	A, seveda, to se vedno trudim...	Trud za izboljšanje odnosa	Izboljšanje odnosa	Odnos zaposlene
C24	Iskat neke nove poti, neke nove načine, da se jim približam.	Razmišljanje, kje se lahko še izboljša	Izboljšanje odnosa	Odnos zaposlene
C25	Jaz sem si blizu z učenci...	Povezanost z učenci	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
C26	...ne moreš jih držat na distanci...	Moreš se jim približat	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
C27	...želim si, da bi bil boljši...	Ni tako dober, kot bi si želeli	Pogled na odnos	Odnos zaposlenih v rednega programa
C28	Želim si, da bi imeli boljši vpogled v same učence	Lahko bi imeli boljši vpogled	Pomanjkanje informacij	Odnos zaposlenih v rednega programa
C29	Nimajo neke prave predstave...	Ne vedo dovolj o otrocih s posebnimi potrebami	Pomanjkanje informacij	Odnos zaposlenih v rednega programa
C30	Nekateri recimo poznajo učence...	Poznajo učence	Želja po spoznavanju oddelkov ONIS in PPVI	Odnos zaposlenih v rednega programa

C31	...nekateri pridejo in jih poučujejo in jih že poznajo...	Se vključijo v te oddelke	Želja po spoznavanju oddelkov ONIS in PPVI	Odnos zaposlenih v rednem programu
C32	...nekateri pa nimajo ravno vpogleda v to...	Ne vedo dovolj o otrocih s posebnimi potrebami	Pomanjkanje informacij	Odnos zaposlenih v rednem programu
C33	...ne razumejo, ne razmišljajo v to smer.	Nerazumevanje	Pogled na odnos	Odnos zaposlenih v rednem programu
C34	...bi si jaz želela, da si oni razširijo obzorja.	Si želimo, da bi imeli zaposleni rednega programa več vpogleda	Pomanjkanje informacij	Odnos zaposlenih v rednem programu
C35	...se tukaj srečujejo z učenci iz rednega programa...	Srečevanje učencev na šoli	Možnost vključevanja	Vključenost na podlagi institucije
C36	...z nekaterimi se že poznajo, se pozdravljajo.	Poznanstva otrok	Sprejemanje	Odnos vrstnikov
C37	Različni odnosi so...	So dobri in slabi odnosi	Pogled na odnos	Odnos vrstnikov
C38	Nekateri učenci se držijo samo bolj ob strani, opazujejo...	Nekateri ne vzpostavijo stikov	Nesprejemanje	Odnos vrstnikov
C39	...nekateri pa kar pridejo, pogledajo.	Otroci vzpostavijo stike med sabo	Sprejemanje	Odnos vrstnikov
C40	Tud od naših otrok je odvisno...	Odnos mora biti obojestranski	Pogled na odnos	Odnos vrstnikov
C41	Menim, da znanja ni nikol dovolj...	Vedno se lahko česa naučiš	Izpopolnjevanje	Usposobljenost
C42	...vedno se je treba nekaj novega naučit...	Vedno se je potrebno učiti in seznanjati z novostmi	Pogled na usposobljenost	Usposobljenost
C43	...usposobljen nisi nikoli dovolj.	Vedno se lahko česa naučiš	Izpopolnjevanje	Usposobljenost
C44	...vedno je treba rast in se razvijati.	Vedno se je potrebno osebno razvijati	Pogled na usposobljenost	Usposobljenost
C45	Seveda, na različnih področjih...	Na več področjih bi se lahko česa naučila	Izpopolnjevanje	Usposobljenost
C46	...s čim takšnim, kot so delavnice...	Delavnice	Izpopolnjevanje	Usposobljenost
C47	...da bi kdo delil tudi kakšne izkušnje z nami...	Pripeljati gosta, ki bi podelil izkušnje	Pomoč institucije	Usposobljenost
C48	Potrebujemo uporabne zadeve, teorija je teorija.	Potrebujemo nekaj zares poučnega	Pomoč institucije	Usposobljenost
C49	...pridobiš zelo veliko mero kontrole, discipline...	Pridobiš veliko samodiscipline, samokontrole	Pogled na delo	Delo

C50	...velikokrat potrebno ponavljat kakšna navodila, pravila, karkoli...	Velika mera strpnosti	Pogled na delo	Delo
C51	Moreš met živce...	Potrebna je potrpežljivost	Pogled na delo	Delo
C52	...to delo, že odkar sem se vpisala na fakulteto, vseh...	Rada opravlja to delo	Vesetje ob opravljanju del	Delo
C53	...zavestno za to odločila	Zavestna odločitev	Vesetje ob opravljanju dela	Delo
C54	...mi za to ni bilo nikoli žal.	Ne obžaluje odločitve	Vesetje ob opravljanju dela	Delo
C55	...je naporno...	Zahtevnost dela	Pogled na delo	Delo
C56	...te zelo izčrpa...	Izčrpavajoče delo	Pogled na delo	Delo
C57	...tudi fizično včasih, ne samo psihično...	Naporno delo	Pogled na delo	Delo
C58	...dati tem otrokom veliko energije...	Učitelj mora biti energičen	Vloga zaposlenih	Delo
C59	...biti moreš kot vodilo nekomu v učilnici...	Učitelj mora biti vodja	Vloga zaposlenih	Delo
C60	...da vložim v to delo veliko energije, volje, moči, potrpljenja...	V delo je potrebno vložiti veliko truda	Pogled na delo	Delo
C61	...potrpljenja ti včasih zmanjka...	Primanjkanje potrpljenja	Pogled na delo	Delo
C62	...je takrat kar težko...	Težavno delo	Pogled na delo	Delo
C63	...nekak se potem na to navadim...	Rutinsko delo	Pogled na delo	Delo
C64	...da sem umirjena...	Umirjenost	Vloga zaposlenih	Delo
C65	...jim poskušam čim bolj pomagat...	Pomoč otrokom	Vloga zaposlene	Delo
C66	...da prepoznam, če se oni slabo počutijo ali je kaj narobe...	Spremljanje otrokovega počutja	Vloga zaposlenih	Delo

9.10.4 Odprto kodiranje intervjuja D

Zaporedna izjava	Pojem	Izjava	Kategorija	Tema
D1	V redu...	Dobra vključenost	Pogled na vključenost	Vključenost na podlagi institucije
D2	...otroci s posebnimi potrebami povsod vključujejo.	Otroci so povsod vključeni	Pogled na vključenost	Vključenost na podlagi institucije
D3	Ja, bi se mogoče lahko otroci več vključevali v kakšne aktivnosti, prireditve, izlete.	Več vključevanja v razne dogodke	Izboljšanje vključenosti	Vključenost na podlagi institucije

D4	...ko so kakšne športne prireditve, so vključeni.	Športni dnevi	Možnost vključevanja	Vključenost na podlagi institucije
D5	Ja, bi lahko.	Lahko bi pripomogla k vključenosti	Pomoč zaposlene	Vključenost na podlagi zaposlene
D6	Nimam pa ideje, kje točno bi lahko kaj sama postorila.	Ne ve, kje bi lahko pomagala pri vključenosti	Pomoč zaposlene	Vključenost na podlagi zaposlene
D7	...jaz sem se v tem delu našla...	Rada opravlja to delo	Vesetje ob opravljanju delu	Delo
D8	...pisano na kožo...	Delo je pravišnje za njo	Vesetje ob opravljanju dela	Delo
D9	...za mojo dušo...	Delo jo izpopolnjuje	Vesetje ob opravljanju dela	Delo
D10	...jaz rada to delam...	Rada opravlja to delo	Vesetje ob opravljanju dela	Delo
D11	...mi ni žal, da sem se za to odločila.	Ne obžaluje odločitve	Vesetje ob opravljanju dela	Delo
D12	Vedno se da kaj izboljšat, ja.	Izboljšave so nenehne	Izboljšanje odnosa	Odnos zaposlene
D13	...jim je pač treba prisluhniti...	Prisluhniti otrokom	Pogled na odnos	odnos zaposlene
D14	Moreš se prilagoditi otroku...	Prilagajanje	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
D15	...je pa od mene odvisno, če vidim, če prisluhnem...	Prisluhniti otrokom	Pogled na odnos	Odnos
D16	...otroka začutiti...	Pomemben je čut v odnosu do otroka	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
D17	...naši otroci rabijo več časa, mi pa večjo potrpežljivost...	Velika mera strpnosti	Pogled na delo	Delo
D18	Ne vidim neke razlike...	Odnos enak zaposlenim v oddelkih ONIS IN PPVI	Pogled na odnos	Odnos zaposlenih v rednem programu
D19	...so zelo pozorni...	Namenijo jim pozornost	Sprejemanje	Odnos zaposlenih v rednem programu
D20	...so lepi odnosi...	Dober odnos	Pogled na odnos	Odnos zaposlenih v rednem programu
D21	Nekateri so zelo pozorni do naših otrok...	Namenijo jim pozornost	Sprejemanje	Odnos vrstnikov
D22	...da nimajo predstave.	Ne vedo dovolj o otrocih s posebnimi potrebami	Pomanjkanje informacij	Odnos vrstnikov
D23	...se znajo našim otrokom nasmejati, mu kaj reči...	Otroci vzpostavijo stike med seboj	Sprejemanje	Odnos vrstnikov
D24	...da jih opazujejo...	Otroci s posebnimi potrebami jih zanimajo	Sprejemanje	Odnos vrstnikov

D25	...nekateri tudi posmehujejo...	Norčevanje	Nesprejemanje	Odnos vrstnikov
D26	...dobro opravljam svoje delo ...	Dobra usposobljenost	Pogled na usposobljenost	Usposobljenost
D27	...moreš met neki čut...	Pomemben je čut za otroka	Dobri odnosi	Odnos zaposlene
D28	...moreš vseeno opazovat otroka, bit pozorn...	Spremljanje otroka	Vloga zaposlenih	Delo
D29	...mi dobro gre...	Uspešnost pri delu	Pogled na usposobljenost	Usposobljenost
D30	Z otroki dobro sodelujem...	Dobro sodelovanje	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
D31	...se vidi tudi pri otrocih...	Odraž usposobljenosti so otroci	Dobro opravljanje dela	Usposobljenost
D32	...starši mi dajo potrditev, da delam dobro.	Pohvala staršev	Dobro opravljanje dela	Usposobljenost
D33	...sem taki raziskovalni tip in če kdaj kaj ne vem, posežem po literaturi...	Poseže po literaturi	Izpopolnjevanje	Usposobljenost
D34	...mamo skoz na šoli kaj, pride kdo...	Gostje, ki predavajo na OŠ	Izpopolnjevanje	Usposobljenost
D35	More bit volja in res neka želja, da se otroku maksimalno pomaga	Pomoč otroku	Vloga zaposlenih	Delo
D36	...kaka taka predavanja...	Predavanja na šoli	Pomoč institucije	Usposobljenost
D37	...strokovnjaki pridejo...	Pripeljali gosta, ki bi podelili izkušnje	Pomoč institucije	Usposobljenost
D38	...kaki strokovnjak individualno svetoval.	Individualno svetovanje	Pomoč institucije	Usposobljenost
D39	Moje delo je v redu...	Delo je dobro	Pogled na delo	Delo
D40	...sem zadovoljna...	Zadovoljna s službo	Vesелje ob opravljanju dela	Delo
D41	...tako res posebno delo, no...	Posebno delo	Pogled na delo	Delo
D42	Z otroki sem zelo povezana.	Dobre vezi	Povezanost	Odnos
D43	...odvisno od tebe, kak bo otrok napredoval...	Odgovornost za otrokovo napredovanje	Vloga zaposlenih	Delo
D44	Delo mi je zelo v veselje...	Delo jo veseli	Vesелje ob opravljanju dela	Delo
D45	...če ne prisluhneš, ne čutiš,	Prisluhniti otrokom	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
D46	...ne čutiš...	Pomemben je čut v odnosu do otroka	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
D47	Moreš se povezat z otrokom...	Povezanost z učenci	Pogled na odnos	Odnos zaposlene

9.10.5 Odprto kodiranje intervjuja E

Zaporedna izjava	Izjava	Pojem	Kategorija	Teme
E1	...se vključujemo, ko potekajo kakšne skupne prireditve, proslave, dnevi dejavnosti.	Vključeni pri določenih aktivnostih	Možnost vključevanja	Vključevanje na podlagi institucije
E2	...se vključujejo po svojih zmožnostih...	Vključeni na podlagi zmožnosti	Pogled na vključenost	Vključevanje na podlagi institucije
E3	Se kar povežujemo...	Dobra povezanost z rednim programom	Pogled na vključenost	Vključenost na podlagi institucije
E4	Ja, vedno se da kaj izboljšat, ne.	Lahko bi še kaj postorili	Izboljšanje vključenosti	Vključenost na podlagi institucije
E5	...kakšno financiranje dodatnih dejavnosti...	Financiranje s strani šole	Izboljšanje vključenosti	Vključenost na podlagi institucije
E6	...se trudim, da otroke vključujem, kjer se da.	Potrebno vložiti veliko truda	Pogled na vključenost	Vključenost na podlagi zaposlene
E7	...če presodim, da pa kaj od tega za naše otroke tud ni v redu, da so pod stresom, je prezahtevno, pa tudi rečem ne.	Jih ne sili v vključevanje	Neuporaba sile	Vključenost na podlagi zaposlene
E8	...odnos mora bit primeren...	Primeren odnos	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
E9	...jih sprejemem takšne, kot so...	Sprejemanje otrok	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
E10	Ja vsekakor se vedno da kaj naredit še boljše...	Venomer se lahko izboljšuje	Izboljšanje odnosa	Odnos zaposlene
E11	...včasih tud malo več strpnosti...	Večja strpnost	Izboljšanje odnosa	Odnos zaposlene
E12	...malo več sprejemanja tudi drugačnih otrok...	Boljše sprejemanje otrok z večjimi težavami	Izboljšanje odnosa	Odnos zaposlene
E13	...zna bit velikokrat težko...	Težavno delo	Pogled na delo	Delo
E14	...veliko je potrebnega prilagajanja...	Prilagajanje	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
E15	...taktnosti...	Potrebna je odločnost	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
E16	Dosti potrpežljivosti...	Potrebna je potrpežljivost	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
E17	...včasih nam te že zmanjkuje z leti.	Občasno pomanjkanje potrpežljivosti	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
E18	...je korekten odnos...	Korekten odnos	Pogled na odnos	Odnos zaposlenih v rednem programu
E19	...s temi otroci tudi trudit v vseh učnih korakih, da	V delo je potrebno vložiti veliko truda	Pogled na delo	Delo

	pridemo do nekega znanja...			
E20	...zelo lepo ravnaajo z njimi...	Dobri odnosi	Pogled na odnos	Odnos zaposlenih v rednem programu
E21	...se potrudijo...	Vložijo trud v odnos	Pogled na odnos	Odnos zaposlenih v rednem programu
E22	...so že navajeni takega načina in teh otrok...	Sprejetost med vrstniki	Sprejemanje	Odnos vrstnikov
E23	... kdaj kakšna opazka prileti...	Norčevanje	Nesprejemanje	Odnos vrstnikov
E24	...učiteljice velikokrat pripeljejo majhne otroke na obisk...	Srečevanje s prvo triado	Možnost vključenosti	Vključenost na podlagi institucije
E25	...pride do kakšnega otroškega trenja...	Prepir med otroci	Nesprejemanje	Odnos vrstnikov
E26	...jih nekako že poznajo...	Poznanstva otrok	Sprejemanje	Odnos vrstnikov
E27	Usposobljene smo tak vse te učiteljice za to delo...	Dobra usposobljenost	Pogled na usposobljenost	Usposobljenost
E28	...imamo končano tole specialno pedagoško izobrazbo.	Specialnopedagoška izobrazba	Pogled na usposobljenost	Usposobljenost
E29	...imamo toliko izkušenj...	Izkušnje največ naučijo	Pogled na usposobljenost	Usposobljenost
E30	...se je vedno potrebno na novo izobraževati...	Izobraževanje	Izpopolnjevanje	Usposobljenost
E31	...te novodobne motnje, o katerih manj vemo...	Več znanja o novih motnjah otrok	Izpopolnjevanje	Usposobljenost
E32	...da se udeležujemo kakšnih izobraževanj...	Dodatna izobraževanja	Izpopolnjevanje	Usposobljenost
E33	...kakšna izobraževanja več na naši šoli mogoče...	Predavanja na šoli	Pomoč institucije	Usposobljenost
E34	...dobrodošlo kakšno specialnopedagoško izobraževanje.	V stroko usmerjeno izobraževanje	Pomoč institucije	Usposobljenost
E35	...sem pri delu uspešna.	Uspešnost pri delu	Pogled na usposobljenost	Usposobljenost
E36	Vesela sem, ko mi kaj uspe...	Veseli se uspehov	Veselje ob opravljanju dela	Delo
E37	...včasih pa sem tudi neuspešna...	Včasih je neuspešna	Pogled na usposobljenost	Usposobljenost

9.10.6 Odprto kodiranje intervjuja F

Zaporedna izjava	Pojem	Izjava	Kategorija	Tema
F1	Tak tak no, ni idealno, ni pa tudi slabo no.	Vključenost ni odlična, niti slaba	Pogled na vključenost	Vključenost na podlagi institucije
F2	Vključujejo se v določene aktivnosti.	Vključeni pri določenih aktivnostih	Možnost vključevanja	Vključenost na podlagi institucije
F3	...tudi učenci se med sabo dobro razumejo.	Otroci se dobro razumejo	Sprejetost	Odnos vrstnikov
F4	No ja, mogoče bi še šlo kaj...	Lahko bi še kaj storili	Izboljšanje vključenosti	Vključenost na podlagi institucije
F5	...vedno so neke rezerve...	Vedno se kaj lahko izboljša	Izboljšanje vključenosti	Vključenost na podlagi institucije
F6	...da bi se več priključevali raznim šolam v naravi ali pa kaj podobnega.	Večja udeležba šol v naravi	Izboljšanje vključenosti	Vključenost na podlagi institucije
F7	Jaz in učitelj športne v rednem programu vključujema otroke, imajo skupaj športno...	Otroke vključuje pri športni vzgoji	Možnost vključevanja	Vključenost na podlagi zaposlene
F8	Odvisno od dneva.	Včasih je odnos dober, včasih ne	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
F9	...mi naredijo sive lase...	Otroci ji nagajajo	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
F10	...enak odnos kot do vseh...	Ne dela razlik v odnosu	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
F11	...rada jih imam...	Rada ima otroke	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
F12	Včasih se mi zdi, da bi bila lahko malo bolj potrpežljiva...	Večja strpnost	Izboljšanje odnosa	Odnos zaposlene
F13	...kar malo zgubiš potrpljenje...	Občasno pomanjkanje potrpežljivosti	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
F14	...bi mogla delat malo več na tem, kako odreagirat v določeni situaciji.	Izboljšati reakcije v različnih situacijah	Izboljšanje odnosa	Odnos zaposlene
F15	Odvisno od učiteljev.	Odnos, odvisen od posameznega učitelja	Pogled na odnos	Odnos zaposlenih v rednem programu
F16	Nekateri so tak, kot da mi nismo nič...	Slab odnos	Pogled na odnos	Odnos zaposlenih v rednem programu
F17	...nekateri pa imajo dober odnos z našimi otroki...	Dober odnos	Pogled na odnos	Odnos zaposlenih v rednem programu
F18	...nekateri vzamejo tudi kakšno uro in jih poučujejo...	Se vključijo v te oddelke	Želja po spoznavanju oddelkov ONIS in PPVI	Odnos zaposlenih v rednem programu

F19	...odvisno tudi od prepričanj učiteljev...	Odnos odvisen od prepričanj učiteljev	Pogled na odnos	Odnos zaposlenih v rednem programu
F20	...nekateri so super, pri nekaterih pa bi bilo lahko boljše.	Eni odnosi so super, drugi bi lahko bili boljši	Pogled na odnos	Odnos zaposlenih v rednem programu
F21	...mislim, da so kar dobro sprejeti.	Sprejetost med vrstniki	Sprejemanje	Odnos vrstnikov
F22	Fantje se mi zdi, da prej najdejo družbo, se prej vključijo.	Fantje se prej vključijo	Pogled na vključenost	Vključenost na podlagi zaposlene
F23	Fantje se pozna, da so vključeni z rednim programom pri športni.	Fantje se družijo pri športni vzgoji	Možnost vključevanja	Vključenost na podlagi institucije
F24	Včasih je še bil problem it v redni program...	Otroci s posebnimi potrebami si niso želeli v redni program	Pogled na vključenost	Vključenost na podlagi zaposlene
F25	...zdaj pa več ne, ker so si našli tam kolege.	Zdaj se jim ni težko vključiti, ker imajo v rednih oddelkih prijatelje	Pogled na vključenost	Vključenost na podlagi zaposlene
F26	...se pa manj med sabo družijo kot pa fantje.	Punce se redko družijo med sabo	Pogled na vključenost	Vključenost na podlagi zaposlene
F27	Pri puncah je mogoče tak zato, ker znajo bit najstnice besedno kar zlobne.	Punce znajo biti bolj nesramne kot fantje	Pogled na odnos	Odnos vrstnikov
F28	...faks da kar nekaj podlage...	Na faksu se že nekaj naučimo	Pogled na usposobljenost	Usposobljenost
F29	...ogromno ti pa pol prinesejo izkušnje...	Izkušnje največ naučijo	Pogled na usposobljenost	Usposobljenost
F30	...bi včasih rabla kje še kako pomoč...	Potrebuje pomoč drugih učiteljev, da ji še kaj povedo	Izpopolnjevanje	Usposobljenost
F31	...pa bi rabla kaj več vedeti o kakšnih vzgojnih prijemih...	Več znanja o vzgojnih problemih	Izpopolnjevanje	Usposobljenost
F32	...kako predavanje...	Izobraževanje	Izpopolnjevanje	Usposobljenost
F33	...seminar ne bi škodil.	Seminarji	Izpopolnjevanje	Usposobljenost
F34	Ja, še vedno se lahko kaj novega naučiš...	Vedno se lahko česa novega naučiš	Izpopolnjevanje	Usposobljenost
F35	Predvsem, kako delati z otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami.	Več znanja o delu z otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami	Izpopolnjevanje	Usposobljenost

F36	...mogoče to, da bi šli na več kakšnih takih izobraževanj.	Izobraževanja	Pomoč institucije	Usposobljenost
F37	Delo s temi otroki me veseli...	Delo jo veseli	Veseli ob opravljanju dela	Delo
F38	...mi je obremenjujoče.	Obremenjujoče delo	Pogled na delo	Delo
F39	...rada delam z njimi...	Rada opravlja to delo	Veseli ob opravljanju dela	Delo
F40	...psihična obremenitev...	Naporno delo	Pogled na delo	Delo
F41	...velikokrat si kaj domov nesem...	Obremenjujoče delo	Pogled na delo	Delo
F42	...se sekiram, ker ne morem nič, če se otroku doma kaj dogaja...	Počuti se nezmožno za pomoč pri situacijah, v kateri se znajdejo otroci izven šole.	Pogled na usposobljenost	Usposobljenost
F43	Je zelo lepo delo...	Delo ji je všeč	Veseli ob opravljanju dela	Delo

9.10.7 Odprto kodiranje intervjuja G

Zaporedna izjava	Pojem	Izjava	Kategorija	Tema
G1	Na naši šoli so učenci vključeni v vse dejavnosti, ki jih imamo na šoli	Otroci so povsod vključeni	Pogled na vključenost	Vključenost na podlagi institucije
G2	...glede na sposobnosti jih vključimo v dejavnosti...	Vključeni na podlagi zmožnosti	Pogled na vključenost	Vključenost na podlagi institucije
G3	...vedno se še kaj da...	Lahko bi še kaj postorili	Izboljšanje vključenosti	Vključenost na podlagi institucije
G4	Mogoče že kaj, ampak smo zdaj res v vse vključeni.	Vključeni v največji možni meri	Pogled na vključenost	Vključenost na podlagi institucije
G5	Pa kaj te vem.	Ni prepričana, če sama na kak način pomaga	Pomoč zaposlene	Vključenost na podlagi zaposlene
G6	...težko tudi vedno nekoga nekam vključim.	Ne moreš vedno vseh vključit	Pogled na vključenost	Vključenost na podlagi zaposlene
G7	Po svoje že probam...	Poskuša vključevati otroke	Pomoč zaposlene	Vključenost na podlagi zaposlene
G8	...zahteva to veliko dela...	Potrebno je vložiti veliko truda	Pogled na vključenost	Vključenost na podlagi zaposlene
G9	...v razredu že dost se angažirat, da sploh se kaj naučimo.	Vložiti je potrebno veliko truda, da se otroke nauči		Delo
G10	Težko je, ne...	Vključevanje je težko	Pogled na vključenost	Vključenost na podlagi zaposlene
G11	Prijazna sem do njih...	Prijaznost	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
G12	...razumevajoča...	Razumevajoč odnos	Pogled na odnos	Odnos zaposlene

G13	...njih moreš v bistvu začutit...	Pomemben je čut v odnosu do otroka	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
G14	...jim prisluhnit...	Prisluhniti otrokom	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
G15	...če se jim približaš na neki način, se tudi oni odprejo.	Moreš se jim približati	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
G16	Je fajn...	Dober odnos u otroki	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
G17	...tudi če jih kdaj skregam...	Strogost	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
G18	...mislim, da sem dost povezana z njimi.	Povezanost z učenci	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
G19	Res naredim vse, da se dobro počutijo.	Animiranje otrok	Vloga zaposlene	Delo
G20	V bistvu so se že zlo dobro navadili na te naše otroke...	Sprejemanje otrok	Sprejemanje	Odnos zaposlenih v rednem programu
G21	...mogoče pride zmes še kaka izjema...	Se še najde kdo, ki jih ne sprejme	Nesprejemanje	Odnos zaposlenih v rednem programu
G22	...ampak večinoma je dober odnos.	Dober odnos	Pogled na odnos	Odnos zaposlenih v rednem programu
G23	Vmes se še kaki najde, da jih ne sprejme...	Nekateri jih ne sprejmejo	Nesprejemanje	Odnos vrstnikov
G24	...jih ima za drugačne...	Vidijo jih kot drugačne	Nesprejemanje	Odnos vrstnikov
G25	V šoli se zelo trudimo, da ne prihaja do kakšnih trenj...	Vlaganje truda v medsebojno razumevanje otrok	Vloga zaposlenih	Delo
G26	Vsi jih sprejemamo...	Sprejemanje otrok	Sprejemanje	Odnos zaposlene
G27	...to odražamo na vrstnike.	Sprejemanje otrok želimo prenesti na vrstnike	Vloga zaposlene	Delo
G28	Je velik napredek od še na primer 10 let nazaj, so bolj sprejeti.	Otroci so z leti vedno bolj sprejeti	Sprejemanje	Odnos vrstnikov
G29	Sproti pa rešujemo, če pride do kake negative in poskušamo to rešiti.	Zatrete slabe odnose med otroki	Pogled na delo	Delo
G30	Jaz mislim, da sem usposobljena.	Dobra usposobljenost	Pogled na usposobljenost	Usposobljenost
G31	...to moraš delat s srcem, drugače nimaš tu kaj iskat.	Potreben čut za delo z otroki	Pogled na delo	Delo
G32	Ja, lahko bi še kje kaj novega prebrala...	Branje in učenje	Izpopolnjevanje	Usposobljenost

G33	Te pa izkušnje marsikaj naučijo...	Izkušnje največ naučijo	Pogled na usposobljenost	Usposobljenost
G34	...ni vse teorija.	Teorija ni dovolj	Pogled na usposobljenost	Usposobljenost
G35	Pri kakšnih izobraževanjih bi blo fajn...	Izobraževanja	Pomoč institucije	Usposobljenost
G36	...pogrešam, da se nena malo več tudi o tem, kaj me doživljamo v razredih, če mam kakšna vprašanja, dileme, o tem pogovarjamo.	Več skupinskega pogovarjanja o doživljanju posameznih učiteljic	Pomoč institucije	Usposobljenost
G37	Jaz vidim to ko neko poslanstvo.	Delo kot poslanstvo	Pogled na delo	Delo
G38	Si niti ne predstavljam, da bi kaj drugega delala...	Rada opravlja to delo	Veseli ob opravljanju dela	Delo
G39	Včasih me tak razkurijo, ampak tisto se takoj pozabi...	Otroci ji nagajajo	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
G40	...sproti rešimo stvari...	Situacije rešujemo sproti	Pogled na delo	Delo
G41	...oni vejo, kaj mam jaz rada in kaj si želim, jaz vem za njih...	Razumevajoč odnos	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
G42	...v tem uživam res.	Delo jo veseli	Veseli ob opravljanju dela	Delo

9.10.8 Odprto kodiranje intervjuja H

Zaporedna izjava	Pojem	Izjava	Kategorija	Tema
H1	Oni so vključeni vedno.	Otroci so povsod vključeni	Pogled na vključenost	Vključenost na podlagi institucije
H2	Tisti, ki si to želijo, oni si tudi ne želijo sodelovat.	Eni si želijo biti vključeni, drugi ne	Pogled na vključenost	Vključenost na podlagi zaposlene
H3	Drugače jih pa vključimo, ko so kaki naravoslovni dnevi...	Naravoslovni dnevi	Možnost vključevanja	Vključenost na podlagi institucije
H4	...recimo vključimo tudi na jesenski kros...	Jesenski kros	Možnost vključevanja	Vključenost na podlagi institucije
H5	...jesenski piknik...	Jesenski piknik	Možnost vključevanja	Vključenost na podlagi institucije
H6	...ko mam športne dneve.	Športni dnevi	Možnost vključevanja	Vključenost na podlagi institucije

H7	Pri malici se lahko gredo tudi tja družiti, če se želijo, ampak večini se to ne da.	Omogočeno druženje ob malici, ampak večini ni do tega.	Možnost vključevanja	Vključenost na podlagi institucije
H8	Mi res delamo na tem, da so vključeni...	Potrebno vložiti veliko truda	Pogled na vključenost	Vključenost na podlagi institucije
H9	Kaj pa vem, se mi zdi, da smo v večini vse izčrpali.	Vključeni v največji možni meri	Pogled na vključenost	Vključenost na podlagi institucije
H10	Nočemo pa jih siliti, recimo...	Upoštevajo otrokove želje pri vključenosti	Pogled na vključenost	Vključenost na podlagi institucije
H11	Jaz jih vedno vzpodbujam in jim vedno rečem, naj se gredo družiti...	Vzpodbujanje k druženju	Pomoč zaposlene	Vključenost na podlagi zaposlene
H12	...ampak nič na silo.	Jih ne sili v vključevanje	Neuporaba sile	Vključenost na podlagi zaposlene
H13	Tote otroke mam res najrajši, jaz jih mam tak rada.	Rada ima otroke	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
H14	Ko pridejo k meni s teh oddelkov otroci, jaz mam dan lepši.	Otroci ji polepšajo dan	Vesetje ob opravljanju dela	Delo
H15	Bolj se najdem tudi po čustveni plati z njimi...	Čustveno bolj povezana z otroki s posebnimi potrebami	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
H16	...tudi veliko od njih nazaj dobiš.	Od otrok veliko dobiš	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
H17	Ne vem, pa oni vedo, da jih mam jaz rada.	Ni možen boljši odnos, kot je	Izboljšava	Odnos zaposlene
H18	So tudi tak iskreni in mi vse povejo.	Zaupen odnos	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
H19	Tak da mogoče bi se dalo, da bi jih mela še bolj rada, ampak ne vem kak bi jih mela še bolj rada...	Izboljšala bi ga lahko tak, da bi jih mela bolj rada, pa ne ve, kako jih imeti še bolj	Izboljšava	Odnos zaposlene
H20	...jaz ne delam razlike, meni so vsi isti.	Ne dela razlik v odnosu	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
H21	...te tukaj še mogoče bolj cenim, bolj spoštujem...	Otroke s posebnimi potrebami bolj ceni in spoštuje	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
H22	Jaz mislim, da so oni zelo zadovoljni, ko gredo v ta razred...	Zadovoljni, ko se srečajo z otroki	Sprejemanje	Odnos zaposlenih v rednem programu

H23	...da je vsakemu to blagoslov.	Delo kot poslanstvo	Pogled na delo	Delo
H24	...včasih res mogoče treba več truda vložiti, da jim neke stvari razložiš, da oni razumejo.	V delo potrebno vložiti veliko truda	Pogled na delo	Delo
H25	...ne moreš od njih zahtevati to kar zahtevaš od učencev v rednem programu.	Prilagodljiv učni načrt	Pogled na delo	Delo
H26	Klko se jaz pogovarjam z učitelji, so veseli in spoštujejo te otroke.	Spoštujejo te otroke	Sprejemanje	Odnos zaposlenih v rednem programu
H27	Jaz nimam slabih izkušenj z odnosi učiteljev v rednem programu do teh naših otrok.	Ni slabih izkušenj z odnosi učiteljev do teh otrok	Pogled na odnos	Odnos zaposlenih v rednem programu
H28	Se znajo z njimi pohecat.	Se pozabavajo z otroci	Pogled na odnos	Odnos zaposlenih v rednem programu
H29	In če jutraj z levo nogo vstaneš, pa greš k njim, jaz ti povem, da se boljše počutiš.	Otroci ji polepšajo dan	Vesetje ob opravljanju dela	Delo
H30	...da bi se kdorkoli iz rednih oddelkov norčeval, kar smo tudi že imeli...	Norčevanje	Nesprejemanje	Odnos vrstnikov
H31	...smo tudi to potem razčistili, kaznovali z ukrepi, hočemo mi to v celoti zatreti...	Zatreti slabe odnose med otroki	Vloga zaposlenih	Delo
H32	Mamo tudi take otroke, ki se z njimi zagotovo ne bi družili...	Vrstniki se ne želijo družiti z njimi	Nesprejemanje	Odnos vrstnikov
H33	...imajo pozitiven odnos do kakršne koli drugačnosti...	Vrstniki sprejemajo drugačnost	Sprejemanje	Odnos vrstnikov
H34	Pa mi se za to, morem reči, zelo trudimo...	Vlaganje truda v medsebojno razumevanje otrok	Pogled na delo	Delo
H35	Pa tudi morem reči, da pridejo	Dobra povezanost z	Pogled na vključenost	Vključenost na podlagi institucije

	učenci iz redne šole k njim...	rednim programom		
H36	Mamo tudi take učence, ki se na to ne ozirajo, se do njih lepo vedejo, jima dajo prostor...	Vrstniki se do njih lepo vedejo	Sprejemanje	Odnos vrstnikov
H37	Mislím, da so taka družjenja v pozitivno smer...	Za otroke je vključenost dobra	Pogled na vključenost	Vključenost na podlagi zaposlene
H38	Jaz kvalificirana nisem za otroke s posebnimi potrebami...	Ni izobražena prav delo z otroki s posebnimi potrebami	Pogled na usposobljenost	Usposobljenost
H39	Lahko bi se še kaj izobraževala...	Dodatna izobraževanja	Izpopolnjevanje	Usposobljenost
H40	...pri mojih letih se mi več ne splača.	Se ji več ne splača izobraževati	Izpopolnjevanje	Usposobljenost
H41	Ampak upam pa, da znam z njimi delati.	Upa, da ima dovolj znanja za delo s temi otroki	Pogled na usposobljenost	Usposobljenost
H42	...da tega ne bi imela v sebi, tega čuta za otroke, bi verjetno vseeno težko delala z njimi.	Potreben čut za delo z otroki	Pogled na delo	Delo
H43	...jih razumem...	Razumevajoč odnos	Pogled na odnos	Odnos zaposlene
H44	...jim pomagam.	Pomoč otrokom	Vloga zaposlene	Delo
H45	Sigurno bi se še lahko kaj naučila...	Vedno se lahko kaj naučiš	Izpopolnjevanje	Usposobljenost
H46	...se še kaj izobraževala...	Izobraževanje	Izpopolnjevanje	Usposobljenost
H47	...šla na kako dokvalifikacijo...	Dokvalifikacija	Izpopolnjevanje	Usposobljenost
H48	...ampak zdaj, pri teh mojih letih, ne vem, bi mi blo preveč naporno.	Pri njenih letih se ji zdi učenje preveč naporno	Izpopolnjevanje	Usposobljenost
H49	Ja, bi lahko s kakšnimi izobraževanji...	Izobraževanja	Pomoč institucije	Usposobljenost
H50	...tečaji...	Tečaji	Pomoč institucije	Usposobljenost
H51	...se mi zdi, da šole zdaj bolj vlagajo v mlajši kader, jaz pa več za to nisem aktualna.	Mlajši kader ima prednost pred starejšimi pri izobraževanjih	Pogled na usposobljenost	Usposobljenost
H52	Zelo pozitivno...	Delo jo veseli	Vesetje ob opravljanju dela	Delo
H53	...mislim, da to delo tudi meni daje zdravje...	Delo jo zdravi	Vesetje ob opravljanju dela	Delo

H54	... pa neko energijo...	Delo ji vliva energijo	Vesелje ob opravljanju dela	Delo
H55	...pa neki pogon...	Daje ji motivacijo	Pogled na delo	Delo
H56	...tak srečna sem z njimi in to mi je najbolj pomembno.	Delo jo izpopolni	Vesелje ob opravljanju dela	Delo
H57	Če nisi za to, nimaš takega čuta, pol boljše da ne delaš z njimi.	Potreben čut za delo z otroki	Pogled na delo	Delo

9.11 OSNO KODIRANJE

Vključenost na podlagi institucije

1. Pogled na vključenost

- Dobra vključenost (A1), (B3), (D1)
- Vključeni v največji možni meri (B8), (G4), (H9)
- Z vključenostjo otroci nič ne pridobijo (B2)
- Vključenost ni odlična, niti slaba (B4), (F1)
- Z rednim programom se ne srečujejo pogosto (C2)
- Potrebno vložiti veliko truda (C7), (H8)
- Otroci so povsod vključeni (D2), (G1), (H1)
- Vključeni na podlagi zmožnosti (E2), (G2)
- Dobra povezanost z rednim programom (E3), (H35)
- Upoštevajo otrokove želje pri vključenosti (H10)

2. Možnost vključevanja

- Športni dnevi (B7), (D4), (H6)
- Povezovanje med razredi (C9)
- Srečevanje učencev na šoli (C35)
- Vključeni pri določenih aktivnostih (E1), (F2)
- Srečevanje s prvo triado (E24)
- Fantje se družijo pri športni vzgoji (F23)
- Naravoslovni dnevi (H3)
- Jesenski kros (H4)
- Jesenski piknik (H5)
- Omogočeno druženje ob malici, a večini ni do tega (H7)

3. Izboljšanje vključenosti

- Prireditve (A2),
- Projekti (A3)
- Lahko bi še kaj postorili (B6), (C6), (C11), (E4), (F4), (G3)
- Vsak posameznik lahko pripomore k izboljšanju (B10)
- Raziskovanje novih poti (C8)
- Navezovanje stikov s starejšimi vrstniki (C10)
- Več vključevanja v razne dogodke (D3)
- Financiranje s strani šole (E5)
- Vedno se kaj lahko izboljša (F5)

- Večja udeležba šol v naravi (F6)

Vključenost na podlagi zaposlene

1. Pomoč zaposlene

- Pomoč pri nastopih (A4)
- Plavalni tečaj (B9)
- Trudi se za specialno olimpijado (B11)
- Pelje otroke na prireditve (C13)
- Vzpodbujanje vključenosti (C15),
- Vzpodbujanje k druženju (C17), (H11)
- Lahko bi pripomogla k vključenosti (D5)
- Ne ve, kje bi lahko pripomogla k vključenosti (D6)
- Otroke vključuje pri športni vzgoji (F7)
- Ni prepričana, če sama na kak način pomaga (G5)
- Poskuša vključevati otroke (G7)

2. Pogled na vključenost

- Prevelika pričakovanja glede vključenosti (A5)
- Zaradi ovir otrok je vključenost težje izvedljiva (A6)
- Za otroke je vključenost dobra (B1), (H37)
- Potrebno vložiti veliko truda (B12), (C3), (E6), (G8)
- Se čuti odgovorno za vključenost (C12)
- Fantje se prej vključijo (F22)
- Otroci s posebnimi potrebami si niso želeli v redni program (F24)
- Zdaj se jim ni težko vključiti, ker imajo v rednih programih prijatelje (F25)
- Punce se redko družijo med sabo (F26)
- Ne moreš vedno vseh vključiti (G6)
- Vključevanje je težko (G10)
- Eni si želijo biti vključeni, drugi ne (H2)

3. Neuporaba sile

- Jih ne sili v vključevanje (E7), (H12)

Odnos zaposlene

1. Pogled na odnos

- Dober odnos z otroki (A7), (G16)
- Razred je kot družina (A9)
- Trdne vezi (A10), (B18)
- Rada ima otroke (A11), (F11), (H13)
- Sprejemanje otrok (A12), (C19), (E9), (G26)
- Ne moreš biti jezen na otroke (A29)
- Ne smejo se nam smiliti (B13), (C20)
- Otroci niso ubogi (B14)
- Sprva boječ odnos (B15)
- Prijateljski odnos (B20)
- Strogost (B21), (G17)
- Avtoriteta (B23)
- Zanesljivost zaposlene (B24)
- Vloga mame (B25)

- Pomemben je čut v odnosu do otroka (B26), (D16), (G13), (D46)
- Kritičnost do odnosa z otroki (B27)
- Ne želi jih zavijati v vato (C16)
- Zaščitniški odnos (C18)
- Pristnost odnosa (C21)
- Občutek varnosti (C22)
- Povezanost z učenci (C25), (G18), (D47)
- Moraš se jim približati (C26), (G15)
- Prisluhniti otrokom (D13), (G14), (D15), (D45)
- Prilagajanje (D14), (E14)
- Primeren odnos (E8)
- Potrebna je odločnost (E15)
- Potrebna je potrpežljivost (E16)
- Občasno pomanjkanje potrpežljivosti (E17), (F13)
- Včasih je odnos dober, včasih ne (F8)
- Otroci ji nagajajo (F9), (G39)
- Ne dela razlik v odnosu (F10), (H20)
- Prijaznost (G11)
- Razumevajoč odnos (G12), (G42), (H43)
- Čustveno bolj povezana z otroki s posebnimi potrebami (H15)
- Od otrok veliko dobiš (H16)
- Zaupen odnos (H18)
- Otroke s posebnimi potrebami bolj ceni in spoštuje (H21)

2. *Izboljšanje odnosa*

- Ni možen boljši odnos, kot je (A8), (H17)
- Venomer se lahko izboljšuje (B28), (D12), (E10)
- Razmišljanje, kje se lahko še izboljša (B29), (C24)
- Trud za izboljšanje odnosa (C23)
- Večja strpnost (E11), (F12)
- Boljše sprejemanje otrok z večjimi težavami (E12)
- Boljša reakcija v določenih situacijah (F14)
- Izboljšala bi ga lahko tako, da bi jih imela bolj rada, pa ne ve, kako jih imeti še bolj (H19)

Odnos zaposlenih v rednem programu

1. *Pogled na odnos*

- Jih pohvalijo (A14)
- Učitelji se jim prilagajajo (A15)
- Otroci se jim smilijo (B30), (B33)
- Zdi se jim ubogi (B36)
- Ni tako dober, kot bi si želeli (C27)
- Nerazumevanje (C33)
- Odnos, enak zaposlenim v oddelkih ONIS in PPVI (D18)
- Dober odnos (D20), (E20), (F17), (G22)
- Korekten odnos (E18)
- Vložijo trud v odnos (E21)
- Odnos, odvisen od posameznega učitelja (F15)
- Slab odnos (F16)
- Odnos, odvisen od prepričanja učiteljev (F19)
- Eni odnosi so super, drugi bi lahko bili boljši (F20)
- Ni slabih izkušenj z odnosi učiteljev do teh otrok (H27)

- Se pozabavajo z otroci (H28)
- 2. *Sprejemanje*
 - Sprejemanje otrok (A13), (G20)
 - Se pogovarjajo z otroki (B32)
 - Namenijo jim pozornost (B34), (D21)
 - Vzamejo jih za svoje (B35)
 - Zadovoljni, ko se srečajo z otroki (H22)
 - Spoštujejo te otroke (H26)
- 3. *Nesprejemanje*
 - Vidijo jih kot nezmožne (B31)
 - Se še najde kdo, ki jih ne sprejme (G21)
- 4. *Pomanjkanje informacij*
 - Lahko bi imeli boljši vpogled (C28)
 - Ne vedo dovolj o otrocih s posebnimi potrebami (C29), (C32), (D22)
 - Si želimo, da bi imeli zaposleni iz rednega programa več vpogleda (C34)
- 5. *Želja po spoznavanju oddelkov ONIS in PPVI*
 - Poznajo učence (C30)
 - Se vključijo v te oddelke (C31), (F18)

Odnos vrstnikov

1. *Pogled na odnos*
 - Punce znajo biti bolj nesramne kot fantje (F27)
 - So dobri in slabi odnosi (C37)
 - Odnos mora biti obojestranski (C40)
 - Ne kažejo nobenega odnosa (B37)
2. *Sprejemanje*
 - Vrstniki sprejemajo drugačnost (H33)
 - Vrstniki se do njih lepo vedejo (H36)
 - Otroci so z leti vedno bolj sprejeti (G28)
 - Otroci se dobro razumejo (F3), (C14)
 - Sprejetost med vrstniki (F21), (E22), (A16)
 - Poznanstva otrok (E26), (C36)
 - Namenijo jim pozornost (D19),
 - Otroci vzpostavijo stike med seboj (D23), (C4), (C39)
 - Otroci s posebnimi potrebami jih zanimajo (D24)
3. *Nesprejemanje*
 - Norčevanje (H30), (E23), (D25)
 - Otroci se ne želijo družiti z njimi (H32)
 - Nekateri jih ne sprejmejo (G23), (C1), (A17)
 - Vidijo jih kot drugačne (G24)
 - Prepirl med otroci (F25)
 - Otroci iz rednega programa jih težje sprejmejo (C5)
 - Nekateri ne vzpostavijo stikov (C38)
 - Otroci s svojo motnjo pritegnejo razne poglede (B5)

4. *Pomanjkanje informacij*

- Ne vedo dovolj o otrocih s posebnimi potrebami (D22)

Usposobljenost

1. *Pogled na usposobljenost*

- Pozna vse motnje (B41)
- Praktično delo je najbolj poučno (B42)
- Dobra usposobljenost (B43), (A18), (D26), (E27), (G30)
- Izkušnje največ naučijo (B44), (E29), (F29), (G33)
- Ne more biti boljša (A20)
- Vedno se je potrebno učiti (C42)
- Vedno se je potrebno osebnostno razvijati (C44)
- Uspešnost pri delu (D29), (E35)
- Specialnopedagoška izobrazba (E28)
- Včasih je neuspešna (E37)
- Na faksu se že nekaj naučimo (F28)
- Počuti se nezmožno za pomoč pri situacijah, v katerih se znajdejo otroci izven šole (F42)
- Teorija ni dovolj (G34)
- Ni izobražena posebej za delo z otroki s posebnimi potrebami (H38)
- Upa, da ima dovolj znanja za delo z otroki (H41)
- Mlajši kader ima prednost pri izobraževanjih (H51)

2. *Izpopolnjevanje*

- Branje in učenje (B45), (G32)
- Izobraževanje (B46), (E30), (F32), (H46)
- Dodatna izobraževanja (B47), (E32), (H39)
- Dolžnost zaposlenih, da se izpopolnjujejo (B48)
- Študijske skupine (A21)
- Vedno se lahko česa naučiš (C41), (C43), (F34), (H45)
- Na več področjih bi se lahko kaj naučila (C45)
- Delavnice (C46)
- Poseže po literaturi (D33)
- Gostje, ki predavajo na OŠ (D34)
- Več znanja o novih motnjah otrok (E31)
- Pomoč drugih učiteljev, da ji še kaj povedo (F30)
- Več znanja o vzgojnih problemih (F31)
- Seminarji (F33)
- Več znanja o delu z otroki s čustvenimi in vedenjskimi motnjami (F35)
- Se ji več ne splača izobraževati (H40)
- Dokvalifikacija (H47)
- Pri njenih letih se ji zdi učenje preveč naporno (H48)

3. *Pomoč institucije*

- Izobraževanja (B49), (A23), (F36), (G35), (H49)
- Predavanja na šoli (B50), (D36), (E33)
- Dodatne delavnice (B51)
- Pripeljati gosta, ki bi podelil izkušnje (C47), (D37)
- Potrebujemo nekaj zares poučnega (C48)
- Individualno svetovanje (D38)
- V stroko usmerjeno izobraževanje (E34)
- Več skupinskega pogovarjanja o doživljanju posameznih učiteljic (G36)

- Tečaji (H50)
4. *Dobro opravljanje dela*
- Pohvala staršev (A19), (D32)
 - Odraz usposobljenosti so otroci (A22), (D31)

Delo

1. *Pogled na delo*
- Zahtevnost dela (A24), (C55)
 - Biti moraš iznajdljiv (A25)
 - Težavno delo (A26), (C62), (E13)
 - Pomembnost izkušenj (A27)
 - Potrebna je potrpežljivost (A28), (C51)
 - Obremenjujoče delo (A30), (F38), (F41)
 - Pomembni sta potrpežljivost in empatija (A33)
 - Včasih ne veš, kaj otrok želi (B16)
 - Doslednost (B22)
 - Razgibano delo (B52), (B57)
 - Prilagodljivost (B53)
 - Rutinsko delo (B54), (C63)
 - Nepredvidljivo delo (B55)
 - Zanimivo delo (B56)
 - Pridobiš veliko samodiscipline, samokontrole (C49)
 - Velika mera strpnosti (C50), (D17)
 - Izčrpavajoče delo (C56)
 - Naporno delo (C57), (F40)
 - V delo je potrebno vložiti veliko truda (C60), (H24)
 - Primanjkovanje potrpljenja (C61)
 - Delo je dobro (D39)
 - Zadovoljna s službo (D40)
 - Posebno delo (D41)
 - Potreben čut za delo z otroki (G31), (H42), (H57)
 - Delo kot poslanstvo (G37), (H23)
 - Prilagodljiv učni načrt (H25)
2. *Vloga zaposlenih*
- Razumevanje otrok (A32)
 - Učitelj mora biti energičen (C58)
 - Učitelj mora biti vodja (C59)
 - Umirjenost (C64)
 - Pomoč otrokom (C65), (D35), (H44)
 - Spremljanje otrokovega počutja (C66)
 - Spremljanje otroka (D28)
 - Odgovornost za otrokovo napredovanje (D43)
 - Animiranje otrok (G19)
 - Vlaganje truda v medsebojno razumevanje otrok (G25), (H34)
 - Sprejemanje otrok želimo prenesti na vrstnike (G27)
 - Zatreti slabe odnose med otroki (G29), (H31)
 - Sproti rešujemo stvari (G40)

3. *Veseli se ob opravljanju dela*

- Rada opravlja to delo (B17), (C52), (D7), (D10), (F39), (G38)
- Otroci ji polepšajo dan (B19), (H14), (H29)
- Zavestna odločitev (C53)
- Ne obžaluje odločitve (C54), (D11)
- Delo je pravšnje zanjo (D8)
- Delo jo izpopolni (D9), (H56)
- Veseli se uspehov (E36)
- Delo jo veseli (D44), (F37), (G42), (H52)
- Delo ji je všeč (F43)
- Delo jo zdravi (H53)
- Delo ji vliva energijo (H54)
- Daje ji motivacijo (H55)

9.12 ODNOSNO KODIRANJE

